



**АНАЛІТИК**  
АУДИТОРСЬКА ФІРМА



# ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 1/1'2016

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

*Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних наук*

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328. Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

## **Засновники:**

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

## **Статті обов'язково проходять**

### **відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування**

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №4 від 26 січня 2016 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 26 січня 2016 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність

за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 29.01.2016

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

**Адреса редакції:** 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

**Телефони:** (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

**Факс:** (044) 278-05-88

**E-mail:** efp.redaktor@gmail.com

**Сайт:** www.efp.in.ua



Суб'єкт  
видавничої  
справи

© "Аналітик", 2016

© "Економіка. Фінанси. Право", 2016

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес  
центр"

### Шеф-редактор:

*Головач Володимир Володимирович*, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

### Керівник редакційної колегії з економічних наук:

*Дачій Олександр Іванович*, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

### Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

*Невелєв Олександр Михайлович*, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

### Члени редакційної колегії з економічних наук:

*Вініченко Ігор Іванович*, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

*Іванюта Василь Фалімонович*, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

*Клименюк Микола Миколайович*, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

*Кондрашихін Андрій Борисович*, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

*Корецька Світлана Олександрівна*, д.е.н., доцент секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

*Присяжнюк Володимир Костянтинович*, д.т.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

*Прушківський Володимир Геннадійович*, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

*Сук Петро Леонідович*, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

*Царенко Оксана В'ячеславівна*, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

### Керівник редакційної колегії з правових наук:

*Константинов Сергій Федорович*, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

### Заступник редакційної колегії з правових наук:

*Лоцихін Олександр Миколайович*, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

### Члени редакційної колегії з правових наук:

*Баймуратов Михайло Олександрович*, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

*Бичкова Світлана Сергіївна*, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

*Василинчук Віктор Іванович*, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

*Глушков Валерій Олександрович*, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

*Джужжа Олександр Миколайович*, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

*Кампо Володимир Михайлович*, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

*Клименко Олена Вікторівна*, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

*Кононенко Леонід Минович*, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

*Копан Олексій Володимирович*, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

*Литвин Олександр Петрович*, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

*Луць Володимир Васильович*, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

*Озерський Ігор Володимирович*, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

*Приходько Христина Вікторівна*, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

*Фрицький Юрій Олександрович*, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

### Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

## ЗМІСТ

<b>Г. АЛОНИ.</b> Соціальна відповідальність великого бізнесу України: добра воля чи обов'язок?	4
<b>Б.В. ГРИНЮК.</b> Дослідження впливу рівня конверсії на трансакційні витрати споживачів в електронній торгівлі	8
<b>А.М. КРИВЕНЦОВА.</b> Основні напрями зміцнення фінансової стійкості та прибутковості страхових компаній в Україні	12
<b>Ю.Л. КУРБАТОВА.</b> Внедрение инструментария маркетинга впечатлений в интернет торговле	17
<b>L.L. LUTVYNENKO, V.A. HUNKO.</b> Competition as a tool to stimulate the enterprise leadership potential development: internal and external aspects	22
<b>Н.Р. ОЛІЙНИК.</b> Зарубіжний досвід фіскального регулювання діяльності великих платників податків у сфері трансфертного ціноутворення	26
<b>О.М. ПЕТІНА.</b> Інноваційна активність молоді регіону: проблемні аспекти	31
<b>Є.С. ПОЛЯКОВА.</b> Обґрунтування застосування оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи на основі скорингової моделі	39
<b>І.М. ПОСОХОВ.</b> Дослідження існуючих наукових підходів до класифікації ризиків промислових підприємств	42
<b>М.Г. СЕРБОВ.</b> Оцінка впливу кліматичних змін на соціально-економічні та виробничі системи водних басейнів України	48
<b>Л.Й. СОЗАНСЬКИЙ.</b> Економічне стимулювання діяльності будівельних підприємств	52
<b>Ю.В. ТАРАНЕНКО.</b> Аналіз сучасних методів та моделей логістичних процесів	56
<b>С.А. ТКАЧЕНКО.</b> Коефіцієнт ефективності (рентабельності) створеної підсистеми моніторингу в системах стратегічного регулювання регіональної структури та територіальної організації агропродовольчої сфери	60
<b>Т.В. ГУЛИК, О. ЄРМОЛАЄВ.</b> Проблеми ефективності системи автоматизації теплового постачання та теплового аудиту	63

АЛОНИ  
Геннадій

УДК [330.341:32]:346.12(477)

## СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ: ДОБРА ВОЛЯ ЧИ ОБОВ'ЯЗОК?

### SOCIAL RESPONSIBILITY OF BIG BUSINESS IN UKRAINE: FREE WILL OR OBLIGATION?

доктор філософських наук, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, CEO, засновник ГК "BSA Group"

*У статті розглядається проблема соціальної відповідальності великого бізнесу України у контексті перетворень у суспільстві та економіці й сучасної концепції корпоративної соціальної відповідальності. Доводиться, що сучасна епоха характеризується глибокими змінами у суспільно-економічній сфері (становлення держави загального добробуту, розвиток постіндустріальної економіки та економіки знання, підвищення ваги людського капіталу), які створюють нові умови у ринковій діяльності фірми. Аналіз діяльності сучасних великих благодійних корпоративних фондів дозволяє виявити низку проблем у їх діяльності (непрозорість, відсутність суспільного контролю, ангажованість), які автор пов'язує із нерозвиненістю громадянського суспільства в Україні та відповідно низьким рівнем його очікувань.*

*В статье рассматривается проблема социальной ответственности крупного бизнеса Украины в контексте преобразований в обществе и экономике и современной концепции корпоративной социальной ответственности. Доказывается, что современная эпоха характеризуется глубокими изменениями в общественно-экономической сфере (становление государства всеобщего благосостояния, развитие постиндустриальной экономики и экономики знания, повышение веса человеческого капитала), которые создают новые условия в рыночной деятельности фирмы. Анализ деятельности современных крупных благотворительных корпоративных фондов позволяет выявить ряд проблем в их деятельности (непрозрачность, отсутствие общественного контроля, ангажированность), которые автор связывает с неразвитостью гражданского общества в Украине и, соответственно, низким уровнем его ожиданий.*

*The research paper deals with the problem of social responsibility of big business in Ukraine in the context of transformations in the society and economy and the modern concept of corporate social responsibility. It is proved that the modern era is characterized by profound changes in social and economic sphere (formation of the state of a common welfare, development of post-industrial economy and knowledge economy, increase of weight of the human capital) that create new conditions in the market activity of the company. The analysis of activity of the modern large charitable corporate funds allows indentifying a number of problems in their activity (opacity, lack of social control, engagement) which the author relates to the underdeveloped civil society in Ukraine and accordingly low level of its expectations.*

**Ключові слова:** Україна, соціальна відповідальність, великий бізнес, благодійні фонди

**Ключевые слова:** Украина, социальная ответственность, большой бизнес, благотворительные фонды

**Keywords:** Ukraine, social responsibility, big business, charitable foundations

#### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Як можна помітити розглядаючи історичний досвід, в умовах сучасної економіки соціальна роль бізнесу підвищується, стаючись однією із провідних проблем суспільно-політичного та економічного життя. Цьому сприяє низка факторів: наявність демократичного політичного устрою, ускладнення суспільного поділу праці, розвиток технологій. Вже на початку XIX ст. соціально-економічні системи

європейських країн виходять за рамки традиційних форм організації господарства, що тягне за собою зміну усього укладу життя, головною рисою якого стало підвищення ступеня пов'язаності та взаємозалежності людей у суспільстві. На межі XIX - XX ст. було сказано вдалу фразу: не можна жити у суспільстві і бити вільним від суспільства. Якщо розуміти її як відображення процесу ускладнення соціально-економічних зав'язків у суспільстві, то

вона вдало відобразить вікові тенденції, які у 1953 р. знайшли ще одне відоме формулювання: “Що гарно для “Дженерал Моторз” є гарним для Америки”.

Чи є ця закономірність автоматичною? Чи не має протиріч між економічною та суспільною ефективністю бізнесу? Що треба зробити українському бізнесу для гармонізації власного становища у суспільстві?

#### *Аналіз останніх досліджень і публікацій*

Ці і подібні їм проблеми досить широко висвітлені у світовій науковій літературі. За підрахунками Ф. де Беккера, П. Гроневергена та Ф. ден Хонда вони є центральною та найбільш висвітлюваною темою у сучасних дослідженнях із бізнесу та його відносин із суспільством [9]. У ході цих досліджень були розвинуті такі впливові нині наукові доктрини як теорія стейкхолдерів та корпоративного громадянства (corporate citizenship) [9; 10; 11]. Видаються авторитетні наукові журнали, де ця тема є провідною, зокрема, “Journal of Business Ethics”, “International Journal of Business Governance and Ethics”, “Business Ethics Quarterly” та ін. Протягом десятиліть, починаючи із середини 1970-х рр., дослідження соціальної ролі та соціальної відповідальності бізнесу були однією із провідних тем академічного дискурсу у економічній науці США та країн Європи. У рамках цих досліджень було вироблено узагальнюючу концепцію корпоративної соціальної діяльності, корпоративної соціальної відповідальності та цілий спектр аналітичних підходів, як суто економічного, так і соціологічного, філософського, міждисциплінарного характеру. Зокрема, у рамках аналізу витрат та вигод, стейкхолдеристського підходу та ін. У вітчизняній науці проблеми соціальної відповідальності бізнесу висвітлюються у роботах С.В. Безчотнікової, Ю.К. Зайцева, окремих працях Н. Супруна, М. Долішнього, В. Осецького, А. Чухна, О. Василика, О. Маліновської та В. Гейця. Але загальний обсяг публікацій є вкрай малим; проблема соціальної відповідальності великого бізнесу України, незважаючи на свою гостру актуальність, не набула суттєвої теоретичної розробки. У той же час, щодо українських реалій, дослідження практичного досвіду реалізації принципів соціальної бізнесу та їх теоретичне узагальнення є проблемою, яка має величезну суспільну і наукову актуальність.

#### **МЕТА СТАТТІ**

Метою даної статті є класифікація та аналіз досвіду практики соціальної відповідальності великого бізнесу України.

#### **ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ**

Під соціальною відповідальністю бізнесу (corporate social responsibility – CSR) розуміють наявність у підприємства активної суспільної позиції, спрямованої на досягнення стану гармонійного співіснування із соціумом, встановлення між ними продуктивного та взаємодіючого діалогу, усвідомлення бізнесом своєї ролі у виникненні проблем суспільного значення та у їх вирішенні. Корпоративна соціальна діяльність (Corporate Social Performance – CSP) передбачає використання

бізнесом своїх ресурсів для вирішення соціальних проблем та для досягнення певних соціальних цілей.

Від приватної філантропії попереднього історичного періоду новітня корпоративна соціальна відповідальність відрізняється перш за все своїм інституціалізованим та секулярним характером. Соціальна діяльність корпорацій мислиться як необхідний компонент діючої суспільної системи, а не як приватна добродіяльність окремої особи чи групи осіб.

Як відомо, у класичній економічній науці існують два радикальних підходи до проблеми суспільної ролі бізнесу, у найбільш загальному вигляді поставленому у так званому “парадоксі Манделівія” [4]: у доктрині Адама Сміта підприємництво законом “невидимої руки” конкурентних ринків спрямовується до досягнення найбільшої економічної ефективності, служачи задоволенню інтересів суспільства; у вченні Карла Маркса капіталістична система є побудованою на законі експлуатації, неминуче визискуючи робітників та розбещуючи суспільство погонею за прибутком. Економіка та соціологія ХХ ст. розширили кругозір щодо постановки проблеми, знявши гострі соціальні протиріччя, які найбільше хвилювали сучасників Маркса, за допомогою системи регульованої ринкової економіки та держави загального добробуту. Але те ж ХХ ст. поставило серію нових гострих питань щодо позиціонування бізнесу до низки таких нетрадиційних для історичного минулого проблем як стан довколишнього середовища, права меншин, політична участь і т. ін., результатом чого і стала поява концепту соціальної відповідальності бізнесу та підходів до його вирішення.

Спробуємо надати класифікацію проблем, пов'язаних із суспільною роллю підприємництва, узагальнивши наявні теоретичні підходи й проблематику дискусій у суспільстві та експертному співтоваристві.

- 1) Гармонізація відносин труда і капіталу.
- 2) Гарантування прав споживачів.
- 3) Справедлива компенсація за отримувани суспільні блага.
- 4) Прозорість та добросовісність у досягненні власних цілей.
- 5) Моральна відповідальність.

Кожен із перелічених пунктів є кластером, який включає перелік проблем. Так, гармонізація відносин труда і капіталу включає проблеми справедливої заробітної плати, створення комфортних умов праці, надання соціальних гарантій за втратою працездатності, безробіттям та ін.

Кожен із пунктів потребує спеціальних методів та інструментарію суспільного регулювання. Визнано, що діючи у умовах конкретного середовища вільних ринків, бізнес має своєю метою отримання прибутку, що є невід'ємним внутрішнім стимулом його діяльності. Не можна вимагати від бізнесу дій, які суперечать цій меті, адже така вимога ставить його за межі існування. Забезпечення суспільних інтересів за пп. 1, 2 можливе за умов створення рівних для всіх учасників ринку законодавчих рамок діяльності, тобто створення ситуації, коли діяльність

підприємства відповідає суспільному інтересу. Забезпечення суспільних інтересів за п. 3 досягається головним чином через створення справедливої та прозорої системи оподаткування. Ситуація прозорості та доброчесності у досягненні власних цілей потребує активної позиції суспільства, демократичного політичного устрою, нетерпимості до явищ корупції. Зрештою, моральна відповідальність бізнесу є справою сумління власників та менеджменту (для акціонерних підприємств); її інституціоналізація стала можливою порівняно нещодавно зі зростанням моральних стандартів суспільства у цілому, коли вимоги суспільства до бізнесу отримали вигляду систематичного тиску із боку громадянського суспільства та була стверджена концепція соціальної корпоративної ефективності (social corporate performance).

Р. Курінько пропонує модель соціальної відповідальності бізнесу, де вона має вигляд піраміди, базовий шар якої є обов'язковим та складає відповідність вимогам суспільства – що реалізується у слідуванні вимогам законодавства; інші два шари є добровільними для бізнесу і складають очікування суспільства – соціальну активність заради користі та соціальну активність не заради користі [3]. Останнє може значити побудову корпоративних місій і стратегій таким чином, щоб вони відповідали певному суспільному інтересу і позитивно позиціонували компанію, буде вона отримувати прямий чи посередній прибуток від такого позиціонування, чи ні. Поза основним бізнесом така діяльність може розцінюватися як філантропія, будучи інтегрованою у основний бізнес – як інновація. Якнайчастіше зміни, які призвели до творення сучасних концепцій корпоративної відповідальності та поглядів на соціальну відповідальність бізнесу, суто історично пов'язують із масовими суспільними рухами 1970-х рр., вважаємо, що ця трансформація має під собою і зрушення у суспільній системі, які відбувалися протягом другої половини ХХ ст.

Гранично чітко зміни відобразив Д. Паккард, засновник корпорації Hewlett Packard: “Багато хто помилково вважають, що мета існування будь-якої компанії - робити гроші. Однак, незважаючи на те, що гроші - важливий результат роботи, ми прийшли до висновку: група людей стає тим, що ми називаємо компанією, щоб отримати можливість колективно здійснити те, що не під силу одиначкам, - внести вклад в життя суспільства” [3].

Самі підприємства здатні формулювати етичний порядок денний у суспільстві. Це може ставати частиною їх корпоративного іміджу, або частиною етичної дії їх власників, менеджменту, колективів; що є не лише актом філантропії, але й частиною місій підприємства, формулювання яких на сьогодні стало невід'ємною частиною ведення бізнесу. Сучасні “капітани бізнесу” стають лідерами громадських ініціатив та суспільних перетворень. Із численних прикладів чого можна навести діяльність Б. Гейтса, засновника Фонду Білла та Мелінди Гейтс. Так, із 2009 р. публікуються щорічні “Послання Б. Гейтса”, присвячені комплексам визначних ним гострих

соціальних тем: від дитячої смертності і стану сільського господарства до проблем освіти й виховання [8].

В умовах України чітка оцінка змісту соціальної відповідальності бізнесу є дещо ускладненою через існування численних пережитків радянської ментальності, радянських рудиментів у правовій системі, соціальних і політичних інститутах. До таких слід віднести механізми перехресного субсидювання підприємствами житлово-комунального сектору, відповідальність підприємств за “соціальну сферу” та ін.

З іншого боку, існують досить численні приклади, коли великий бізнес намагається брати на себе роль суспільного лідера, впливаючи на порядок денний у суспільстві. Перш за все, йдеться про досвід створення корпоративних цільових фондів, завданням яких є соціальна політика, яка відповідає сучасним стандартам соціальної відповідальності бізнесу.

Так, у 2006 р. був заснований Фонд Віктора Пінчука – незалежна приватна благодійна установа, призначена для модернізації України в різних напрямках. Відповідно до власної місії, мета фонду “надати новим поколінням можливість стати творцями майбутніх змін” [5]. Фонд здійснює широкий спектр із більш ніж двадцяти проектів у напрямках “людина”, “суспільство”, “світ”, серед яких: боротьба зі СНІДом, стипендійна програма Завтра.UA, Київська школа економіки, центр сучасного мистецтва PinchukArtCentre, організація конференції Ялтинська Європейська стратегія. Фонд Віктора Пінчука є членом Європейського Центру Фондів та Українського Форуму Грантодавців. У цілому, хоча така ціль у місії фонду не оголошується, його діяльність спрямована на створення “нового типу лідера”, тобто, рекрутування та соціальне просування лояльних до фінансової та політичної групи Пінчука особистостей, та забезпечення групі міжнародного іміджу. Фонд здійснює PR-позиціонування себе як орієнтованої на молодь, майбутнє та світову еліту інноваційної структури. Найбільш відомість фонд отримав завдяки резонансним акціям із просування сучасного мистецтва.

Фонд Ріната Ахметова є більш традиційно та соціально орієнтованою структурою, яка робить ставку на формування власного соціального іміджу. У рамках програми “Рак виливний” були здійснені безпрецедентні щодо приватного капіталу соціальні інвестиції у розмірі 315 млн. гривень у розвиток державної онкологічної служби України [7]. Фонд здійснює низку соціальних програм спрямованих на охорону здоров'я, допомогу дітям-сиротам, адресну допомогу нужденним. Фонд диверсифікує власну діяльність за регіонами, але робить виразний акцент на діяльності у Донецькому регіоні; особливо активізувавши діяльність під час бойових дій на Сході України, коли був створений Гуманітарний штаб Фонду Ріната Ахметова.

Як і у випадку із В. Пінчуком, фонди Р. Ахметова складають групу спеціалізованих структур. Зокрема, фонд Р. Ахметова “Ефективне управління” було створено 2007 р., у час політичної боротьби,

пов'язаної із прем'єрством та президентськими амбіціями В. Януковича. Фонд мав за мету створити програму економічних реформ на 2007-2011 рр. Замовником цієї програми виступив уряд, а безпосереднім розроблювачем стала одна з провідних міжнародних компаній, яка, за словами р. Ахметова. "з успіхом консультувала багато держав і урядів. Ця компанія має якісну експертизу, великий досвід і неодноразово доводила ефективність своїх рекомендацій" [2]. Програма виявилася теоретичною та політичною невдачею фонду та особисто Р. Ахметова. на сьогоднішній день фонд перебуває у "замороженому" стані та займається економічною аналітикою із тематики розвитку регіонів [1].

Ще одним прикладом благодійного фонду, пов'язаного із великим бізнесом є Фонд Олександра Фельдмана, створений ще 1997 р. Фонд є меншим за обсяги ніж перші два, у середині 2000-х рр. обсяг річного фінансування його діяльності не перевищував 1,5 млн. доларів [6]. Діяльність фонду має етнічну та культурно-мистецьку спрямованість. Фонд фінансував створення єврейського культурно-історичного середовища (будівництво меморіального комплексу "Дробицький яр" та ін.), низку культурно-розважальних заходів для Харкова ("Фельдман Екопарк").

Цікаво, що корпоративні благодійні фонди, які діють в Україні не розкривають власних бюджетів та ведуть діяльність із непрозорою бухгалтерією.

Діяльність фондів має помітну спеціалізацію та виражену спрямованість на забезпечення політичних інтересів асоційованих із ними фінансових та політичних груп.

### ВИСНОВКИ

Таким чином, вирішення проблеми співвідношення приватного інтересу, як рушійної цілі діяльності фірми у ринковому середовищі, та суспільного блага, у сучасному суспільстві набуває дещо нових форм, які вирізняють його її від суспільно-економічної ситуації попередньої історичної доби. В Україні потрібними є як законодавчі зміни, так і активність громадянського суспільства, спрямовані на підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу на всіх визначених нами п'яти рівнях такої відповідальності.

Наразі соціальна діяльність великого бізнесу не відзначається високим стандартом, що відповідає невисоким запитам суспільства, орієнтованого на етатистсько-патерналістську модель відносин (тобто, очікує дій від переважно та головним чином від держави). Бізнесу не властиве відчуття соціальної

відповідальності перед суспільством, бізнес не є моральним авторитетом та суспільним лідером, приватні корпоративні проекти відзначаються непрозорістю та надмірною політичною ангажованістю.

Втім, наскільки дієвим є суспільний запит до бізнесу у окремих суспільствах, зокрема, в Україні, і якими є чинники його формування, є питанням, яке потребує подальшого вивчення.

### Список використаних джерел

1. Competitive Ukraine: Проект Фонда "Эффективное управление" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://competitiveukraine.org.ua/>
2. Ахметов на замовлення Януковича буде реформувати економіку Українська правда. – (Понеділок, 9 липня 2007) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2007/07/9/3255289/>
3. Куринько Р. Что такое социальная ответственность бизнеса? / Р. Куринько // *SB. Sustainable Business.* – (ресурс) – Режим доступу: <http://csrjournal.com/839-что-такое-sob-что-такое-socialnaja.html>
4. Мандевиль Б. Басня о пчелах [Перевод с англ. Е.С. Лагутина; Вступ. статья Б.В. Мееровского, с. 5-42] / М. Б. – Москва Мысль, 1974. – 376 с. — (Философское наследие).
5. Фонд Віктора Пінчука [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pinchukfund.org/ua/>
6. Фонд Олександра Фельдмана [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.feldman.org.ua/>
7. Фонд Рината Ахметова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fund.fdu.org.ua/>
8. The blog of Bill Gates [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drgn\\_2012\\_4\\_21.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drgn_2012_4_21.pdf)
9. de Bakker F. G. A. A bibliometrical analysis of 30 years of research and theory on corporate social responsibility and corporate social performance / F.G.A. de Bakker, P. Groenewegen and F. den Hond // *Business & Society.* – 2005. Vol. 44 – № 3. – p. 283-317.
10. Donaldson T. The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications / T. Donaldson and L. Preston // *The Academy of Management Review.* – 1995. Vol. 20 – № 1. – p. 65-91.
11. Gardber N. Corporate citizenship: Creating intangible assets across institutional environments / N. Gardber and C. Fombrun // *The Academy of Management Review.* – 2006. Vol. 31 – № 2. – p. 329-346.

ГРИНЮК

Богдан Васильович

УДК 339.1; 330.4; 658.6

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РІВНЯ КОНВЕРСІЇ НА ТРАНСАКЦІЙНІ  
ВИТРАТИ СПОЖИВАЧІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ ТОРГІВЛІINFLUENCE OF WEBSITE CONVERSION LEVEL ON THE  
TRANSACTION COSTS OF CONSUMERS IN ELECTRONIC TRADING

аспірант кафедри економічної кібернетики, Київський національний торговельно-економічний університет

*В статті проведено дослідження впливу рівня конверсії відвідувачів сайтів на транзакційні витрати споживачів в електронній торгівлі. Показано, що транзакційні витрати споживачів із збільшенням коефіцієнта конверсії зменшуються.*

*В статье проведено исследование влияния уровня конверсии посетителей сайтов на транзакционные затраты потребителей в электронной торговле. Показано, что транзакционные затраты потребителей с ростом коэффициента конверсии уменьшаются.*

*The present article investigates the influence of website conversion level on the transaction costs of consumers in electronic trading. It is shown that the transaction costs of consumers increases as the conversion coefficient decreases.*

**Ключові слова:** електронна торгівля, транзакційні витрати споживачів, коефіцієнт конверсії

**Ключевые слова:** электронная торговля, транзакционные затраты потребителей, коэффициент конверсии

**Keywords:** electronic trading, transaction costs of consumers, conversion coefficient

## ВСТУП

Протягом останніх десяти років сучасні інформаційні технології перетворили комп'ютерну мережу Інтернет у розвинену інфраструктуру, яка охоплює всі основні інформаційні центри, бази даних наукової і правової інформації, світові бібліотеки, багато державних та комерційних організацій. Сьогодні Інтернет може розглядатися як величезний електронний ринок, який потенційно здатний охопити практично все населення світу. Саме тому виробники програмних і апаратних засобів, торговельні і фінансові організації активно розбудовують різні види і методи ведення комерційної діяльності в глобальній мережі, так звану електронну комерцію. В результаті електронна торгівля перетворилася в дуже вигідну форму взаємин продавця з покупцем, яка розвивається, не прагнучи при цьому замінити собою інші форми торговельних контактів і зв'язків. Економічні властивості і особливості, які виявилися у процесі становлення Інтернет-торгівлі, не тільки забезпечили їй можливість конкурентоспроможного існування у світі сучасного глобального бізнесу, але й створили передумови для цілком оптимістичних прогнозів щодо її майбутнього. Електронна торгівля за досить короткий проміжок часу стала явищем, яке почало претендувати на одну із провідних ролей у бізнесі і загалом в економічній діяльності. Вона здатна радикально змінити існуючі економічні й соціальні структури і механізми. Сучасні інформаційно-комунікаційні засоби, оперативність торговельних операцій, ефективна система логістики, швидка реакція на запити клієнтів, мобільність процедур

укладення угод купівлі-продажу, загальна доступність інформаційного ресурсу – все це характеристики притаманні процесам електронної торгівлі. Не складно зробити висновок, про гарні перспективи і широке впровадження механізмів електронної торгівлі в економіку майбутнього. Не дивно, що в останні кілька років вона стала одним з головних об'єктів уваги ділових кіл.

Проблема економіко-математичного моделювання механізмів функціонування електронних торговельних ринків на сьогодні є однією з найбільш актуальних в силу динамічного зростання цього напрямку економічної діяльності, як за обсягами торговельних операцій, так і за територіальним охопленням потенційних учасників електронної торгівлі. Тому, є цілком обґрунтованим значний інтерес науковців до вивчення процесів взаємодії в електронній торгівлі. Дослідженням процесів функціонування електронних торговельних ринків займалася значна кількість вітчизняних і закордонних науковців, зокрема: Геєць В.М. [1], Рамазанов С.К. [2], Вітлінський В.В. [3], Лисенко Ю.Г. [4], Базилович В.Д. [5], Мазаракі А.А. [6], Порожня В.М. [7], Ситник В.Ф. [8], Хейг М. [9], Копитко Б.І. [10], Плескач В.Л. [11], Дюбанов О.С. [12], Лаудон К.С. [13], Козьє Д. [14], Хартман А. [15]. Відзначаючи вагомий і важливий внесок згаданих науковців у дослідження економічних аспектів функціонування електронного торговельного ринку, варто зазначити, що питання процедур формування транзакційних витрат споживачів в електронній торгівлі все ще залишається недостатньо дослідженим.

### МЕТА РОБОТИ

Головна мета роботи полягає у дослідженні впливу рівня конверсії відвідувачів сайтів на транзакційні витрати споживачів в електронній торгівлі.

### ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Дослідження впливу конверсійної поведінки відвідувачів сайтів на транзакційні витрати покупців є важливим для Інтернет-продавців з точки зору підвищення прибутковості бізнесу, оскільки транзакційні витрати споживачів є важливим фактором формування споживчих пріоритетів покупців, які можуть сприяти росту продажів товарної продукції Інтернет-магазину.

Транзакційні витрати споживачів є важливим чинником в структурі витрат споживачів при купівлі товарів, а їхнє зниження збільшує кінцеву споживчу корисність товарів (див. формулу 1) і сприяє позитивному рішенню щодо купівлі товару. Збільшення споживчої корисності товару, при тих же цінових характеристиках, за рахунок зниження

$$TP_i = tw \left( x_i - \frac{1}{4} \sum_k \left( \frac{m_k^{HD} D_k^{HD} S_k^{RP} + m_k^{RP} D_k^{RP} S_k^{HD}}{CS_k^{HD} CS_k^{RP} T_k} \right) \right)^2, \quad (2)$$

де  $k$  – категорія територіальної урбанізації (центральна міська зона, близька периферія, далека периферія) [18],  $CS_k^{HD}$  – середня завантаженість каналу збуту товарів безпосередньою доставкою товару за адресою проживання покупця (Home deliveries – HD),  $CS_k^{RP}$  – середня завантаженість каналу збуту товарів доставкою до найближчого для споживача пункту видачі товару (Reception points – RP),  $T_k$  – число переглядів Інтернет-магазинів з метою купівлі товару або коефіцієнт конверсії,  $D_k^{HD}$  – загальна дистанція маршрутів доставок товарів за адресою проживання,  $D_k^{RP}$  – загальна дистанція доставок до різних пунктів видачі товарів,  $m_k^{HD}$  – число адрес покупців на маршруті доставки за адресою проживання в категорії  $k$ ,  $m_k^{RP}$  – кількість споживачів, які знаходяться найближче до пункту видачі товарів в категорії  $k$  (в даному випадку маршрут доставки слід розуміти як або індивідуальне замовлення, або як сформоване продавцем колективне замовлення покупців, які знаходяться територіально найближче до обраного пункту видачі товару).

З отриманого виразу для транзакційних витрат споживачів (2) слідує їхня залежність від  $T_k$  числа переглядів Інтернет-магазинів з метою купівлі товару, або іншими словами коефіцієнту конверсії. Коефіцієнт конверсії – відсоткове співвідношення кількості відвідувачів сайту, які здійснили замовлення до загальної кількості відвідувачів сайту за визначений період часу [19]. Наприклад, за один день було 100 відвідувачів Інтернет-магазину, із них 5 купили товар, то коефіцієнт конверсії дорівнює 5%. В

транзакційних витрат, виділяє його в спектрі подібної товарної пропозиції на електронному торговельному ринку і позитивно впливає на споживчий вибір покупця, як наслідок збільшення продажів товару і підвищення прибутків Інтернет-магазину. Споживча корисність  $Q$  від покупки даного товару  $i$ -м покупцем в  $j$ -му Інтернет-магазині в грошовому еквіваленті задається як [16]:

$$Q_{ij} = W_{ij} + K_{ij} - Pr_{ij}, \quad (1)$$

де  $W_{ij}$  – корисність від придбання товару (або корисність від прибутку);  $K_{ij}$  – корисність самого товару;  $Pr_{ij}$  – повна ціна, яку платить  $i$ -й покупець ( $i=1, 2, \dots, n$ ) при купівлі товару в  $j$ -му магазині ( $j=1, 2, \dots, l$ ) дорівнює сумі ціни товару  $P_{ij}$  і транзакційних витрат  $TP_{ij}$ .

Транзакційні витрати споживачів є функцією від відстані доставки  $d$ , місцезнаходження покупця  $x$ , ваги товару  $w$  і тарифікації  $t$ . В роботі [17] був отриманий наступний вираз для транзакційних витрат споживачів в електронній торгівлі:

середньому для західних країн коефіцієнт конверсії по купівлі товарів в Інтернет-магазинах близький до 4% [20].

Формула (2) дозволяє здійснити дослідження впливу конверсійної поведінки відвідувачів сайтів на транзакційні витрати покупців. На рис. 1. представлені розраховані залежності транзакційних витрат споживачів від значення коефіцієнта конверсії.

При проведенні розрахунків використовувалися статистичні дані представлені в роботах [21-24]. Значення параметрів, що використовувалися при розрахунках транзакційних витрат споживачів (рис. 1) за формулою (2), наведено в табл. 1. Варто зазначити, що ступінь завантаженості каналів збуту товарів (HD і RP) в залежності від країни, категорії територіальної урбанізації, типу товару і конкретного Інтернет-магазину сильно відрізняється [25, 26], тому в табл. 1 наведені значення середньостатистичних показників [22, 24].

Залежності наведені на рис. 1 показують, що транзакційні витрати споживачів із збільшенням коефіцієнта конверсії зменшуються. Загалом, спостерігається взаємна кореляція між коефіцієнтом конверсії і транзакційними витратами, з одного боку, збільшення коефіцієнта конверсії підвищує кількість закупівель товарів в Інтернет-магазині, що дозволяє зменшити транзакційні витрати споживачів за рахунок збільшення кількості адрес покупців на маршруті доставки товарів, з іншого боку, зменшення транзакційних витрат споживачів робить більш привабливою купівлю товару саме в цьому Інтернет-магазині, що сприяє підвищенню рівня конверсійної поведінки відвідувачів сайту.

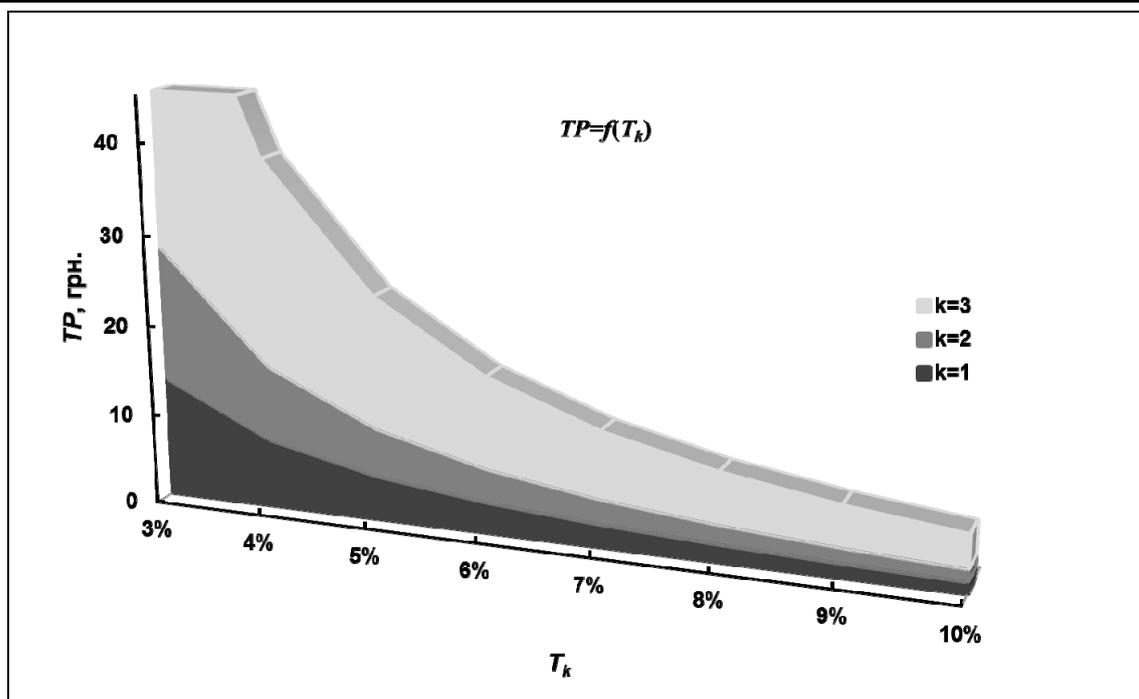


Рисунок 1. Залежність трансакційних витрат від значення коефіцієнта конверсії.

Таблиця 1

Середньостатистичні показники, які застосовувалися при розрахунках залежності  $TP=f(T_k)$  для кожної з категорій  $k$

Показники	Категорії територіальної урбанізації		
	$k=1$	$k=2$	$k=3$
$D_k^{HD}$	21 км	45 км	79 км
$D_k^{RP}$	15 км	35 км	79 км
$CS_k^{HD}$	84%	52%	36%
$CS_k^{RP}$	16%	48%	64%
$tw$	35 грн.	50 грн.	55 грн.
$m_k^{HD}$	7	5	3
$m_k^{RP}$	6	3	3

Зниження трансакційних витрат споживачів при збільшенні коефіцієнта конверсії дозволяє Інтернет-продавцю, за рахунок зменшення для покупця кінцевої вартості придбання товару, вибудувати оптимальну цінову стратегію і підвищувати конкурентоздатність. Тому більшість сучасних бізнес-стратегій підвищення ефективності підприємств електронної торгівлі пов'язана із підвищенням рівня конверсійної поведінки відвідувачів сайтів.

**ВИСНОВКИ**

Результати проведеного моделювання показують, що в електронній торгівлі трансакційні витрати споживачів є функцією конверсійної поведінки відвідувачів Інтернет-магазинів. Трансакційні витрати споживачів можуть бути суттєво зменшені за рахунок підвищення коефіцієнту конверсії. В цьому випадку Інтернет-продавці можуть вибудувати ефективну цінову політику продажів, знижуючи кінцеву вартість придбання товару покупцем, без зниження рівня прибутковості бізнесу, що створює

додаткові переваги на конкурентному ринку електронної торгівлі.

Список використаних джерел

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За редакцією акад. НАН України В.М.Гейця. - К.: Інститут економічного прогнозування; 2003. – 1008 с.
2. Ramazanov S. Dynamic model of the competition in regional market of e-commerce enterprises / S. Ramazanov, L. Istomin, A. Dyubanov // Polish Academy of sciences branch in Lublin. TEKA: Comission of motorization and power industry in agriculture, Volume 12 No 4, - Lublin - Lugansk. – 2012. – p. 248-252.
3. Вітлінський В.В. Моделювання збутової електронної логістичної підсистеми з використанням нечіткої мережі Петрі / В. В. Вітлінський, Г. В. Мельник, В. І. Скіцько // Бізнес Інформ. - 2014. - № 8. - С. 82-87.
4. Лысенко Ю. Г. Электронная коммерция / Ю.Г. Лысенко, В.Н. Андриенко, И.И. Иванов. - Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2004. - 187 с.

5. Базилевич В. Д. Формування ринку електронної комерції в Україні / В. Д. Базилевич // Вісн. Ін-ту екон. прогнозування. - 2002. - № 2. - С. 32-36.
6. Внутрішня торгівля в Україні: економічні умови ефективного розвитку: монографія / [А.А. Мазаракі, І.О. Бланк, Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєва та ін.]; за ред. Мазаракі А.А. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. — 195 с.
7. Порохня В.М. Моделювання економіки / В.М. Порохня. – Запоріжжя: Запорізь. держ. інж. акад. 2001. - 382 с.
8. Ситник В.Ф. Телекомунікації в бізнесі: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В.Ф. Ситник, І.А. Козак. – К.: КНЕУ, 1999. – 204 с.
9. Хейг М. Основы электронного бизнеса / М. Хейг; пер. с англ. С. Косихина. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2002. – 208 с.
10. Копитко Б.І., Юрчук Г.В. Поняття електронного бізнесу та класифікація його основних бізнес-моделей // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми регулювання регіонального ринку праці. Зб. наук. пр. Випуск 3 (XXXIV) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2002. – С. 349-364.
11. Плескач В.Л. Електронна комерція / В.Л. Плескач, Т.Г. Затонацька. – К.: Знання, 2007. – 535с.
12. Дюбанов О.С., Рамазанов С.К. Моделі поведінки суб'єктів ринку електронної торгівлі в сучасних умовах // Журнал «Бізнес Інформ» (Харківський національний економічний університет МОН України). – Харків, 2011 - №6 – с. 104-105.
13. Laudon K.C. E-commerce: business, technology, society / K.C. Laudon, C.G. Traver. — USA : Addison Wesley, 2002. — 762 p.
14. Козье Д. Электронная коммерция / Д. Козье. - М.: ИТД "Русская редакция", 1999. - 228 с.
15. Хартман А. Стратегии успеха в Интернет-экономике / А. Хартман. - М.: ЛОРИ, 2001. - 272 с.
16. Pan X. Price Competition Between Pure Play vs. Bricks -and-Clicks e-Tailers: Analytical Model and Empirical Analysis / X. Pan, V. Shankar, B.T. Ratchford // Advanced in Microeconomic: Economics of the Internet and e-Commerce – 2002. – №11. – pp. 29-62.
17. Пурський О.І. Моделювання транзакційних витрат споживачів в електронній торгівлі / О.І. Пурський, Б.В. Гринюк, Д.П. Мазоха // Проблеми Економіки – 2014. – №4. – с. 466-473.
18. Gonzalez-Feliu J. A simulation framework for evaluating the impacts of urban goods transport in terms of road occupancy / J Gonzalez-Feliu, C. Ambrosini, P. Pluvinet, F. Toilier, J.L. Routhier // Journal of Computational Science – 2012. – Vol. 3(4). – pp. 206-215.
19. Marketing terms. Internet marketing glossary and reference. Conversion Rate. Definition&Information [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.marketingterms.com/dictionary/conversion\\_rate](http://www.marketingterms.com/dictionary/conversion_rate).
20. Online Marketing Platform Review. SEO Platform Reviews. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ompreviews.com>.
21. Alligier. L. Mesurer l'impact du commerce électronique sur la logistique urbaine: PhD. Thesis / L. Alligier – University Lumiere, Lyon, France, 2007. – 236 p.
22. Durand B. La logistique urbaine, facteur cle de developpement du BtoC / B. Durand, J. Gonzalez-Feliu, F. Henriot // Logistique & Management – 2010. – Vol. 18 (2). – pp. 41-53.
23. «Нова пошта». Тарифи на доставку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://novaposhta.ua/privatnim\\_kl%D1%96entam/ceny\\_i\\_tarify](http://novaposhta.ua/privatnim_kl%D1%96entam/ceny_i_tarify).
24. Dablanc L. Alternatives to home deliveries. Final Report May 2015 / L. Dablanc, E. Morganti, F. Fortin. MetroFreight Center of Excellence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.mettrans.org/sites/default/files/MF14-2a\\_DeliveriesforOnlineShopping\\_FinalReport\\_052215\\_0.pdf](https://www.mettrans.org/sites/default/files/MF14-2a_DeliveriesforOnlineShopping_FinalReport_052215_0.pdf)
25. Блиц-опрос: Своя доставка VS. логистика на аутсорсинге. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2014/10/28/546472>
26. 5 тенденций рынка почтовой логистики в Украине. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2014/06/23/529699>

КРИВЕНЦОВА

Антоніна Михайлівна

УДК 336:368.013(477)

## ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПРИБУТКОВОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

## MAIN TRENDS STRENGTHENING FINANCIAL STABILITY AND PROFITABILITY OF INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

аспірант кафедри фінансів та банківської справи Київський університет ринкових відносин

*В статті розкрито стратегічну схему підвищення фінансової стійкості та прибутковості страхових компаній, яка включає фінанси, ринки та внутрішні процеси. Запропоновано здійснювати аналіз фінансового оздоровлення страхової компанії за трьома етапами: усунення зовнішніх ознак кризового стану, проведення локальних заходів щодо покращення фінансового стану, створення стабільної фінансової бази. Проілюстровано алгоритм вибору методів фінансового оздоровлення страхової компанії. Визначено оперативні заходи, які сприяють відновленню платоспроможності та підтримки ефективності страхової та фінансової діяльності підприємства. Встановлено важливі чинники поліпшення фінансового стану страховика, які вплинуть на підвищення прибутковості компанії, а отже, і ефективності її діяльності, покращення її фінансових показників.*

*В статье раскрыто стратегическую схему повышения финансовой устойчивости и прибыльности страховых компаний, которая включает финансы, рынки и внутренние процессы. Предложено осуществлять анализ финансового оздоровления страховой компании в три этапа: устранение внешних признаков кризисного состояния, проведения локальных мероприятий по улучшению финансового состояния, создание стабильной финансовой базы. Проиллюстрировано алгоритм выбора методов финансового оздоровления страховой компании. Определены оперативные мероприятия, способствующие восстановлению платежеспособности и поддержания эффективности страховой и финансовой деятельности предприятия. Установлены важные факторы улучшения финансового состояния страховщика, которые повлияют на повышение прибыльности компании, а следовательно, и эффективности ее деятельности, улучшение ее финансовых показателей.*

*In the article the strategic scheme of improving financial stability and profitability of insurance companies, which includes finance, markets and internal processes is solved. The financial rehabilitation of the insurance company in three stages: the removal of external signs of crisis, conducting local measures to improve the financial condition, a stable financial base is proposed to analyze. The selection algorithm methods of financial rehabilitation of the insurance company are illustrated. The operational measures to help restore solvency and efficiency of support insurance and financial activity are defined. The important factors improve the financial condition of the insurer that will impact on increasing profitability, and hence its effectiveness, improve its financial performance are established.*

**Ключові слова:** фінансовий стан страховика, фінансова стійкість, прибутковість, фінансове оздоровлення страховика

**Ключевые слова:** финансовое состояние страховщика, финансовая устойчивость, прибыльность, финансовое оздоровление страховика

**Keywords:** the financial condition of the insurer financial strength, profitability, financial recovery insurer

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В сучасних глобалізаційних процесах стійкість страховика є головним пріоритетом державної економічної політики, оскільки від неї залежить стабільний подальший розвиток в державі. Яскравим підтвердженням того, що фінансова стійкість страховика - це фундамент економічно розвинутих держав і набуває все більшої актуальності на даний час, є світова економічна криза. Навіть невеликі зміни

фінансової стійкості страхової компанії можуть спричинити вельми погані наслідки для цілої економіки. Тому, на сьогодні визначним є проблема забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. На даний час дана проблема потребує першочергового вирішення, оскільки успішність діяльності страхової компанії залежить від рівня її фінансової стійкості та прибутковості.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій**

Дослідження фінансової стійкості та прибутковості здійснювалися такі науковці як Ареф'єва О.В. [1], Баранов А. [2], Городинська Д.М. [1], Єршова Н. Ю. [3], Землячова О.А. [4], Корнева Н.О. [5], Кириченко Л.А. [6], Шаповалова І.О. [5], Череп А.В. [6], Цугунян А.М. [7] та інші.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття**

На сьогодні існує чимало наукових досліджень щодо заходів покращення фінансового стану страхових компаній, однак недостатньо дослідження питання зміцнення їх фінансової стійкості та прибутковості.

Мета статті – дослідження заходів зміцнення фінансової стійкості та прибутковості страхових компаній в Україні.

**ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ**

Для діяльності страхових компаній важливе значення має їх фінансова стійкість. Економічною передумовою останньої є наявність певного співвідношення між величиною страхових зобов'язань компанії та розміром коштів, які знаходяться в її розпорядженні. Коли сукупна величина страхових резервів та власних коштів страховика дорівнює його зобов'язанням або перевищує їх, то страховик може виконати свої зобов'язання. У даному випадку він є надійним та платоспроможним партнером для своїх клієнтів, насамперед, страхувальників. Коли ж розмір власних коштів та страхових резервів менший за величину зобов'язань, то страховик виконати всі свої зобов'язання не зможе. Така ситуація критична як для страховика, так і для страхувальника, бо перший може стати банкрутом, а другий – недоотримати або взагалі не отримати належне йому страхове відшкодування [2, с. 113].

Для забезпечення фінансової стійкості та прибутковості страхові компанії повинні забезпечувати гарантії і вартість послуг таким чином, щоб всі невід'ємні ризики були взяті до уваги. Як правило, страховики не досить приділяють увагу оцінці ризиків, тому важливо, щоб їхні інвестиції були дуже різноманітними і не сконцентровані в певному секторі або високих ризикових активах. Використовуючи методологію управління активами і пасивами портфель активів відповідає профілю відповідальності страхової компанії. Реалізація політики управління ризиками і стратегії в яких ефективно управління андеррайтингом, ціновими, інвестиційними та операційними ризиками має життєво важливе значення для досягнення прибуткового зростання.

Стратегічна схема підвищення фінансової стійкості та прибутковості страхових компаній може включати такі стратегічні напрями:

I. Фінанси (наявність власного капіталу, платоспроможність, ліквідність);

II. Ринки (нові ринки, нові клієнти, нові страхові продукти);

III. Внутрішні процеси (збільшення темпів зростання обсягу продуктів, зменшення тривалості страхової операції та оперативність вирішення всіх проблем).

Зміцнення фінансової стійкості та прибутковості страхових компаній потребує періодично здійснювати аналіз фінансових результатів та оцінку фінансового стану страховика. Саме тому, аналіз фінансової стійкості та прибутковості страхових компаній займає центральне місце в процесі управління ними, а вибір інструментарію аналізу фінансової стійкості та прибутковості обумовлюється цілями, об'єктами, а також іншими параметрами, що дозволить впроваджувати обґрунтовані заходи фінансового оздоровлення.

Пропонуємо аналіз фінансового оздоровлення страхової компанії здійснювати за наступними етапами:

I. Усунення зовнішніх ознак кризового стану. Ціль застосування методів першого етапу – доведення коефіцієнта поточної ліквідності й забезпеченості власними оборотними коштами до нормативного рівня. Застосування оперативних методів фінансового оздоровлення важливо й для рентабельних, стійких страховиків. Оперативні методи відновлення платоспроможності: удосконалювання платіжного календаря; регулювання рівня незавершеного виробництва; переклад низько оборотних активів у високооборотні; переоформлення короткострокової заборгованості в довгострокову; проведення інших оперативних заходів [3].

Враховуючи проблеми фінансового стану страховика в умовах фінансової кризи, а також необхідність стабілізації фінансової стійкості в умовах фінансової нестабільності, варто вжити таких заходів [3, с. 234]:

- усунення зовнішніх факторів банкрутства;
- удосконалення поточного календаря фінансового документа, у якому докладно відображається грошовий обіг підприємства;
- регулювання рівня незавершеного виробництва;
- переведення низькооборотних активів до високооборотних;
- вживання локальних заходів з поліпшення фінансового стану;
- забезпечення фінансового становища в середньостроковій перспективі, яке виявляється в стабільному надходженні виручки від реалізації в достатньому рівні ліквідності активів, підвищенні рентабельності продукції, установлення призупинення штрафних санкцій за прострочену кредиторську заборгованість, забезпечення достатності фінансових ресурсів для покриття нових поточних зобов'язань; поступове погашення старих боргів, скорочення витрат до мінімально допустимого рівня, проведення енерго- і ресурсощадних заходів;
- створення стабільної фінансової бази; забезпечення стійкого фінансового становища підприємств у довгостроковій перспективі, створення оптимальної структури балансу та фінансових результатів, фінансової системи підприємства до несприятливого зовнішнього впливу.

II. Проведення локальних заходів щодо покращення фінансового стану. Ціль застосування методів фінансового оздоровлення – забезпечення стійкого фінансового стану підприємства в середньостроковій перспективі, що проявляється в стабільному надходженні виторгу від реалізації, достатньому рівні ліквідності активів, підвищенні рентабельності послуг до 3-5 %. На другому етапі застосовуються наступні методи: забезпечення достатності фінансових ресурсів для покриття знову виникаючих поточних зобов'язань; поступове погашення старих боргів. При реалізації методів другого етапу оцінюється можливість залучення додаткових внутрішніх джерел фінансування. До таких джерел ставляться: реалізація непотрібних і не використовуваних високооборотних активів, скорочення витрат до мінімально припустимого рівня, проведення енерго- і ресурсозберігаючих заходів [3].

Якщо моніторингом виявлено недостатній рівень фінансової стійкості страхової компанії, то можна реалізувати такі дії [1, с. 85]:

- оптимізація руху фінансових ресурсів страхової компанії і врегулювання фінансових відносин, які виникають під час розрахункових відносин між господарюючими суб'єктами з метою ефективного їхнього розподілу;

- розробка стійкої фінансової стратегії страхової компанії;

- розробка проектів перспективних і поточних фінансових планів, прогнозних балансів та бюджетних коштів;

- розрахунок прогнозних значень реалізації послуг і планів капіталовкладень, собівартості послуг тощо;

- визначення джерел фінансування господарської діяльності, а також бюджетне фінансування, довго- та короткострокове кредитування тощо;

- координація фінансових підрозділів страхової компанії.

III. Створення стабільної фінансової бази. Застосування методів фінансового оздоровлення третього етапу вимагає залучення додаткових інвестицій. Метою довгострокових методів фінансового оздоровлення є забезпечення стійкого фінансового становища підприємства в довгостроковій перспективі – створення оптимальної структури балансу, фінансових результатів, стійкої фінансової системи підприємства до несприятливих зовнішніх впливів. Довгостроковими методами фінансового оздоровлення є: активний маркетинг із метою пошуку перспективної ринкової ніші, здійснення пошуку інвестицій, зміна активів під нові послуги [3].

Таким чином пропонуємо алгоритм вибору методів фінансового оздоровлення страхової компанії, що зображений на рис. 1.

При абсолютній фінансовій стійкості страховиків пропонуємо нарощення власного капіталу; збільшення короткотермінових позикових коштів; забезпечення оптимальної структури джерел

фінансування оборотних активів; зменшення власних коштів заморожених в дебіторській заборгованості; збільшення кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги до рівня аналогічної дебіторської заборгованості.

При номінальній фінансовій стійкості пропонуємо такі заходи, як: зменшення вартості запасів; нарощення власного та власного оборотного капіталу; прискорення обертання фінансових ресурсів, що авансовані в оборотні активи страховика.

Для помірній фінансовій стійкості страхової компанії пропонуємо такі заходи, як: зменшення поточних зобов'язань; зменшення поточних боргів в структурі джерел фінансування необоротних активів; збільшення довгострокових джерел фінансування; збільшення нерозподіленого прибутку; збільшення власних коштів в обороті; реструктуризація дебіторської заборгованості.

При фінансовій нестабільності страхової компанії пропонуємо такі заходи, як: збільшення чистого прибутку та зменшення частки його споживання; зменшення банківських кредитів; зменшення поточних боргів у структурі джерел фінансування страховика; зменшення короткострокових кредитів, що спрямовуються на формування необоротних активів; збільшення власних коштів в обороті страховика.

При кризовій фінансовій ситуації пропонуємо збільшення прибутку страховика; зменшення фінансових та загальногосподарських витрат; зменшення повільно ліквідних активів, що не використовуються у виробничій діяльності; зменшення високо витратних для підприємства кредитів; зменшення поточних боргів, що спрямовуються на формування необоротних активів; збільшення власних коштів в обороті; збільшення виручки від реалізації; залучення інвестицій; збільшення статутного фонду; реструктуризація кредиторської заборгованості.

Серед оперативних заходів, що сприяють відновленню платоспроможності та підтримки ефективності страхової та фінансової діяльності підприємства, слід також виділити [7, с. 51]:

- зміну керівної ланки страхової організації;
- інвентаризацію майна;
- оптимізацію дебіторської заборгованості;
- зниження витрат на ведення справи;
- продаж дочірніх фірм і часток у капіталі інших організацій;
- продаж незавершеного будівництва;
- оптимізацію кількості персоналу та забезпечення соціальних пільг для звільнених;
- продаж зайвого устаткування, засобів комп'ютерної техніки тощо;
- конверсію боргів за допомогою перетворення короткострокових заборгованостей в довгострокові позики або довгострокові іпотеки.

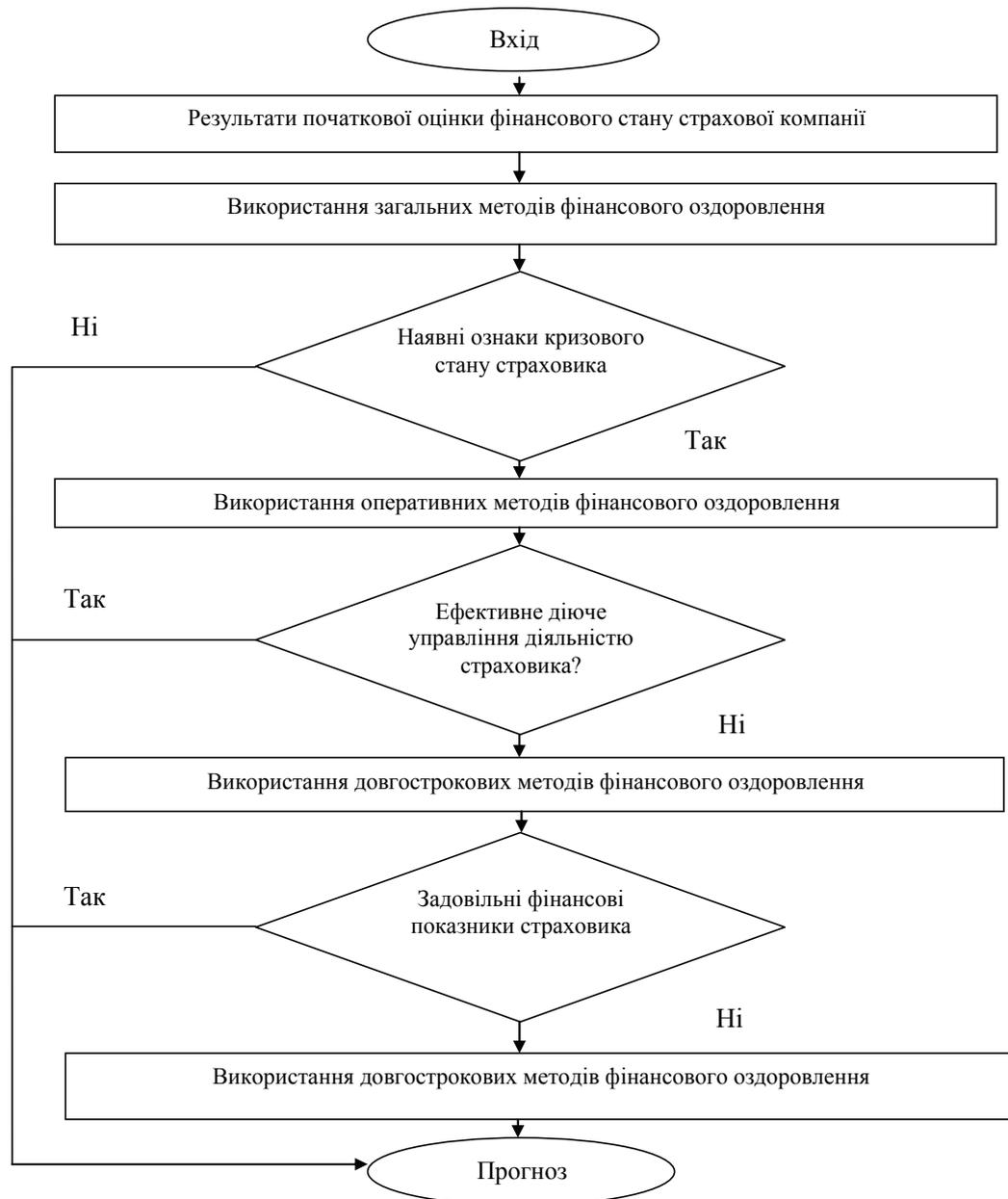


Рис. 1. Алгоритм вибору методів фінансового оздоровлення страхової компанії [власна розробка автора]

Важливим чинниками поліпшення фінансового стану страховика, які вплинуть на підвищення прибутковості компанії, а отже, і ефективності її діяльності, покращення її фінансових показників є [4, с. 65]:

– впровадження зарубіжного досвіду організації страхування і ефективного функціонування страхового ринку, оскільки страхові компанії в розвинутих країнах добре знають сильні і слабкі сторони клієнтів, мають певний досвід ринкових перетворень, вимушені постійно оцінювати ризик і прогнозувати страхові події, розробляти рекомендації по підвищенню ефективності роботи страховиків і страхувальників та по виконанню страхових зобов'язань по укладених договорах;

– розвиток та розширення всіх видів страхування завдяки впровадженню європейських та світових технологій;

– реалізація страхових продуктів у прямій залежності від потреб ринку;

– максимальний обсяг охоплення ринку, повне обслуговування потреб клієнтів, лідерство у питаннях зниження собівартості страхових премій;

– побудова розгалуженої мережі індивідуального обслуговування, пошук та розробка нових видів страхування;

– зміцнення та вдосконалення організаційно-територіальної мережі.

#### ВИСНОВКИ

Отже, зміцнення фінансової стійкості та прибутковості страхових компаній потребує

періодично здійснювати аналіз фінансових результатів та оцінку фінансового стану страховика. Саме тому, аналіз фінансової стійкості та прибутковості страхових компаній займає центральне місце в процесі управління ними, а вибір інструментарію аналізу фінансової стійкості та прибутковості обумовлюється цілями, об'єктами, а також іншими параметрами, що дозволить впроваджувати обґрунтовані заходи фінансового оздоровлення.

#### Список використаних джерел

1. Ареф'єва О.В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення / О.В. Ареф'єва, Д.М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8(86). – С. 83–90.

2. Баранов А. Управління страховим портфелем / А. Баранов // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 2007. – С. 112–116.

3. Єршова Н.Ю. Щодо питання оцінки фінансової діяльності підприємства в сучасних умовах / Н.Ю. Єршова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kpi.kharkov.ua/archive/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0\\_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0/vestnik/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0](http://www.kpi.kharkov.ua/archive/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0/vestnik/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0)

%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0/2011/30/esson7.pdf. – Назва з екрану.

4. Землячова О.А. Оцінка фінансового стану страховика та шляхи його поліпшення / О.А. Землячова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2014 – № 2. – С. 54–66.

5. Корнева Н.О. Шляхи покращення фінансового стану підприємств / Н.О. Корнева, І.О. Шаповалова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. - 2013. - Вип. 5.1. - С. 55–60.

6. Череп А.В. Проблеми визначення фінансового стану підприємств в умовах фінансової кризи / А.В. Череп, Л.А. Кириченко. – 2008. – № 6. – С. 233–236.

7. Цугунян А.М. Фінансова стійкість страховиків та шляхи її зміцнення / А.М. Цугунян // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2014 – № 2. – С. 45–53.

КУРБАТОВА

Юлія Леонидовна  
7518618@mail.ru

УДК 657.6

ВНЕДРЕНИЕ ИНСТРУМЕНТАРИЯ МАРКЕТИНГА ВПЕЧАТЛЕНИЙ В  
ИНТЕРНЕТ ТОРГОВЛЕIMPLEMENTATION TOOLS OF MARKETING EXPERIENCE IN THE  
INTERNET TRADE

старший преподаватель,  
Национальный технический  
университет "Харьковский  
политехнический  
институт"

*Статья посвящена практическим аспектам внедрения теории маркетинга впечатлений для предприятий, осуществляющих сбыт продукции путем интернет торговли. Обоснованы мероприятия соответствующие четырем областям впечатлений: обучение, экономия, развлечения, эстетика.*

*The article is devoted to the practical aspects of the introduction of the theory of marketing experience for companies engaged in the sale of products through online trading. Measures corresponding to the four areas of experience: education, economy, entertainment and aesthetics are based.*

**Ключевые слова:** маркетинг впечатлений, интернет торговля, области впечатлений практические аспекты

**Keywords:** marketing experience, online trade, areas of experiences, practical aspects

**ВВЕДЕНИЕ**

В настоящее время, благодаря активному развитию рынка интернет торговли, широкому внедрению информационных и компьютерных технологий в маркетинге, популяризации социальных сетей, можно наблюдать изменения в принципах построения маркетинговых коммуникаций с потребителями. Взаимодействие предприятия с потенциальным клиентом в процессе онлайн торговли имеет специфику: клиент может покинуть сайт в любую минуту под влиянием различных факторов. К таким можно отнести неинтересный контент, непривлекательный дизайн, сложность поиска интересующей информации и др. В этой связи продавец может не иметь второго шанса произвести впечатление. В таких условиях актуальной концепцией является маркетинг впечатлений. Инструментарий теории маркетинга впечатлений освещался в работах отечественных авторов, таких как Болотной Е.В. [1], Петриченко П.А. [2], Скригуна Н.П. [3], российских ученых Хавановой Н.В., Кривошеевой Т.М., Осокина В.М. [4], Пекара В. [5] и зарубежных исследователей Шмитта Б., Роджерса Д., Вроцоса К. [6], Джозефа Пайна II Б., Джеймса Х. Гилмора [7] и др.

Несмотря на большое количество публикаций и исследований по данной проблематике, изучение инструментария теории маркетинга впечатлений в сети интернет заслуживает особого внимания.

**ЦЕЛЬ РАБОТЫ** состоит в применении инструментария маркетинга впечатлений в сфере интернет торговли на примере предприятий легкой промышленности.

**МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ**

Методической и информационной основой данной статьи являются научные работы отечественных и

зарубежных исследователей, материалы периодических изданий, ресурсы Интернет, первичная информация предприятий отрасли легкой промышленности.

При проведении исследования использовались следующие методы: логического анализа, аналогии, наблюдения, сравнения и обобщения.

**РЕЗУЛЬТАТЫ**

Выделиться среди конкурентов путем создания впечатлений – ключевая задача предприятий осуществляющих бизнес в онлайн среде. Маркетинг впечатлений позволяет воздействовать на эмоции потенциальных клиентов, удерживать внимание. Во многих литературных источниках маркетинг впечатлений трактуют как эмоциональный маркетинг [1,2]. Как отмечает Петриченко П.А. [2], «впечатления затрагивают клиентов на эмоциональном, физическом и интеллектуальном уровне. Даже самую повседневную деятельность можно превратить в незабываемое впечатление. Каждый товар и каждое мероприятие можно соотнести с впечатлением и важно, чтобы это впечатление несло положительные эмоции, оставляло яркие воспоминания, о которых хочется рассказывать другим людям и мысленно переживать их снова».

Почему для предприятий работающих онлайн так важно вызвать эмоции у потенциального клиента? Если покупатель заходит в обычный магазин, то он располагает некоторым временем, примеряет товары либо изучает их характеристики, имеет возможность пощупать товар, общается с продавцом и т.п. Таким образом, формируется тактильное, аудиальное, визуальное впечатление, происходит процесс вовлечения, приводящий к покупке.

В тоже время, в процессе онлайн визита, внимание клиента ничто и никто не удерживает, он может закрыть страницу сайта и перейти к просмотру

других предложений в доли секунды. Сайт интернет магазина должен запомниться пользователю, поскольку выбор товара не обязательно происходит при первом посещении, а, зачастую по окончанию просмотра и сравнения предложений нескольких сайтов.

В этой связи формирование первого впечатления является важной задачей – второго шанса может уже не быть. Кроме того, для стимулирования повторных покупок предприятиям важно поддерживать лояльность покупателей, что по-нашему мнению возможно на основании вовлечения в знакомство с брендом, усилении первичных впечатлений, установлении межличностного общения в онлайн среде клиента и изготовителя.

Впечатление может вовлечь потребителя в разных областях. Первая область (на горизонтальной оси) соответствует степени участия потенциального

покупателя в процессе. С одной стороны лежит пассивное участие, когда клиенты не оказывают непосредственного влияния на представление, с другой стороны лежит активное участие, когда клиент непосредственно влияет на происходящее.

Вторая область впечатлений (на вертикальной оси) отражает тип связи или отношений, которые существуют между клиентами и представлением. По одну сторону лежит поглощение, возникающее, когда впечатление переносится во внутренний мир человека и его внимание удерживается таким образом, с другой стороны лежит погружение, т. е. клиент физически или виртуально становится частью самого впечатления.

Наложив вертикальную и горизонтальную оси одна на другую, мы получим четыре области впечатлений – развлечение, обучение, экономию и эстетику, как показано на рисунке 1 [8].



Рисунок 1. Области впечатлений [8]

По-нашему мнению представленные области не исключают одна другую и часто смешиваются в неповторимом личном впечатлении. Как отмечает Петриченко П.А. [2], чем больше областей возбуждены, тем сильнее будет впечатление клиента. Особенность информационного воздействия на потенциальных клиентов, зачастую, лежит в эмоциональной плоскости, поскольку именно таким образом можно получить живой отклик в системе взаимодействия «человек-компьютер».

Целесообразно представить влияние впечатлений на внутренние и внешние процессы субъекта восприятия, то есть потенциального клиента (рис.2).

Используя инструментарий маркетинга впечатлений, приведем практические примеры реализации мероприятий в онлайн среде для предприятий отрасли легкой промышленности, которые осуществляют сбыт женской одежды.

Рассмотрим практические примеры мероприятий в области впечатлений «Обучение»:

– проведение информационных мероприятий:

- разработка мастер-классов по пошиву покрою, починке, хранению, глажке одежды;
- подборка видео коллажей с последних показов моды с обучающими рекомендациями стилиста;

- разработка видео рекомендаций модельеров, стилистов и дизайнеров одежды в отношении создания образов в конкретной среде (бизнес стиль, домашний, праздничный и т.п.);

- запись видеоподкастов с участием популярных людей на тему моды и стиля;
  - проведение вебинаров;
  - публикация познавательных статей о тенденциях моды и др.

Предлагается создавать вебинары или онлайн-конференции, которые заставят участников действовать и думать, а также вызовут у них эмоции. Для реализации поставленной цели можно использовать современные онлайн-сервисы, такие как Google+ Hangouts, GVOconference, iMind, GoToMeeting, Fuze, WebEx и др.

Используя сервис Hangouts, возможно организовать дискуссию с участием 10 человек, а также пригласить неограниченное количество зрителей, которые смогут задавать вопросы и комментировать разговор в режиме реального времени. Еще одним существенным преимуществом использования Hangouts является то, что этот инструмент бесплатный.



Рисунок 2. Влияние впечатлений на внутренние и внешние процессы субъекта восприятия [на основе 8, 10]

Правильно используя Google+ Hangouts, можно добиться следующих результатов [9]:

- привлечение внимания новых пользователей к бренду, а также более интенсивное взаимодействие с существующими потребителями;
- точное определение ожиданий и настроений целевой аудитории, ее мнения о бренде, продуктах и уровне обслуживания;
- возможность сделать рекламную кампанию искренней.

На официальном сайте интернет-магазина и в группе социальных сетей предлагается публиковать полезные статьи, например, информацию о правильном хранении одежды, таблицы сочетания цветов, публикации новостей о новинках моды. Такой контент будет полезен и интересен посетителям сайта, поможет сделать выбор покупки.

Следующая область впечатлений – «Экономия», в рамках которой рекомендуется реализовывать следующие мероприятия:

- разработка подарочных сертификатов;
- разработка программы бонусных карт;
- предоставление купонов, скидок;
- проведение онлайн аукционов;
- проведение сезонных акций.

На официальных сайтах интернет-магазинов, а также на страницах в социальных сетях рекомендуется публиковать информацию о проведении розыгрышей, предлагать совершать определенные целевые действия, благодаря которым, у потенциальных клиентов появляется возможность получения подарочных сертификатов, бонусов и купонов скидок.

Так же рекомендуется регулярное проведение распродаж и акций, что стимулирует продажи. Пример активизации сеансов пользователей в период проведения акции с 15 февраля по 15 апреля 2015 г. в интернет магазине представлен на графике (рис.4). Рост продаж увеличился на 15%.

● Сеансы

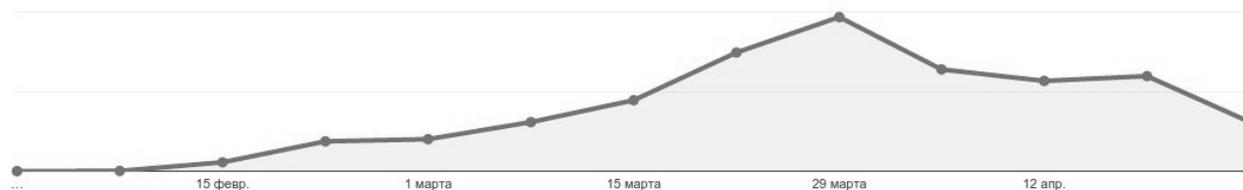


Рис. 4. Динамика посещения интернет-сайта в период проведения акции

Проведение онлайн аукционов – эффективный инструмент активизации продаж. Рассмотрим пример проведения аукциона магазином одежды «МираМод». На аукцион были выставлены модели из нового каталога «NEW SAMMER». На период проведения аукциона у покупателей появлялась возможность приобрести новые модели от ТМ «МираМод» в 5 раз дешевле заявленной стоимости на сайте. Технология проведения аукциона состоит в следующих действиях. Фиксируются даты розыгрыша лотов с указанием ссылки перехода на сайт для ознакомления с товаром. Например, 4 мая будет разыгран лот №1 «Туника» стартовая цена 30 грн. (на сайте 190 грн.). Затем публикуются условия участия в аукционе, например:

- 1) являться подписчиком группы «МираМод» в социальных сетях;
- 2) сделать репост о проведении аукциона;
- 3) после объявления о начале аукциона в комментариях под постом написать цену, за которую покупатель готов выкупить лот;
- 4) повышать предыдущую цену можно только на 1-3 гривны;
- 5) победит участник, который заявит максимальную цену до окончания аукциона, за которую и выкупит лот.
- 6) участники из других стран СНГ производят торг в гривнах. В случае победы цена будет переведена в доллары по официальному курсу;
- 7) аукцион будет длиться два часа; время начала аукциона выбирают участники аукциона на голосовании.

В результате проведения подобного мероприятия можно реализовать следующие цели: увеличить приток новой аудитории (в случае проведения рекламной кампании аукциона); увеличить продажи; обеспечить сбыт трудно продаваемых товаров или товаров с нежелательными остатками.

Третья область впечатлений – «Развлечение». В данном блоке рекомендуется реализовывать следующие мероприятия:

- проведение онлайн игр;
- публикация Fun- постов в социальных сетях;
- проведение опросов;
- организация конкурсов.

Проведение конкурсов в социальных сетях, как правило, можно соотнести с областью впечатлений «Экономия», поскольку награждение победителей, зачастую, происходит случайным образом. В качестве призов предоставляется продукция интернет магазина или скидки. К условиям конкурса относят участие в группе и наличие репоста о проведении конкурса на

странице пользователя. Такой конкурс не обеспечивает развлечение, а только лишь экономию. Говоря о развлечении, следует рассматривать тематические конкурсы, которые заинтересуют потенциального клиента содержательным контентом либо привлекут непосредственным участием. Например, условия конкурса могут предлагать прислать фотографию участницы в платье собственного производства, дать ответ на вопрос, пройти тест, придумать название к фотографии, дать совет, поделиться рецептом, идеей и т.п.

Следующая область впечатлений – «Эстетика». Для создания приятного впечатления у потребителя о предприятии рекомендуется периодическое улучшение официального сайта с внедрением новых возможностей сети Интернет. Например, рекомендуется использование на сайте интернет-магазинов функции 3D просмотра выбранной модели товара. Просмотр в 3D позволяет вращать, приближать, удалять выбранную модель.

### ВЫВОДЫ

В результате проведенного исследования на основании существующего подхода к выделению областей впечатлений были предложены практические примеры реализации теории маркетинга впечатлений в онлайн среде. Реализация разработанных мероприятий позволит увеличить посещаемость интернет сайтов, а также стимулировать рост продаж. Дальнейшие исследования по данной проблематике будут направлены на разработку методического подхода к управлению впечатлений потенциальных клиентов.

### Список використаних джерел

1. Болотна О.В. Емоційний маркетинг як технологія управління поведінкою споживачів // Ефективна економіка. – 2013. – 8 – с.121
2. Петриченко П.А. Управління емоціями та враженнями клієнтів // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – 2 (53). – с.232
3. Скригун Н.П., Поверіна, Ю.О. Передумови виникнення та сутність маркетингу вражень // Strategiczne pytania światowej nauki – 2014: Materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. – Przemysł : Nauka i studia, 2014. – Vol/ 3. – S. 3-4.
4. Хаванова Н.В., Кривошеева Т.М., Осокин В.М. Использование инструментария маркетинга впечатлений в индустрии туризма // Сервис в России и за рубежом. – 2014. – Т. 8. – №. 3. – С. 3-14.

5. Пекар В. Введение в экономику впечатлений // Информационно-аналитический журнал «Управление проектами». – 2011. – № 1.

6. Котлер Ф. Маркетинг по Котлеру: Как создать, завоевать и удержать рынок /пер. с англ. — 5-е изд. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. — 283 с.

7. Шмитт Б., Роджерс Д., Вроцос К. Бизнес в стиле шоу. Маркетинг в культуре впечатлений. – М.: Вильямс, 2005. – 400 с.

8. Б. Джозеф Пайн II, Джеймс Х. Гилмор. Экономика впечатлений. Работа – это театр, а каждый бизнес – сцена. – М.: Вильямс, 2005. – 171 с.

9. Дементий Д. Как и зачем использовать Google+ Hangouts [Электронный ресурс] // Текстера. – 2013. – № 9. – Режим доступа: <http://texterra.ru/blog/kak-i-zachem-ispolzovat-google-hangouts.html>

10. Официальный сайт ТМ «Мирамод» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://miramod.com.ua>

11. Шляхтина С. Объемные модели из фотографий [Электронный ресурс] // Компьютер Пресс. – 2006. – № 9. – Режим доступа: <http://compress.ru/article.aspx?id=16596>

**LYTVYENKO**  
Larysa Leonidivna  
LLLitvinenko@gmail.com

УДК 330.3:005.33

**HUNKO**  
Vyacheslav Anatoliyovych  
slava2508@ukr.net

**COMPETITION AS A TOOL TO  
STIMULATE THE ENTERPRISE  
LEADERSHIP POTENTIAL  
DEVELOPMENT: INTERNAL AND  
EXTERNAL ASPECTS**

*Ph.D. in Economics, associate  
professor*

**КОНКУРЕНЦИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ  
СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ  
ЛИДЕРСКОГО ПОТЕНЦИАЛА  
ПРЕДПРИЯТИЯ: ВНУТРЕННИЕ И  
ВНЕШНИЕ АСПЕКТЫ**

*student*

*In the article the essence, internal and external aspects of competition as a factor stimulating the enterprise leadership potential development were studied, variables of the competition influence on the enterprise business activity were identified, and recommendations on the leadership potential development of the Ukrainian enterprises in terms of European integration were developed.*

*В статье исследована сущность, внутренние и внешние аспекты проявления конкуренции как стимулирующего фактора развития лидерского потенциала предприятий, выявлено переменные параметры влияния конкуренции на ведение бизнеса предприятия и разработаны рекомендации по развитию лидерского потенциала отечественных предприятий в условиях евроинтеграции.*

**Keywords:** *competition, enterprise leadership potential, external environment, European integration, market economy*

**Ключевые слова:** *конкуренция, лидерский потенциал предприятия, внешняя среда, евроинтеграция, рыночная экономика*

**INTRODUCTION**

Global business environment mainly operates through the implementation of specific competitive advantages. Due to this all economic actors effectively interact, ensuring mutual development and enrichment. The intensification of relations between Ukraine and the EU has opened up new ways to achieve economic benefits and successes in foreign operations and transactions. And exactly strict compliance with the competition rules and their full use will give a chance to progress. So, that is the main relevant problem at present.

The essence of the "competition" concept was studied by a large scale of researchers such as G. Azoyev, S. Brue, P. Zavyalov, G. Kiperman, K. McConnell, N. Pertsovskiy, M. Porter, B. Rayzberh and many others, considering the fact that competition is the struggle between economic actors for better conditions of doing business. The impact of competition and other variables for the enterprise was studied by such practitioners as M. Simoes, M. Toner, N. Ojha, P. de Paepe and M.S. de Melo [6]. O. Rybakova investigated the factors affecting the enterprise competitiveness in view of the internal parameters of its development [5]. Partly the problem of the enterprise leadership potential development in a dynamic international competitive environment were considered, in particular, by I. Kalinesku, Y. Romanov and O. Krylov [1], A. Beerel [2], D.J. Jones and R.J. Recardo [3], P. Lawrence [4]. An interesting topical consideration is the problem of using competition as a tool to stimulate the enterprise leadership potential development.

**ARTICLE OBJECTIVES**

To investigate the nature, internal and external aspects of competition manifestation, identify variables of the competition influence on the enterprise business activity and to develop recommendations for the leadership potential development of domestic enterprises in terms of European integration.

**RESEARCH METHODS**

To achieve the assigned research objectives the following methods were used: scientific generalization, comparison, structural and logical analysis and synthesis (systematization of the research results on the impact of competition on the company potential).

Scientific works of Ukrainian and foreign scientists and Internet resources were methodological and information bases of the research.

**RESULTS**

Business operates continuously and this process uses competition as the main lever for economic activity development of legal entities and natural persons.

Due to the current Ukrainian position towards European integration orientation it should be noted that the transition to European standards of doing business will be a new level in economic relations and development, since Ukraine should follow the relevant requirements and be prepared for the consequences which they may bear. Implementation of these requirements will create opportunities for the expansion of trade flows of Ukrainian goods and services. And as Ukraine is a

country with a developing market economy, we should highlight the fact that no significant and long-term progress can be expected without understanding the competition nature and its impact on the business.

Not surprisingly, American businesses thrive, since their culture business provides almost complete freedom from barriers to participation in economic processes. However, use of competition as the driving force of business development is the main driving force behind these positive results.

In practical terms competition includes a rival between subjects of international economic relations for better working conditions, customers, and resources, both national and international recognition. Thus, it has sense as the economic process of interaction, relationship and struggle between enterprises on the market to provide better opportunities for their products' sales, ensuring customer satisfaction. Thus, it can be stated that although competition is a multifaceted phenomenon, however, the main guarantee of its existence is a struggle for better business conditions and customers, providing these conditions through buying goods and services.

However, competition has two sides of action caused by entrepreneurs, businessmen, employees and other stakeholders. It also manifests itself in different ways in the internal and external environment of the enterprise.

Among the positive effects of competition are as following:

1) External aspects:

+ Competition can bring business to a new development level compared to other companies by stimulating the development of leadership potential that will benefit its advantages in the fight for economic conditions.

2) Internal aspects (in the internal environment of the enterprise):

+ high persistence of the subjects;

+ hardening a character, resilience in own intentions and identifying important arguments for the resource support;

+ improvement in the team interaction as the most effective competition structure;

+ dissemination of innovative ideas into the external environment;

+ competition is one of the best ways to identify the crucial ideas among alternatives;

+ identify the potential of each individual in relation to his/her work.

There are such negative impacts of competition as:

1) External aspects:

- pressure on the competitor in the moral and production sense;

- using unfair methods of rival such as espionage, property and instruments' damage of the competitor, deception and blackmailing;

- identification and disclosure of negative, and sometimes false information about the competitor;

2) Internal aspects:

- imbalance moral qualities of employees, mostly with respect to each other;

- the shift from qualitative and innovative work to the quantitative results.

Depending on the situation, according to the authors, the competition can be displayed in the following styles:

1. "Shark system" – the competition is seen as an extreme method to achieve results, effectively competing with its partners for consumers. In this case, important moral qualities (business ethics principles) will be lost resulting in cold-blooded cases of tearing off the greatest piece of the possible benefits.

2. Artificial competition – may be introduced in the company for more motivation and encouraging of human resources to new ideas and methods for achieving goals. However, this method is difficult to control and coordinate, excluding its use in companies with weak administrative apparatus.

3. Grouping interests – the creation of structural group including a formal leader, generator of ideas, analyst, production director and communicant. This will bring people with common ideological criteria and opportunities for deeper and more comprehensive analysis of problems and solutions.

Since international business is a flexible and changeable phenomenon, to achieve success in the competition rival through the leader potential development the company should refer to the changing environment, including the formation of factors presented in Fig. 1.

The world market economy has seen many ups and downs caused by the abovementioned factors. For example, the world famous «Kodak» was a company, which gave people the first film camera. However, «Kodak» suffered a fiasco in 1970s without considering the significant number of the relevant variables such as environmental (the company was one of the major environment pollutants), technological (crowding out a better and more convenient technique), and also innovative (reluctance to go ahead of time and delayed response to changing demand for a digital camera on the market). If this powerful corrected company timely these errors, it would not be a bankrupt with huge debts of \$ 6.8 bln.

In order to avoid problems and to keep the enterprise afloat in terms of competitiveness, developing its leadership potential, the following guidelines should be considered:

1) to determine uncertainties (variables) faced by the company and distribute them to basic and secondary ones;

2) to create a specific set of the future scenarios for identifying threats and finding their solutions, as well as for use of opportunities for the strategic development;

3) to develop an effective combination of strategic alternatives for better adaptation to changing factors affecting the enterprise activity;

4) to define a clear set of indicators that will signal significant market changes and form a complex of actions foreseen in the scenario planning.

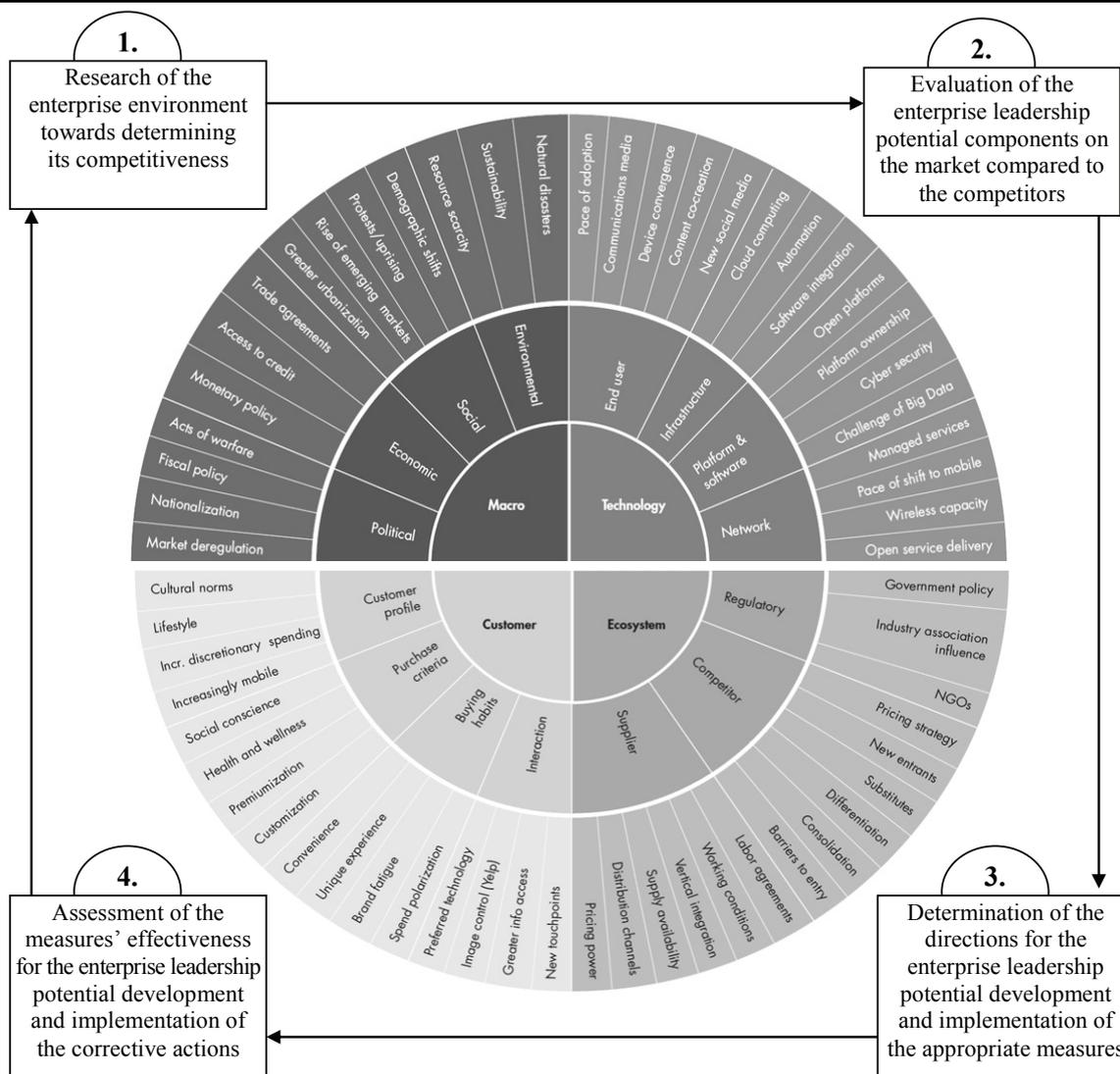


Fig. 1. Changeable parameters of the external environment of the enterprise affecting its leadership potential [compiled by the authors on the base of [6]]

According to the above mentioned guidelines a company should cooperate with variable parameters of international development and to adjust in time and modify their activities in order to adapt to the business environment.

Ukrainian environment functions as a market-economic structure. That is why domestic economic actors with certain level of the leadership potential are able to compete effectively on their own territory as well as abroad. However, taking into account the recent political and economic changes, monopoly prevents competition to operate its own course. Development of monopolies and oligopolies does not contribute to the innovation and creative thinking in relation to the business development, since they have already occupied a large part of the market. That is why competition should be used as an instrument to restore motivation, creativity and efficiency of business in Ukraine.

Additional problems include inadequate national legislation and the desire of some entrepreneurs get around it, corruption, inadequate financial reporting, which is suffering from the complexity of calculations and their opacity.

The mentality of doing business takes an important role in resolving certain disputes and problems concerning business. Cheating customers and competitors for town benefit is unacceptable. Few people will notice disposable fraud, but systematic cheating customers through providing low-quality products and services will lead to the loss of credibility among customers and partners. Therefore, companies should conscientiously serve customers.

Analysis of the problems of Ukrainian enterprises' competitiveness makes it clear that there are a lot of issues to be changed, including:

- update and provide more realistic legislation in line with European standards, including increasing its transparency and simplicity of understanding;
- improve system for the effective information help to starting entrepreneurs;
- increase the quantity and quality of financial audits for carrying out the enterprise financial reporting control;
- increase the quantity of scientific and business fairs and tenders that will open up new prospects for the business development.

Through the implementation of the above mentioned measures Ukraine will reach a new level of progress and

achieve significant results in further difficult, but rather bright future.

### CONCLUSIONS

As a result of the study, it was determined that competition is an important tool to stimulate the leadership potential development of any company. Competition being primarily a "struggle for a better place under the sun" in the economic context has positive and negative impacts on the business activity of enterprises. The existence of variable environment factors can directly affect business activity and bring an enterprise both to a new level, and at the bottom of regression. The study revealed certain gaps in the system of Ukrainian business and support business competitiveness, as well as the ways of solving the problems.

### References:

1. Калінеску Т.В. Стратегічний потенціал підприємства: формування та розвиток: [монографія] / Т.В. Калінеску, Ю.А. Романовська, О.Д. Кирилов. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2007. – 272 с.
2. Beerel A. Leadership and Change Management / A.. Beerel. – New York: SAGE, 2009. – 288 p.
3. Jones D.J. Leading and Implementing Business Change Management: Making Change Stick in the Contemporary Organization / D.J. Jones, R.J. Recardo. – London: Routledge, 2013. – 304 p.
4. Lawrence P. Leading Change: How Successful Leaders Approach Change Management / P. Lawrence. – London: Kogan Page Publishers, 2014. – 232 p.
5. Рибаківа О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення / О.В. Рибаківа // Наук. вісн. Акад. муніципального управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Nvamu\\_ekon/2009\\_7/09rovaif.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09rovaif.pdf)
6. Toner M. A strategy for thriving in uncertainty / M. Toner, N. Ojha, P. de Paere, M.S. de Melo [E-resource] // Bain Insights. – 2015. – August, 12. – Access mode: <http://www.bain.com/publications/articles/a-strategy-for-thriving-in-uncertainty.aspx>

ОЛІЙНИК

Надія Романівна

УДК 336.221

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ  
ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ У СФЕРІ ТРАНСФЕРТНОГО  
ЦІНОУТВОРЕННЯFOREIGN EXPERIENCE FISCAL REGULATION OF LARGE TAXPAYERS  
IN TRANSFER PRICING

аспірант, ДУ "Інститут  
регіональних досліджень  
ім. М.І. Долишнього НАН  
України", м. Львів

*У статті проаналізовано основні організаційно-інституційні засади фіскального регулювання діяльності великих платників податків у сфері трансфертного ціноутворення в розвинутих країнах світу. Названо основні відмінності у процедурних питаннях трансфертного ціноутворення за кордоном та в Україні.*

*В статье проанализированы основные организационно-институциональные основы фискального регулирования деятельности крупных налогоплательщиков в сфере трансфертного ценообразования в развитых странах мира. Названы основные различия в процедурных вопросах трансфертного ценообразования за рубежом и в Украине.*

*The article analyzes the main organizational and institutional framework of fiscal regulation of large taxpayers in the area of transfer pricing in developed countries. Named the major differences in procedural matters of transfer pricing abroad and in Ukraine.*

**Ключові слова:** регулювання, фіскальне регулювання, великий платник податків, трансфертне ціноутворення, контрольовані операції, податковий менеджмент

**Ключевые слова:** регулирование, фискальное регулирование, крупный налогоплательщик, трансфертное ценообразование, контролируемые операции, налоговый менеджмент

**Keywords:** regulation, fiscal regulation, large taxpayer, transfer pricing, controlled operations, tax management

## ВСТУП

Розвиток у другій половині ХХ ст. великих транснаціональних корпорацій, активізація міжнародної торгівлі та підвищення складності ведення бізнесу загалом спровокували активний пошук європейськими державами шляхів регулювання та контролю за перерозподілом оподаткованого прибутку корпорацій. Таким чином, особливому контролю, спрямованому на унеможливлення заниження оподаткування, піддавалося трансфертне ціноутворення [1].

За даними Державної фіскальної служби України з-під оподаткування через механізм трансфертного ціноутворення щороку виводиться приблизно 100 млрд грн, у результаті чого Державний бюджет України неотримувє майже 20 – 25 млрд грн. Ці оцінки узгоджуються з даними Світового фінансового співтовариства, згідно з якими щорічний відтік капіталу з України становить близько 9,15 млрд дол. (за цим показником Україна займає 17 місце у світі) [2]. Загалом, механізми трансфертного ціноутворення для зниження податкового навантаження використовують понад половину (54%) вітчизняних підприємств-експортерів товарів (робіт, послуг).

Втрати світової економіки від застосування механізмів трансфертного ціноутворення при імпорті

товарів щорічно становлять більше 21 трлн. дол. США, які виводяться в офшорні зони [3].

В Україні законодавство щодо фіскального регулювання трансфертного ціноутворення було прийняте у 2013 р., однак на сьогодні як бізнес, так і податкові органи не готові до застосування прийнятих законодавчих нововведень ані методологічно, ані організаційно та практично. Вказане свідчить про беззаперечну актуальність дослідження зарубіжного досвіду фіскального регулювання діяльності великих платників податків, як бюджетоутворюючих суб'єктів господарювання, у сфері трансфертного ціноутворення з метою пошуку шляхів його вдосконалення в Україні.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій**

Численні аспекти вивчення зарубіжного досвіду фіскального регулювання бізнесу у сфері трансфертного ціноутворення знайшли своє відображення в низці праць вітчизняних та іноземних дослідників, зокрема О. Іванов [4], К. Олінов [5], Ю. Соловійова [6], С. Нікініт [7], М. Мельник [8], І. Лещух [8] та ін.

**МЕТОЮ СТАТТІ** є дослідження зарубіжного досвіду фіскального регулювання діяльності великих платників податків у сфері трансфертного ціноутворення.

## МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використовувались такі методи: системний і діалектичний; логічного узагальнення, системного аналізу, порівняння і синтезу; графічний.

## РЕЗУЛЬТАТИ

У розвинених країнах світу поширеним інструментом фіскального регулювання діяльності великих платників податків (далі – ВПП) є трансфертне ціноутворення. Основними регуляторними актами, які регламентують міжнародні правові принципи його здійснення, є:

1. Типова (модельна) конвенція ОЕСР про податок на доходи і капітал (1963 р.).

2. Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових адміністрацій, прийняті у 1995 р. як редакція звіту ОЕСР «Трансфертне ціноутворення і транснаціональні компанії» (1979 р.). Названий документ у редакції 2010 р. узагальнює кращу практику країн-членів ОЕСР та узгоджується із законодавством щодо трансфертного ціноутворення країн ЄС, Китаю, Індії, Російської Федерації, Бразилії, України та ін. Однак слід зазначити, що юридичний статус «Настанов ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових адміністрацій» не є однаковим для всіх європейських держав. Так, наприклад, у Великобританії названий документ офіційно визнано нормативним актом, а у Німеччині він не має жодної юридичної сили. У Бельгії спеціальне законодавство щодо регулювання трансфертного ціноутворення відсутнє – відповідні відносини врегульовані загальним податковим законодавством; одночасно існує казуальне<sup>1</sup> регулювання окремих аспектів встановлення ціни угоди.

3. Інструкція з укладення угод про попереднє ціноутворення згідно з процедурою взаємної згоди (1999 р.).

4. Методичні рекомендації щодо розробки законодавства у сфері трансфертного ціноутворення – спрямовані на гармонізацію законодавства у сфері трансфертного ціноутворення.

5. Кодекс поведінки щодо документації з трансфертного ціноутворення для асоційованих підприємств в Європейському Союзі (2006 р.) – спрямований на стандартизацію пакету документів, які транснаціональні компанії зобов'язані подавати до податкових органів в частині ціноутворення трансграничних внутрішньо-групових операцій);

6. Арбітражна конвенція Європейського Союзу про усунення подвійного оподаткування в зв'язку з коригуванням прибутку асоційованих підприємств –

передбачає можливість застосування арбітражної процедури, метою якої є дозвіл розбіжностей у зв'язку з подвійним оподаткуванням компаній, розташованих в різних державах.

7. Посібник ЄС за угодами про попереднє ціноутворення згідно процедурі взаємної згоди – закріплює механізм мінімізації ризиків донарахування сум за результатами податкових перевірок.

Фіскальне регулювання діяльності ВПП у сфері трансфертного ціноутворення ґрунтується на принципі «витягнутої руки» – міжнародному стандарті, погодженому державами-членами ОЕСР та країнами, які не є членами цієї організації (понад 70 країн світу), у якості рекомендованого до використання щодо встановлення трансфертних цін для податкових потреб. Принцип передбачає збільшення податкових зобов'язань пов'язаних осіб до рівня податкових зобов'язань непов'язаних осіб за умови відповідності комерційних та/або фінансових умов здійснених ними операцій [9].

На сьогодні чи не найбільш досконалим законодавством у сфері фіскального регулювання діяльності бізнесу у сфері трансфертного ціноутворення є законодавство Франції та Великобританії. Так, у Франції законодавство щодо фіскального регулювання трансфертного ціноутворення почало формуватися з 1999 р. Ним, зокрема, передбачено зобов'язання ВПП співпрацювати з податковими адміністраціями щодо документації з трансфертного ціноутворення в рамках проведення корпоративного податкового аудиту. Закріплено також право податкових органів запитувати в письмовій формі правову, економічну, податкову, бухгалтерську і методологічну інформацію щодо розрахунків (нарахування) цін під час операцій між підприємством-платником податків Франції та підприємствами, розташованими за її межами. Однак для застосування цього права, податкові органи повинні зібрати доказову базу, яка підтверджувала б припущення, що підприємство вчинило трансферт прибутку [5].

У Франції податкова служба застосовує казуїстичний аналіз фактичних взаємовідносин сторін для встановлення ступеня взаємозалежності. Сторони угоди визнаються взаємозалежними, коли одному з учасників прямо або побічно належить більшість голосів або частка статутного капіталу контрагента, - в такому розмірі, що припускає можливість впливу на прийняття, в тому числі, і цінових рішень. У Франції так само, як і в Німеччині при оцінці взаємозалежності пріоритет віддається суті відносин між учасниками контрольованої групи [10].

Податковим кодексом США та Росії нормативно закріплений обов'язок ВПП зберігати первинну документацію щодо трансфертного ціноутворення з метою документального підтвердження правомірності застосування певної цінової політики під час проведення податкових перевірок [11]. Для порівняння, Настанови ОЕСР лише рекомендують платнику податків збирати і зберігати первинну документацію з метою її пред'явлення у податковому органі у разі виникнення спірної ситуації у сфері трансфертного ціноутворення.

<sup>1</sup> Казуальне (індивідуальне) регулювання стосується виключно застосування норми щодо конкретного випадку. Воно має значення лише для вирішення «казусу», конкретної юридичної справи суб'єктами правозастосовної чи іншої юридичної діяльності і є актуальним тільки у зв'язку з розв'язанням конкретної юридичної справи [8].

Податковим кодексом США передбачено наступні види штрафних санкцій за порушення законодавства щодо трансфертного ціноутворення [12]:

– штраф у розмірі 20% від суми виявленої недоплати з податку, якщо ціна операції складає менше 50% або більше 200% ринкової ціни;

– штраф у розмірі 40% від суми виявленої недоплати з податку, якщо ціна операції становить менше 25% або понад 400% ринкової ціни.

У певних випадках застосовуються штрафні санкції до сукупності неправомірних угод, укладених ВПП або групою платників податків за податковий період, зокрема [12]:

– штраф у розмірі 20% від суми виявленої недоплати з податку, якщо сукупний дохід від таких операцій перевищив 5 млн. дол. США або 10% валового доходу підприємства;

– штраф у розмірі 40% від суми виявленої недоплати з податку, якщо сукупний дохід від таких операцій перевищив 20 млн. дол. США або 20% валового доходу підприємства.

У Німеччині основними нормативно-правовими актами у сфері регулювання трансфертного ціноутворення є Положенням про податковий контроль та Закон «Про оподаткування зовнішньоекономічної діяльності» [6]. В країні застосування трансфертного ціноутворення з метою ухилення від оподаткування, відповідно до законодавства, трактується як прихований розподіл дивідендів та обкладається корпоративним податком за ставкою 15%. Інших штрафних санкцій у податковому законодавстві країни не передбачено, однак існують штрафні санкції за неподання документів про контрольовані операції, розмір яких становить 5-10% прибутку компанії, але не менше 5 тис. євро [12]. Варто відмітити, що податкове законодавство Німеччини загалом є досить сталим і стабільним, на противагу аналогічному законодавству у США, характерною рисою якого є громіздкість і заплутаність норм. З-поміж іншого, це зумовлює виникнення проблем із формуванням і поданням ВПП фінансово-бухгалтерської звітності, а також регулюванням міжнародної діяльності великих корпорацій.

У Німеччині критеріями віднесення контрольованих підприємств до категорії пов'язаних є [10]:

1) частка участі (впливу) одного підприємства в іншому становить 25% і більше;

2) наявність специфічних способів впливу, або хоча б часткова ідентичність інтересів, між сторонами до конкретної операції. Крім того, пов'язаними особами можуть бути визнані також підприємства, що входять до групи підприємств, тобто «сестринські» компанії.

У Польщі діє спеціалізований on-line-ресурс з питань трансфертного ціноутворення [13], який містить повну базу знань у даній сфері: понятійно-категоріальний апарат польського і зарубіжного законодавства щодо трансфертного ціноутворення; умови здійснення та особливості фіскального регулювання і контролю за контрольованими операціями; інші правові, фінансово-економічні, бухгалтерські та управлінські аспекти трансфертного ціноутворення.

Цікавим є той факт, що перелік методів трансферного ціноутворення для цілей оподаткування у Польщі та Україні є майже ідентичним (табл. 1).

Основні види порушень податкового законодавства щодо звітності про операції між пов'язаними особами у Польщі та штрафні санкції, які застосовуються за вчинення цих порушень, наведено у табл. 2.

До країн із найжорсткішими правилами трансфертного ціноутворення належать Індія та Китай [15]. В Індії, зокрема, законодавче регулювання трансферного ціноутворення було впроваджене у 2001 р. і стосувалося виключно експортних операцій, а на внутрішні поширилося лише з 2012 р. Однак, в силу численних суперечностей та прогалин у його нормах в індійських судах щорічно розглядається близько 1,5 тис. позовів щодо порушення правил обчислення трансферних цін (в США, до прикладу, – 5 тис. позовів; у Тайвані та Сінгапурі такі позови відсутні [16]).

Проведене дослідження зарубіжного досвіду фіскального регулювання діяльності великих платників податків у сфері трансфертного ціноутворення та порівняння його з аналогічною вітчизняною практикою дозволили виявити основні відмінності у процедурних питаннях трансфертного ціноутворення за кордоном та в Україні, а також вказати на основні негативні наслідки для бізнесу, пов'язані із недосконалістю вітчизняного податкового законодавства (рис. 1).

Таблиця 1

**Перелік методів трансферного ціноутворення для цілей оподаткування у Польщі та Україні**

[складено за [1]]

№ з/п	Польща	Україна
	<i>методи трансферного ціноутворення для цілей оподаткування</i>	
1	Порівняльна неконтрольована ціна	Порівняльна неконтрольована ціна
2	Ціна продажу	Ціна перепродажу
3	Рентабельність – витрати плюс	«Витрати плюс»
4	Методи трансакційного прибутку	Чистий прибуток
5	Методи оцінки трансакції	

**Основні види порушень податкового законодавства щодо звітності про операції між пов'язаними особами та штрафні санкції за їх вчинення у Польщі [складено за [1, 14]]**

Податкове правопорушення	Вид санкцій	Розмір санкції
1	2	3
Неподання або несвоєчасне подання передбаченої законодавством податкової документації (польське податкове право трактує таку документацію як податкова інформація) про проведення операцій між пов'язаними особами.	податкова	50% від різниці задекларованого підприємством доходу та розміром фактично отриманого доходу, встановленого податковими інспекторами у процесі перевірки.
1. Відмова суб'єкта бізнесу надати (за запитом податкової інспекції) протягом 7 днів податкову інформацію про проведення операцій між пов'язаними особами.	фінансово-кримінальна	120 денних ставок (0,5 тис.-2688 тис. злотих, враховуючи рівень мінімальної заробітної плати у Польщі в 2014 р.).
2. Подання завідомо недостовірної податкової інформації щодо проведених операцій між пов'язаними особами.		до 240 денних ставок.
3. Порушення вимог та/або халатність при підготовці податкової інформації про проведення операцій між пов'язаними особами.		720 денних ставок (від 40,3 тис. злотих до 16,2 млн. злотих, враховуючи рівень мінімальної заробітної плати у Польщі в 2014 р.) або позбавлення волі (у разі, якщо сума ухилення від оподаткування при проведенні операцій між пов'язаними особами перевищила 336 тис. злотих, враховуючи рівень мінімальної заробітної плати у Польщі в 2014 р.).

Зарубіжний досвід	Вітчизняна практика	Наслідки для вітчизняного бізнесу
Податкові органи вимагають подавати лише звіт про контрольовані операції (в деяких країнах – документи, що підтверджують справедливість ціни)	Поряд з звітом про контрольовані операції та аналітичними матеріалами щодо підтвердження трансфертних цін суб'єкти бізнесу зобов'язані подавати всі первинні документи, пов'язані із здійсненими операціями	Зростання адміністративних витрат бізнесу; тінізація економіки внаслідок зростання навантаження на бізнес; бюрократизація та зростання неформальної економіки
Трансфертне ціноутворення спрямоване виключно на регулювання та контроль за транснаціональними операціями з пов'язаними особами	Під фіскальне регулювання підпадають операції з усіма компаніями (включно з непов'язаними), розташованими в країнах, де ставка податку на прибуток на 5 і більше відсоткових пунктів нижча ніж в Україні (зокрема, це Болгарія, Грузія, Республіка Кіпр, Молдова, Чорногорія та ін.)	Жорсткіше регулювання трансфертного ціноутворення, ніж у більшості країн світу; купуючи товар в іноземній торговельній компанії-не пов'язаній особи, українське підприємство змушене доводити справедливість ціни, що на практиці часто є неможливим
Під трансфертне регулювання підпадає ціна, актуальна на момент укладення договору	У разі порівняння ціни за форвардним контрактом на будь-який товар на дату укладення такого контракту з ціною на момент здійснення поставки, вітчизняне підприємство може нести додаткові витрати на сплату податків	Існує загроза для підприємств, які працюють із форвардними контрактами (зокрема, для зернотрейдерів), оскільки під час підписання таких контрактів за основу береться ціна, встановлена за аналогічними контрактами на ринку на дату підписання договору, а не на дату фактичної поставки товару. На дату відвантаження товару ціна може коливатися в будь-яку сторону

Рис. 1. Основні відмінності у процедурних питаннях трансфертного ціноутворення за кордоном та в Україні [удосконалено автором за [1]]

## ВИСНОВКИ

Резюмуючи сказане наголосимо, що попри загрозові масштаби прихованого відпливу фінансових ресурсів із вітчизняної економіки і поширення процедури фіскального регулювання трансфертного ціноутворення у світі, в Україні аналогічна практика на сьогодні не ефективна. Погоджуємося з авторами [1], що відсутність чітко визначених правил трансфертного ціноутворення, інструментів його регулювання та контролю за їх застосуванням дозволяє ВПП майже без перешкод виводити додану вартість, яка створюється у

Список використаних джерел

1. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності : монографія / М.І. Мельник, І.В. Лещух. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України», 2015. – 335 с.
2. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>.
3. Офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.weforum.org](http://www.weforum.org).
4. Иванов А.Е. Зарубежный опыт в области контроля трансфертного ценообразования / А.Е. Иванов, Е.А. Дзюба // Современные научные исследования и инновации. – 2014. – № 5 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2014/05/33933>.
5. Олинов К. Трансфертное ценообразование: правовое регулирование предварительных ценовых соглашений во Франции / К. Олинов // Современное право. – 2007. – №11-1. – С. 108-114.
6. Соловйова Ю. Деякі питання зарубіжного досвіду роботи податкових служб (на прикладі Німеччини) / Ю. Соловйова // Економіка та право. – 2012. – № 3. – С. 140-143.
7. Никитин С. Трансфертное ценообразование в развитых странах / С. Никитин, Е. Глазова, М. Степанова // Деньги и кредит. – 2006. – №4. – С. 35-40.
8. Кириченко О.М. Казуальне тлумачення норми права: аксіологічний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63911/40-Kyrychenko.pdf?sequence=1>.

вітчизняній економіці, до інших країн для ухилення від оподаткування та нагромадження активів поза межами України.

Тому, завданням врегулювання трансфертного ціноутворення в нашій країні є захист податкової бази при одночасному уникненні підстав для подвійного оподаткування та невизначеностей, які можуть перешкоджати залученню іноземних інвестицій у вітчизняну економіку та розвитку зовнішньої торгівлі та формуванню сприятливого середовища для ведення бізнесу в Україні загалом.

9. Готуємося до подання звітності з трансфертного ціноутворення: тематичний «Вісник Асоціації фахівців оцінки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.afo.com.ua/doc/ASSOCIATION\\_NEWSLETTER\\_06\\_2014.pdf](http://www.afo.com.ua/doc/ASSOCIATION_NEWSLETTER_06_2014.pdf).

10. «Трансферне ціноутворення: український варіант» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iaa.net.ua/regulirovanie-transfertnogo-cenoobrazovaniya-v-evrope/>.

11. Методы трансфертного ценообразования: сравнительная характеристика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.korpusprava.ru/ru/publications/analytics/metodi-transfertnogo-cenoobrazovaniya-sravnitel'naya-harakteristika.html>.

12. Pricewaterhouse Coopers. International transfer Pricing 2013/14. URL: <http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/2013-14/itp-download.jhtml>.

13. Офіційний сайт польського спеціалізованого on-line-ресурсу з питань трансфертного ціноутворення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cenytransferowe.org/>.

14. Dokumentacja podatkowa cen transferowych: Praca zbiorowa pod redakcją Marcina Jamrożego. – Gdańsk: ODDK, 2010. – 461stron.

15. Global transfer pricing preview. Global transfer service. KPMG, February 2011. – 208 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/globaltransfer-pricing-review-2011.pdf>.

16. Трансфертне ціноутворення: чи боятись аграріям [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2013/05/24/376508/>.

ПЕТІНА

УДК 330.341.1

Олександра Миколаївна



аспірант,  
Кіровоградський  
національний технічний  
університет

## ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ РЕГІОНУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

### YOUTH INNOVATION ACTIVITY OF REGION: PROBLEM ASPECTS

*Стаття присвячена дослідженню інноваційної активності молоді в Кіровоградській області. Автором визначено ключові показники інноваційної активності молоді. Розглянуто головні перешкоди на шляху професійного становлення молодих спеціалістів, які впливають на їх включення до сфери інноваційної діяльності. Запропоновано ряд заходів щодо активізації інноваційної активності молоді.*

*Статья посвящена исследованию инновационной активности молодежи в Кировоградской области. Автором определены ключевые показатели инновационной активности молодежи. Рассмотрены главные препятствия на пути профессионального становления молодых специалистов, которые влияют на их включение в сферу инновационной деятельности. Предложен ряд мер по активизации инновационной активности молодежи.*

*The article investigates innovative activity of youth in the Kirovograd region. The author defines the key indicators of innovative activity of youth. Considered the main obstacles to the professional development of young professionals who influence their inclusion in the scope of innovative activity. A number of measures to enhance the innovative activity of youth is offered.*

**Ключові слова:** інновації, молодь, інноваційна активність, інноваційна активність молоді, наукова діяльність

**Ключевые слова:** инновации, молодежь, инновационная активность, инновационная активность молодежи, научная деятельность

**Keywords:** innovation, youth, innovative activity, innovative activity of youth, scientific activity

#### ВСТУП

Активізація інноваційної активності регіону загалом та кожного окремого підприємства зокрема, і в свою чергу, розробка й використання інноваційних продуктів створює умови для розвитку та економічного зростання регіону. Так як, носіями і генераторами інноваційних ідей виступає населення, необхідною умовою для впровадження інновацій у регіоні є розвиток та раціональне використання людських ресурсів, освоєння ними професійних знань і формування принципово нового відношення до інноваційної діяльності. Особливо акцентуємо увагу на включенні молоді до процесу створення інновацій. Тому, що від молоді залежить те, яким буде майбутнє не лише Кіровоградської області, а й держави в цілому. Інноваційна активність молоді стає ключовим джерелом досягнення прогресивного розвитку регіону та здійснення інноваційних проривів в майбутньому.

Проблеми інноваційного розвитку України та окремі питання інноваційної активності на різних економічних рівнях досить ґрунтовно висвітлені у працях відомих зарубіжних та вітчизняних учених-економістів: І. Ансоффа, Ф. Янсена, Р. Фатхутдінова, В. Баранчєєва, О. Амоші, В. Гейця, Л. Федулової та

інших. Так, аналіз наукової літератури засвідчив, що вивченням інноваційної активності зайнятого населення як чинника конкурентоспроможності займаються багато дослідників. Проте невирішеними залишаються питання, які стосуються інноваційної активності молоді в регіоні та розробки заходів щодо її підвищення.

**МЕТОЮ РОБОТИ** є діагностика інноваційної активності молоді, а також розробка практичних рекомендацій щодо активізації інноваційної активності молоді в Кіровоградській області. Реалізація поставленої мети передбачає *вирішення наступних завдань*: сформулювати визначення поняття «інноваційна активність молоді»; оцінити ступінь інноваційної активності молоді; розробити практичні рекомендації щодо підвищення інноваційної активності молоді.

#### МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань, нормативно-правові акти. Автором використано методи дослідження: статистико-економічний, метод аналізу та синтезу, логічний.

## РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогоднішній день не існує єдиного однозначного підходу до розуміння категорії «інноваційна активність». В основному, інноваційну активність ототожнюють з інноваційною діяльністю, хоча це є не виправданим, оскільки діяльність – це заняття, праця, сукупність дій, в той час як активність передбачає діяльний стан [1, с. 271]. Деякі науковці розглядають інноваційну активність як комплексну характеристику інноваційної діяльності організації, що включає ступінь інтенсивності здійснюваних дій та їх своєчасність [2, с. 170]. Інші – як інтенсивність здійснення економічними суб'єктами діяльності з розробки та залучення нових технологій або вдосконалених продуктів в господарський обіг [3, с. 51]. З іншого боку, інноваційна активність відображає використання інноваційного потенціалу [4]. Відповідно, М. Гілілов уточнює, що інноваційний потенціал суб'єкта - це сукупність наявних компетенцій і можливостей, яка сприяє реалізації інноваційної активності в умовах нового технологічного укладу [5].

Якщо розглядати інноваційну активність населення, то в даному понятті центральною ланкою виступає трудова діяльність з використання ресурсів організації для досягнення інноваційного результату. Від характеру цієї діяльності (інтенсивність, енергійність, творчість) багато в чому залежить і ступінь використання наявного у організації інноваційного потенціалу та його розвиток. Сама ж діяльність визначається станом готовності персоналу до неї (сприйнятливості нового, особиста зацікавленість) що, у свою чергу, і визначає інноваційний кадровий потенціал підприємства. Таку діяльність і стан персоналу прийнято називати активністю [6].

М. Семикіна представляє інноваційну активність через призму трудової діяльності персоналу, як один із проявів трудової активності, пов'язаної з реалізацією набутих знань, творчих здібностей, професіоналізмом [7, с. 10]. Персонал підприємства виступає найважливішим чинником її інноваційної активності. Коли співробітник приймає рішення про впровадження нововведення в свою діяльність, то проявляє в процесі праці ініціативу, зацікавленість, відповідальність, що, природно, позначається на якості роботи, а інноваційний процес, у свою чергу, отримує прискорення, при цьому також задовольняються «вищі потреби» в самореалізації і творчості [8].

Виходячи із вищесказаного пропонуємо наступне трактування: *інноваційна активність молоді* – це така форма активності, яка передбачає вихід молоді за межі усталених установок та поведінкових стереотипів при наявності певних інноваційних можливостей кожного індивіда та середовища, сприйнятливою до реалізації таких можливостей. Причому, на нашу думку, інноваційний потенціал є своєрідним ресурсом особистості, який за певних умов може проявити себе в якості фактора інноваційної активності.

У період переходу до інноваційної економіки однією з актуальних завдань є формування

«інноваційного суспільства» [9, с. 46-48], здатного, з одного боку, генерувати попит на інновації, а з іншого - створювати їх і тим самим розвивати інноваційне виробництво. Для цього важливо активізувати діяльність тих груп населення, які можуть стати значущим чинником інноваційних перетворень. Сьогодні «контури» трудового потенціалу економічно активного населення багато в чому визначає молодь, а саме: її демографічні, медико-біологічні характеристики, ступінь соціалізації, рівень освіти, професійної підготовки, громадянської зрілості. Таким чином, вирішення завдання соціально-економічного розвитку регіону тісно пов'язане з поліпшенням якісних параметрів сучасного молодого покоління. Тому, виникає необхідність оцінки рівня інноваційної активності молоді регіону та перспектив її підвищення. Вважаємо, що розкриття інноваційної активності молоді залежить від стану та спроможності інноваційної сфери регіону виготовляти та вживати продукти інноваційної діяльності і включати в ці процеси молодих спеціалістів.

В межах нашого дослідження, згідно Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», до молоді відносимо осіб віком від 15 до 34 років [10]. За даними статистики, станом на 1 січня 2014 р. в Кіровоградській області проживало близько 220 тис. молодих осіб, що складає 23% загальної кількості населення області. Майже 21 тис. з них навчається у ВНЗ, більше 9 тис. - у професійно-технічних навчальних закладах, 3431 - працюють на державній службі [11].

Дослідження обмежимо колом показників, що охарактеризують інноваційну активність молоді регіону. До них відносимо наступні: рівень освіти молоді; схильність до безперервного навчання; питома вага молоді серед дослідників області; витрати на дослідження та розробки; частка організацій інноваційної інфраструктури в загальному числі організацій і підприємств регіону; рівень інноваційної активності промислових підприємств.

Для того щоб отримати більш конкретне уявлення про інноваційну активність молоді регіону, доцільно звернутися до питання про рівень освіти молоді та її професійної кваліфікації. Згідно з розрахованими даними більша частина молоді – 34,01% – має базову загальну середню освіту, 23,49% – повну загальну середню освіту, 16,34% – середню спеціальну освіту (табл. 1).

В умовах інноваційного розвитку українського суспільства важливою умовою економічного зростання є рівень вищої освіти – рівень основної освіти, що забезпечує підготовку кваліфікованих фахівців, розвиток здібностей та інтелектуально-творчого потенціалу особистості.

В свою чергу, динаміка рівня освіти працівників науково-технічної діяльності демонструє позитивні результати. Про що свідчить збільшення частки таких працівників з повною вищою освітою з 57,7% у 2000 р. до 77,5% у 2014 р., тобто, на 19,8% (рис. 1).

Рівень освіти молоді Кіровоградської області [12]

Рівень освіти	Кількість молоді, %
початкова загальна	4,98
базова загальна середня	34,01
повна загальна середня	23,49
середня спеціальна	16,34
повна вища	20,94
післядипломна	0,24

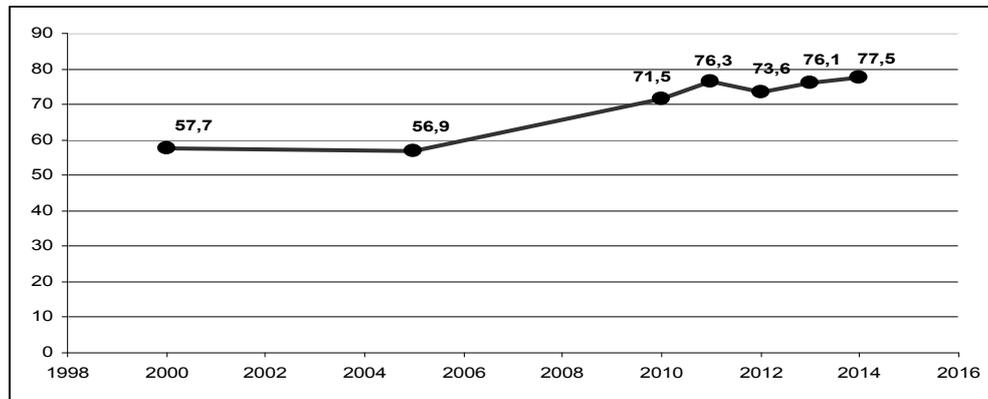


Рис. 1. Частка працівників науково-технічної діяльності з повною вищою освітою в області [12]

При цьому, в регіоні зазнає погіршення якості освітніх послуг, що надаються населенню, має місце їх невідповідність за структурою і обсягом сучасним потребам ринку, спостерігається байдужість працюючих до безперервного оновлення та збагачення знань, прояву інноваційної активності [13, с. 6].

Для того, щоб проаналізувати схильність населення регіону до безперервного навчання впродовж життя застосуємо такий показник вимірювання регіонального людського розвитку, як

середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше. Даний показник надасть найбільш узагальнену характеристику освітньої складової людського розвитку; розраховується як сума кількості років навчання (або загальна тривалість навчання впродовж життя) населення у віці від 25 років і старше у навчальних закладах, що забезпечують отримання відповідного ступеня освіти, починаючи з початкової освіти. Відповідні значення показника в розрізі регіонів України відображені в таблиці 2.

Таблиця 2

Зважені калібровані стандартизовані значення показника середньої тривалості навчання осіб віком 25 р. і старше [14, с. 42]

Область	Значення показника	Ранг
Вінницька	0,1991	14
Волинська	0,1993	13
Дніпропетровська	0,2027	6
Житомирська	0,1933	20
Закарпатська	0,1868	22
Запорізька	0,2040	4
Івано-Франківська	0,1905	21
Київська	0,2032	5
<i>Кіровоградська</i>	<i>0,1988</i>	<i>15</i>
Львівська	0,2052	3
Миколаївська	0,1994	12
Одеська	0,2056	2
Полтавська	0,2002	10
Рівненська	0,1943	18
Сумська	0,1978	17
Тернопільська	0,1935	19
Харківська	0,2065	1
Херсонська	0,2002	9
Хмельницька	0,2004	8
Черкаська	0,1995	11
Чернівецька	0,1984	16
Чернігівська	0,2020	7

За даним показником лідирують Харківська, Одеська та Львівська області. Кіровоградська область займає лише 15-те місце, що характеризує низький рівень охоплення населення навчанням протягом життя. Оскільки ХХІ ст. є досить динамічним, тому знань, якими ми володіємо сьогодні, завтра вже недостатньо. І саме молодь здатна швидко й ґрунтовно опанувати нові знання, професії, спеціальності. Тому, рівень інтелектуального розвитку, що формується у системі неперервного навчання, прямо впливає на людський розвиток та розширення доступу населення до гідних умов праці та її оплати, забезпечує можливість формування та впровадження інновацій, підвищення інноваційної активності.

Відповідна негативна тенденція пояснює і той факт що, регіон характеризується низьким рівнем інноваційної активності промислових підприємств. Так, кількість інноваційно-активних підприємств складає лише 2,68% від загальної їх кількості в Україні [15, с. 164]. Ці диспропорції у інноваційному розвитку регулярно фіксуються вітчизняними статистичними дослідженнями. Але, при цьому, в регіоні відбулося зростання кількості промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю. Так, у 2000 р. частка таких підприємств становила лише 7,48%, а у 2014 р. – 17,31% (рис. 2).

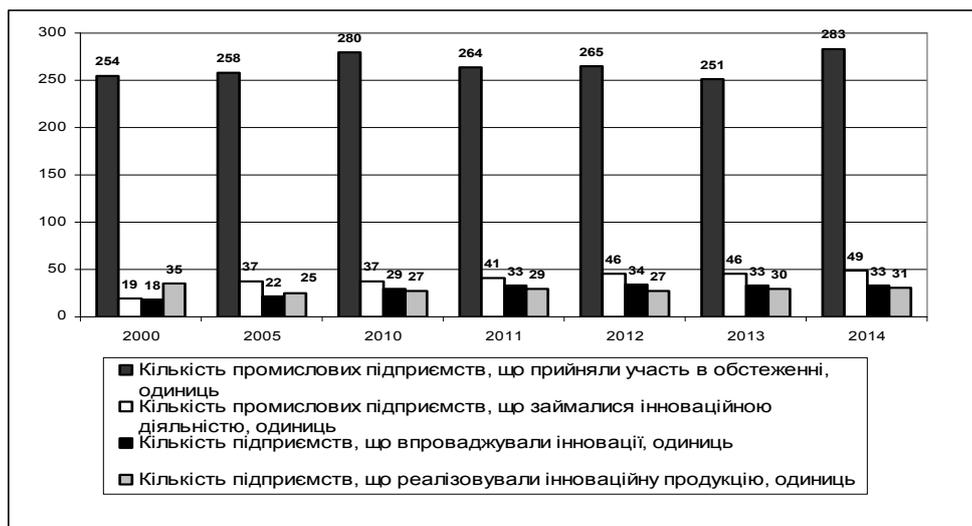


Рис. 2. Динаміка інноваційної діяльності по Кіровоградській області [12]

Варто відзначити, що спостерігається зменшення кількості наукових організацій та кадрової складової, яка є вирішальною для інноваційного піднесення. Так, кількість науковців, яка припадає на одну організацію, що виконує наукові дослідження за

останні 10 років зменшилась на 11,4%. А чисельність організацій, які виконують НДР зазнала несуттєвих змін, хоча є мізерною (рис. 3).

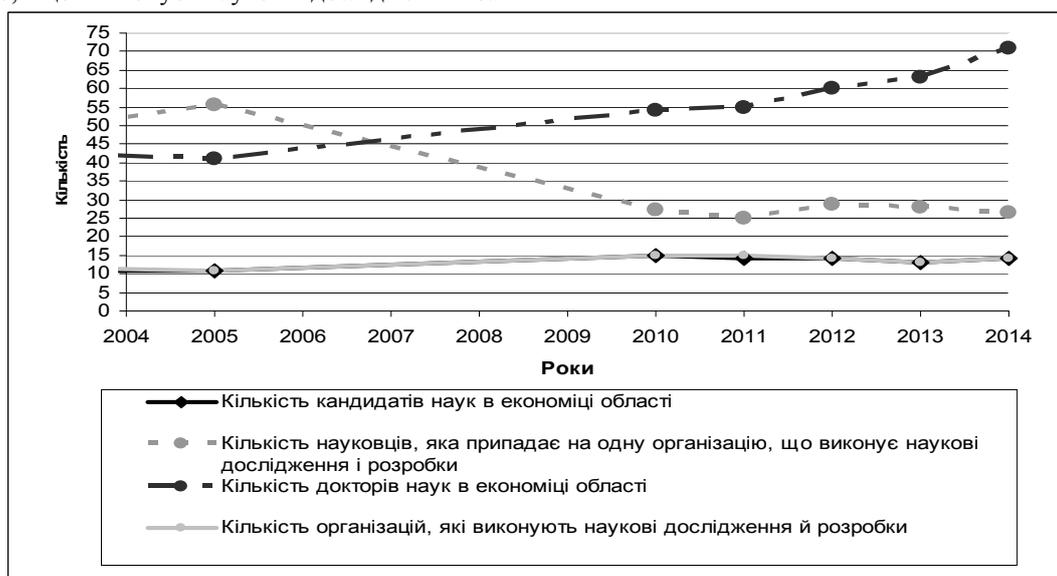


Рис. 3. Динаміка наукових кадрів та кількості організацій, які займаються науковими дослідженнями в Кіровоградській області [12]

У 2014 р., порівняно з 2000 р., чисельність науковців становила 370 осіб, що на 24,7% менше, при цьому кількість докторів наук в економіці області збільшилась на 38%, кандидатів наук – на 21% [12]. Варто сказати, що саме кандидати і доктори наук, що зайняті науковою діяльністю і є основною продуктивною силою у створенні інновацій в Кіровоградській області.

Загальну тенденцію зниження кількості виконавців наукових досліджень і розробок у 2014 р. підтверджують і дані таблиці 3. Так, число дослідників серед них зменшилось на 7% у порівнянні з 2010 р., техніків – зменшилось на 19%, допоміжного персоналу - на 36%. Найбільша кількість виконавців наукових досліджень у 2014 р. припадає на галузі суспільних наук (46%), технічних (21,3%) та гуманітарних (17%) [12].

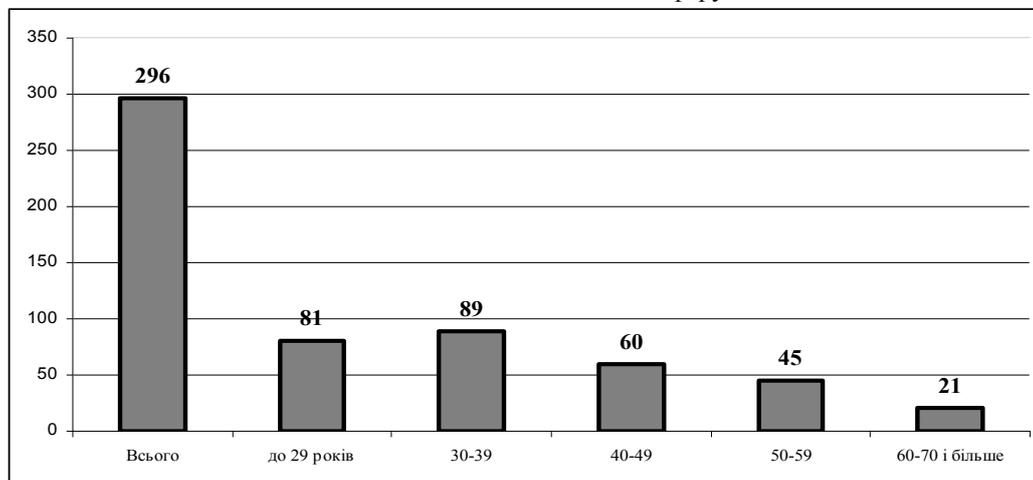
Таблиця 3

**Науково-технічна діяльність в Кіровоградській області [12]**

Роки	2010	2012	2014
Витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт, тис.грн.	300 47,5	334 16,7	338 40,1
з них:			
за рахунок держбюджету	508 4,8	588 9,4	-
Число працівників наукових організацій, осіб	544	512	458
з них:			
дослідників	318	309	296
техніків	91	94	74
допоміжного персоналу	96	71	63
докторів наук	2	3	3
кандидатів наук	24	25	31

Вікова структура дослідників області має суттєві відмінності. Так, переважна більшість (57%) має вік до 39 років (27% – до 29 років, 30% – 30-39 років), тоді як менша частина дослідників (15%) досягли 50 років (рис. 4).

Проблема залучення молоді в наукову сферу є актуальною і болючою. Вона виникла ще після розпаду СРСР і була посилена обвальним фінансуванням науки в цілому. Творча молодь була змушена або їхати за кордон, або кардинально змінювати сферу діяльності.



*Рис. 4. Розподіл кількості дослідників Кіровоградської області у 2014 р. за віком, осіб [12]*

В Україні всупереч світовим тенденціям, спостерігається погіршення вікової структури дослідників і відбувається старіння наукових кадрів. Найбільш чисельною серед українських дослідників є вікова група від 60 і більше років (27% від загальної кількості дослідників) [16, с. 13]. Проте, в

Кіровоградській області відсоток молоді серед наукових співробітників є значним і наявні дані дозволяють охарактеризувати загальну картину зміни вікової структури кадрів як таку, що зберігає позитивну тенденцію та має значні перспективи розвитку.

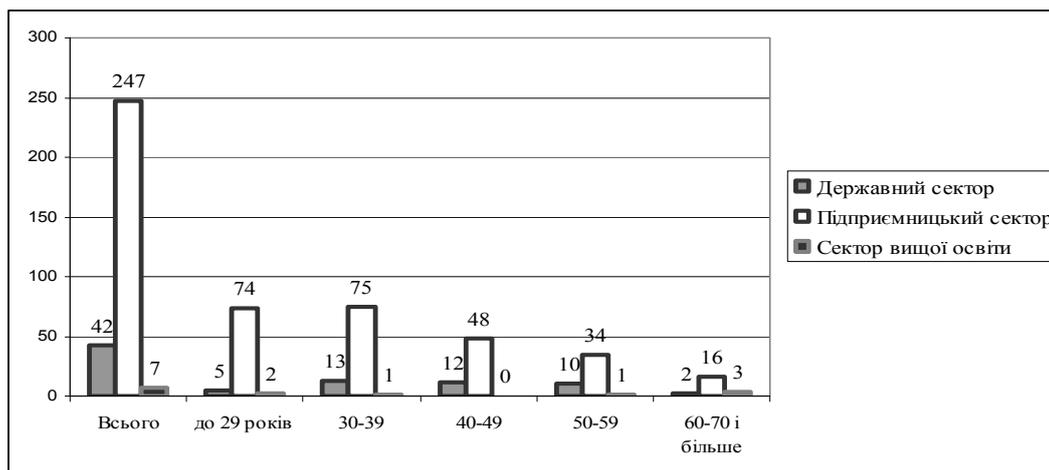


Рис. 5. Розподіл кількості дослідників Кіровоградської області у 2014 р. за секторами діяльності, осіб [12]

Використовуючи дані зображені на рис. 5, можна стверджувати, що найбільш привабливим для молодих дослідників (серед секторів наукової діяльності) у 2014 р. був підприємницький сектор, який має ліпші фінансові можливості для стимулювання та більшу незалежність від жорсткої ієрархічності академічних звань та ступенів, властивих для державної наукової організації науки.

Вважаємо, що інтелектуальна творчість молодих науковців формує якісну основу інноваційного потенціалу та реалізується у фундаментальних відкриттях, винаходах, розробках, патентах, нових видах техніки і технологій. Слід зазначити, що творча активність учених регіону характеризується піднесенням. Патентна статистика є основним показником інноваційного потенціалу й одним із ключових показників технологічного розвитку регіонів. Область демонструє досить високу патентну активність. Так, за даними Головного управління

статистики у Кіровоградській області, у 2014 р. патентна активність науковців за результатами робіт, виконаних за рахунок усіх джерел фінансування, порівняно з 2013 р. збільшилась у 2,4 рази. Причому, найвища патентна активність за кількістю поданих та отриманих охоронних документів властива сектору вищої освіти [12].

Що стосується виконання наукових і науково-технічних робіт, то у 2014 р. їх обсяг порівняно з 2013 р. збільшився на 4 % і становив 33,945 млн. грн., у т. ч. обсяг фундаментальних досліджень - 1,221 млн. грн., прикладних досліджень - 5,925 млн. грн., розробок - 25,321 млн. грн., науково-технічних послуг - 1, 478 млн. грн. (табл. 4). Причому, загальний обсяг витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт власними коштами організацій збільшився на 1% і становив 33,840 млн. грн. (табл. 3).

Таблиця 4

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, тис. грн. [12]

Роки	Всього, у фактичних цінах	У тому числі			
		фундаментальн і дослідження	прикладні дослідження	розробки	науково-технічні послуги
2010	28320,3	877,0	3135,8	23291,9	1015,6
2011	33676,4	644,3	3319,7	28623,3	1089,1
2012	34474,0	904,4	3770,6	28724,5	1074,5
2013	32543,3	932,1	3723,2	26564,3	1323,7
2014	33945,0	1221,0	5925,5	25320,6	1477,9

Тобто, можна з упевненістю сказати, що найслабкішими ланками у потенціалі науково-технологічного розвитку регіону є якраз фінансова активність державного і недержавного сектору у підтримці впровадження інновацій і технологій. Найбільші перешкоди щодо провадження передових технологій, на нашу думку, становить обмеженість фінансування. У 2014 р. припинилося фінансування витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт в області за рахунок державного бюджету. Наука, котра і так отримує занадто мало коштів, стає все менш пріоритетною. Загалом рівень видатків, призначених на різноманітні дослідження, розробки, підготовку наукових кадрів у Кіровоградській області

впав до нуля. Так, проведений аналіз показників інноваційної активності свідчить про певні проблеми, які визначаються в незначній кількості джерел фінансування, незадіяності процесу залучення інвестиційних коштів (вітчизняних та іноземних) для підвищення конкурентоспроможності бізнесу через зростання його інноваційного спрямування, слабкий підтримці інноваційних процесів місцевою владою, що негативно впливає на активізацію інноваційної активності молоді.

Не можна не брати до уваги і те, що середньомісячна заробітна плата виконавців досліджень та розробок в області зменшилась з 3024 грн. у 2013 р. до 2930 грн. у 2014 р., що на 15 %

менше середнього рівня заробітної плати в економіці України [17, с. 9] і трішки вище, ніж в закладах освіти (2502 грн.) і установах охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (2353 грн.), але нижче рівня оплати праці у промисловості (3170 грн.) та фінансової і страхової діяльності (4302 грн.) [12]. Це вказує на те, що наукова діяльність не здатна забезпечити її виконавцям отримання належної матеріальної вигоди. Саме тому, професії вченого і винахідника характеризуються поки що низьким рівнем престижності.

Незважаючи на складні економічні та соціальні умови в країні, наукова та науково-технічна діяльність в Кіровоградському регіоні характеризується зростанням протягом останніх років. Але, разом з певними досягненнями у цьому секторі економіки, регіону притаманні певні труднощі і недоліки в організації науки. Нинішній стан економіки області характеризується вкрай застарілою матеріально-технічною базою досліджень, недостатньою потребою у наукових працівниках в економіці регіону. Підтримка занять наукою і отримання високих наукових результатів стає формальною, а дослідження молодих науковців часто проводяться на основі ентузіазму і власних коштів [18, с. 30].

Можна констатувати, що є певні фактори, які негативно впливають на інноваційну активність молоді регіону: зниження обсягів фінансування наукових досліджень і розробок; низька зацікавленість молодих спеціалістів в активній участі у інноваційному процесі, вкрай низький рівень заробітної плати. У результаті сукупної дії названих тенденцій змінюються ціннісні орієнтації у молодіжному середовищі, а професійні переваги молоді переміщуються зі сфери науково-інноваційної діяльності до сфери бізнесу, політики, реклами.

### ВИСНОВКИ

Виходячи з усього вищесказаного пропонуємо наступні рекомендації щодо підвищення інноваційної активності молоді Кіровоградського регіону: інвестиції в молодь з акцентом на науку; забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу молоді через систему освіти та навчання протягом життя; розробка стратегій і стимулів для залучення молоді у науково-технічну діяльність; сприяння створенню центрів інноваційного розвитку з метою інформаційно-аналітичної, методичної і фінансової підтримки науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських розробок на підприємствах області; поліпшення матеріально-технічного та фінансового забезпечення наукових досліджень завдяки активізації співпраці молодих науковців регіону як з провідними науковими центрами України та зарубіжжя, так і з промисловими підприємствами регіону; налагодження кооперації між науковими установами, органами місцевої влади та бізнесу у створенні інноваційної інфраструктури області: технопарків, бізнес-інкубаторів, регіональних кластерів, інвестиційних компаній тощо; розвиток інноваційної

культури шляхом популяризації інноваційної, наукової та винахідницької діяльності.

Необхідно розглядати інноваційну спрямованість молоді як активну силу та стратегічний ресурс прогресивного розвитку регіону. Тож, перспективним напрямом подальших досліджень, на наш погляд, є розробка механізму стимулювання регіональних інноваційних процесів та ролі в цих процесах творчої молоді.

### Список використаних джерел

1. Большой экономический словарь / под ред. А. Б. Борисова. – М. : Книжный мир, 2000. – 895 с.
2. Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации». Модуль 7 / В. Н. Гунин [и др.]. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 328 с.
3. Трифилова А. А. Управление инновационным развитием предприятия / А. А. Трифилова. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 176 с.
4. Никольская А. А. Инновационная активность высших учебных заведений: оценка и использование при определении конкурентоспособности: автореф. дис. ... канд экон. наук / А. А. Никольская. – Ярославль, 2012. – 23 с.
5. Гилилов М. В. Методы и инструменты оценки инновационной деятельности хозяйствующих субъектов: автореф. дис. ... канд экон. наук / Гилилов М. В. – Ярославль, 2012. – 25 с.
6. Современный словарь иностранных слов. – СПб.: Дуэт, 1994. – 752 с.
7. Семикіна М. В. Інноваційна праця в конкурентному середовищі: загальна методологія, мотиваційні основи регулювання: монографія / М. В. Семикіна, Л. А. Коваль. – Кіровоград : «Степ», 2002. – 212 с.
8. Паршутіна І. Г. Влияние личностного фактора на инновационный потенциал современной организации // ИнВестРегион. – 2012. – № 3. – С. 28–34.
9. Журавлев М. В. Управление человеческим капиталом с целью формирования инновационного общества // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 6. – С. 46–54.
10. Закон України №2998-ХІІ «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/4>.
11. Програма економічного і соціального розвитку Кіровоградської області на 2015 рік затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради 27 січня 2015, № 692.
12. Офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>.
13. Трудовий потенціал Кіровоградської області: стан та перспективи розвитку (колективна монографія) / За ред. М. В. Семикіної. – Кіровоград: ВАТ «Кіровоградське видавництво», 2008. – 304 с.

14. Регіональний людський розвиток: статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2015. – 51 с.

15. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 255 с.

16. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2014 рік / Аналітична довідка / Український інститут науково-технічної і

економічної інформації / Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. – К., 2015. – 208 с.

17. Доповідь "Заробітна плата та стан її виплати у 2014 році" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

18. Наукова та науково-технічна діяльність області у 2014 році: економічна доповідь / Головне управління статистики у Кіровоградській обл. - Кіровоград, 2015. – 31 с.

ПОЛЯКОВА

Євгенія Сергіївна  
riske2074@gmail.com

УДК 336.76

## ОБґРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ОСНОВІ СКОРИНГОВОЇ МОДЕЛІ

### JUSTIFICATION OF ASSESSMENTS CREDITWORTHINESS OF BORROWERS - INDIVIDUALS BASED MODEL SCORING

*У статті обґрунтовано напрямки удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи. Доведено, що використання ефективних методик оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи забезпечить зменшення кредитних ризиків та покращить якість кредитного портфеля, що в умовах конкурентної боротьби є важливим завданням для банку.*

*В статтє обоснованы направления совершенствования оценки кредитоспособности заемщика - физического лица. Доказано, что использование эффективных методик оценки кредитоспособности заемщика - физического лица обеспечит уменьшение кредитных рисков и улучшит качество кредитного портфеля, что в условиях конкурентной борьбы является важной задачей для банка.*

*In the article the areas of improvement assess the creditworthiness of the borrower – individual are based. It is proved that the use of effective methods of assessing the creditworthiness of the borrower - individual will reduce credit risk and improve the quality of the loan portfolio, which in a competitive environment is an important task for the bank.*

к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"

**Ключові слова:** банк, кредит, ризик, позичальник, скоринг

**Ключевые слова:** банк, кредит, риск, заемщик, скоринг

**Keywords:** bank, credit, risk, borrower, scoring

#### ВСТУП

Досить часто перед банківськими установами постає проблема неповернення позичальником отриманих кредитів. З метою зниження такого ризику банк повинен оцінювати кредитоспроможність позичальника. Таким чином, виникає необхідність розроблення ефективних механізмів оцінювання кредитоспроможності позичальника.

Зазвичай в банківській практиці використовують статистичні або експертні методики побудови моделі оцінки кредитоспроможності позичальника. В умовах відсутності достатньої якісної статистичної бази про позичальників, що стосується і Україну, банкам здебільшого доводиться відмовлятися від статистичних методів оцінки кредитоспроможності. Експертні методи оцінки кредитоспроможності позичальника реалізуються на основі суджень кредитних фахівців, таким чином в даних методах присутній людський фактор, який може негативно вплинути на оцінку позичальника – фізичної особи шляхом помилок, зловживання чи шахрайства. Скорингова модель являється найефективнішим методом оцінювання кредитоспроможності позичальника – фізичної особи, що бурхливо розвивається у світі. Однак, ця модель недостатньо

розглянута в спеціальній літературі і мало досліджена. Із цього випливає необхідність широкого висвітлення методологічних аспектів цієї проблематики.

**МЕТА РОБОТИ** полягає в вивченні процесу та удосконалення методики оцінки кредитоспроможності позичальника банку – фізичної особи.

#### РЕЗУЛЬТАТИ

Скоринг – це математична модель у вигляді зваженої суми певних характеристик, яка на основі кредитної історії попередніх клієнтів банку намагається з'ясувати ймовірність того, що конкретний позичальник поверне кредит у визначений термін [1].

В основу скорингу покладено вивчення кредитних історій позичальників, які отримували позики в минулому, з метою їх класифікації та визначення характерних ознак надійних та безнадійних позичальників. Скорингова система на основі аналізу кредитного портфеля банку та інформації про позичальників має розділити позичальників на надійних і безнадійних, щодо повернення кредиту.

Основне завдання скорингу полягає не лише в тому, щоб з'ясувати, чи спроможний клієнт повернути кредит та виплатити відсотки чи ні, але й

ступінь надійності потенційного позичальника. В скоринговій моделі кожному параметру, який характеризує позичальника надається реальна оцінка в балах [2].

Стосовно практичної реалізації системи кредитного скорингу в банку, то існує два альтернативних шляхи [3]:

– розробка скорингу всередині банку – це найбільш популярна реалізація в українських банках, переважно така система створюється засобами Microsoft Excel. Звісно, вона обмежується мінімальними функціями, незначними можливостями, рядом незручностей для користування;

– розробка скорингу спеціалізованою компанією – такий варіант реалізації більш поширений у банках розвинених країн. Мова йде про створення повноцінної системи оцінки кредитних ризиків, їх аналізу, побудови статистичних звітів, відображення трендів шляхом використання засобів математичного й статистичного апарату, методів глибокого аналізу даних, зокрема, лінійну та логістичну регресії, нейронні мережі, генетичний алгоритм, дерева рішень та інших інструментів. [4].

Як правило, банки обмежуються придбанням скорингової карти для оцінювання кредитоспроможності позичальника і рідко купують у того ж розроблювача комплексні програми для аналізу кредитних ризиків протягом всього терміну кредитних відносин.

Повноцінна скорингова система включає чотири види кредитного скорингу - аплікаційний, поведінковий, колекторський та скоринг оцінки можливого шахрайства [3].

Оцінка можливості шахрайства визначає ймовірність потенційних неправомірних дій позичальника. За даними українських банків, під шахрайство підпадає до 10% усіх неплатежів [1].

Світова практика ризик-менеджменту довела переваги використання потужних систем кредитного скорингу, які характеризуються такими сильними сторонами, як гнучкість, легка інтеграція з іншими банківськими системами, масштабність, продуктивність, широкі можливості підсистеми аналітичної звітності.

Зазначимо, що існує значна кількість компаній, здатних розробити скорингову модель, яка б відповідала вимогам кредитної установи за невеликі терміни. Найбільш відомими розробниками таких систем є західні компанії – «SAS», «EGAR», «Experian», «KXEN». В Україні такі послуги надають «Faim Isaac Corporations», «Scorto Solutions», «Creditinfo Group» і «SAS». Банківські установи обирають розробників скорингових систем, виходячи з цін на їхню продукцію і досвіду в цій сфері.

Зазначимо вимоги сучасного кредитного ринку до функціональних можливостей системи кредитного скорингу [5]: централізованість, тобто одна скорингова система повинна працювати одночасно в усіх відділеннях банку, його філіях та інших віддалених точках з надання кредитів; однією з найважливіших функцій є створення різних скорингових моделей; створення стратегій аналізу

позичальників; робота з інформацією із зовнішніх джерел; управління правилами кредитної політики; прийняття рішень; налаштування скорингового рейтингу; скорингова звітність.

До головних переваг використання скорингової методики оцінки кредитоспроможності позичальника відносять [3]: об'єктивність оцінки кредитоспроможності позичальника; збільшення швидкості видачі кредитів; відстежує потенційних шахраїв; покращення якості кредитного портфеля банку; не потребує тривалого навчання працівників; зловживання можливі лише на рівні вищої ланки кредитних фахівців; можливість автоматизувати процес прийняття рішень щодо видачі кредитів фізичним особам; зростання дохідності банку тощо.

Метод скорингу дозволяє провести експрес-аналіз заявки на кредит у присутності клієнта. У французьких банках клієнт, запросивши позику і заповнивши спеціальну анкету, може отримати відповідь про можливість надання позики протягом кількох хвилин.

Скоринг відмежовує суб'єктивність оцінок, традиційно пов'язану з кредитними рішеннями. Помилки можуть бути викликані лише з неякісними скоринговими моделями. Шахрайство можливо, проте його ймовірність помітно знижується. Завдяки стандартизації оцінки кредитоспроможності банкам не важко контролювати і відстежувати ефективність кредитних рішень.

Як свідчить досвід зарубіжних банків, після введення в роботу скорингових моделей підвищується ефективність управління кредитним портфелем, рівень «поганих» боргів скоротився на 15 - 20% у порівнянні з ручним опрацюванням кредитних заявок. Автоматизація знижує витрати на опрацювання заявок на кредит до мінімуму, у деяких кредитних програмах з невеликими сумами кредитів скоринг може автоматично ухвалювати рішення у 85-90% випадках.

Поряд з цим виділяють певні недоліки скорингових методів оцінки кредитоспроможності позичальника:

– складність та трудоємність розробки якісної системи кредитного скорингу, а саме: якісну скорингову систему може розробити лише та компанія, яка володіє всіма теоретичними знаннями про методологію побудови систем кредитного скорингу, а також має значний практичний досвід; відсутність необхідних даних для роботи системи кредитного скорингу (аналітичні технології можуть успішно працювати тільки тоді, коли є що аналізувати); ще однією серйозною проблемою може стати неповні дані в базі. Через непередуману технологію збору даних або через її порушення, інформація може збиратися стихійно, безсистемно, фрагментарно. Аналіз таких даних становитиме небезпеку для банку, оскільки на основі невірних результатів аналізу дуже легко ухвалити невірні рішення.

– висока вартість розробки скорингової системи.

Отже, здатність моделей кредитного скорингу

економічно ефективно та якісно оцінити кредитоспроможність позичальника – фізичної особи в різних економічних умовах пояснюється ще й тим, що скоринг надає можливість враховувати регіональну специфіку, зміни макроекономічної ситуації в країні, а також загальносвітові глобалізаційно-інтеграційні процеси, які відбуваються у світі.

### ВИСНОВКИ

Технології кредитного скорингу мають постійні тенденції до розвитку і вдосконалення, а тому можуть успішно знайти своє застосування в Україні. Незважаючи на високу складність і вартість впровадження подібних систем, їх використання має покращити якість кредитного портфеля вітчизняних банків і підвищити надійність банківської системи України в цілому шляхом зменшення частки «проблемних» кредитів і зростання обсягів кредитування. Додаткові прибутки, отримані банками завдяки введенню системи кредитного скорингу, мають покрити затрати на її розроблення та впровадження за декілька років. Таким чином, впровадження скорингових систем у практику

українських банків дозволить підвищити впевненість в поверненні кредиту позичальником та відповідно знизити кредитних ризиків банку, а також скорингова система відчутно скоротить час на прийняття банком рішення на видачу кредиту.

### Список використаних джерел

1. Камінський, А.С. Експертна модель кредитного скорингу позичальника банку / А.С. Камінський // Банківська справа. – 2009. - № 1. – С. 75-81.
2. Бурій, К.П. Скорингові системи як інструмент протидії фінансовим ризикам банків при кредитуванні / К.П. Бурій / Вісник НБУ. – 2011 р. - № 8 (213). – С. 3-9.
3. Офіційний сайт [prostobankir.com.ua](http://prostobankir.com.ua) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostobankir.com.ua>.
4. Hand, D.J. Statistical classification methods in consumer credit / D.J. Hand, W.E. Henley // Journal of the Royal Statistical Society, Series A. – 1997. – V. 160. – P. 523-541.
5. Офіційний сайт українського банківського порталу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://banker.ua>.

ПОСОХОВ

Ігор Михайлович  
posokhov7@gmail.com

д.е.н., професор кафедри організації виробництва та управління персоналом, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

УДК 338.24

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСНУЮЧИХ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО  
КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ  
STUDY SCIENTIFIC OF EXISTING APPROACHES FOR THE  
CLASSIFICATION OF RISK OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

*Стаття присвячена дослідженню існуючих наукових підходів до класифікації ризиків промислових підприємств. В статті виокремлено причини ризиків та запропоновано класифікацію ризиків промислових підприємств.*

*Статья посвящена исследованию существующих научных подходов к классификации рисков промышленных предприятий. В статье выделены причины рисков и предложена классификация рисков промышленных предприятий.*

*The article investigates the existing scientific approaches to the risk classification of industrial enterprises. The article highlights the reasons for the classification of risks and the risks of industrial enterprises.*

**Ключові слова:** ризик, класифікація ризиків, науковий підхід, ризики промислових підприємств

**Ключевые слова:** риск, классификация рисков, научный подход, риски промышленных предприятий

**Keywords:** risk, risk classification, scientific approach, the risks of industrial enterprises

## ВСТУП

Питання класифікації ризиків представляють досить складну проблему і, не випадково, у наш час низка авторів намагаються її досліджувати та вирішувати. Одні автори визначали класифікаційні ознаки, інші робили спроби побудови класифікації без визначення цих ознак. Якщо ми звернемося до поняття «класифікація», то в загальному вигляді – це система супідрядних понять в галузі знань, складена на підставі врахування загальних ознак об'єктів і закономірних зв'язків між ними. Класифікація дозволяє структурувати систему ризиків, здійснювати їх вибір і визначає послідовність рішень на основі класифікаційних ознак, вона дозволяє орієнтуватися в різноманітті об'єктів і є джерелом знань про них. Для підприємницької сфери особливо важлива здатність менеджерів управляти підприємницьким ризиком. Ефективна діяльність в умовах конкуренції пов'язана, перш за все, з детальним аналізом характеру, чинників і оцінкою ризику. Звідси виникає можливість прогнозування результатів і усунення (або зведення до мінімуму) небажаних наслідків дій, або досягнення найкращих результатів. Отже, для вдосконалення управління ризиками вітчизняних промислових підприємств в умовах сучасної кризи потрібно виконати дослідження існуючих наукових підходів з розробки класифікації ризиків. Існуючі наукові підходи з розробки класифікації ризиків висвітлено у публікаціях таких науковців: І.Т. Балабанова, В.О. Войтко, А.К. Покровського, І.М. Посохова, М.А. Рогова, Л.Н. Тепмана та інших. Проте, питання побудови класифікації промислових підприємств потребують подальших наукових досліджень.

**МЕТА РОБОТИ** на підставі дослідження існуючих підходів до класифікації ризиків в ринковій економіці запропонувати класифікацію ризиків промислових підприємств.

## МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою роботи є сучасні наукові праці, монографії, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні наукового дослідження використано методи порівняння та узагальнення, структурно-логічного аналізу.

## РЕЗУЛЬТАТИ

Різноманіття ситуацій і проблем, що виникають у господарських одиницях різного рівня і з різними цілями функціонування, породжує прагнення позначати кожне джерело невизначеності своїм видом ризику. Звичайно, що відмінність точок зору і ступеня деталізації і призводить до використання великої кількості видів ризиків. Класифікувати ризики важко також внаслідок тісного взаємозв'язку і заміщення ризиків. Ризики господарської та інвестиційної діяльності промислових підприємств характеризуються великим різноманіттям, і з метою ефективного управління ними доцільно класифікувати їх за різними ознаками. Класифікація ризиків дозволяє чітко структурувати проблеми і впливає на аналіз ситуацій і вибір методу ефективного управління діяльністю промислових підприємств з урахуванням фактора невизначеності. Складність класифікації ризиків пояснюється їх різноманіттям, а також появою нових видів ризиків, внаслідок економічного, соціального, технологічного розвитку сучасного світу.

У наш час в економічній науці єдиний підхід до

проблеми класифікації ризиків поки не вироблений. Якщо спробувати узагальнити існуючі погляди на цю проблему, то можна виділити основні точки зору. Перша з них полягає в тому, що ризики настільки різноманітні за своєю природою і наслідками, що марно намагатися їх систематизувати і класифікувати. Замість цього необхідно детально охарактеризувати об'єкт ризику. Складність побудови єдиної системи класифікації ризиків пояснюється їх великою кількістю. На думку вчених-ризикологів в літературі нараховується близько 220 різновидів ризиків та понад 40 їх критеріїв. Отже, існування безлічі видів ризику пояснюється умовами динамічного зовнішнього середовища. У класифікації ризиків не тільки наочно відображено приналежність ризиків до конкретної групи, що дозволяє уніфікувати оцінку ризику, але також найбільш повно перераховані самі ризики, що дозволяє впритул підійти до проблеми виявлення факторів ризику.

Аналіз теоретичних досліджень, присвячених питанням ризику, дозволяє автору зробити висновок про те, що в цих дослідженнях приділяється недостатньо уваги низці проблем, недооцінка яких при практичному використанні результатів досліджень може призвести до неповної або некоректної оцінки впливу тих чи інших факторів ризику на відповідні види ризиків. Перша проблема полягає в тому, що не акцентується увага на факті наявності цілої низки факторів ризику, які мають вплив на динаміку відразу декількох видів ризиків. Друга проблема полягає в зображенні факторів ризику тільки в якості факторів прямого впливу на конкретні види ризиків. З поля зору дослідників випадає можливість діалектичного переходу самого ризику в категорію факторів ризику, що дозволяє надалі розробляти уявлення про фактори ризику як про фактори прямого і опосередкованого впливу. Третьою проблемою є недостатня розвиненість вітчизняної економіки, звідси – дефіцит досліджень окремих видів ризиків вітчизняними вченими, а отже, і обмежене впровадження корисних рекомендацій у практичну діяльність підприємств.

М.А. Роговим [11] запропоновані наступні принципи класифікації ризиків.

По-перше, класифікація ризиків повинна відповідати конкретним цілям. Ознаки, за якими здійснюється розбиття ризиків на групи, повинні задовольняти критеріям, пов'язаним з цілями класифікації. Такими цілями можуть бути формування номенклатури страхових послуг. Побудова дерева методів захисту від ризиків для адекватного менеджменту, аналіз спекулятивних можливостей, вивчення природи ризиків, юридичний захист від наслідків.

По-друге, класифікація повинна проводитися з позицій системного підходу. Системний підхід – це напрям методології, в основі якого є дослідження об'єктів як систем (тут об'єктами є ризики, що класифікуються), тобто вони розглядаються як безліч взаємопов'язаних елементів. Ієрархічна структура ризиків, що класифікуються має відображати системні взаємозв'язки спостережуваних явищ,

зокрема в одну групу не повинні безпосередньо об'єднуватися ризики різних рівнів.

По-третє, ситуації ризиків однієї групи мають мати деталізацію одного порядку і відповідати цілям класифікації. Уточнення ознак має бути обмежено в межах однієї групи ризиків.

По-четверте, одна і та ж ризикована ситуація може містити різні ризики. Слід розрізняти ситуації невизначеності і ризики, закладені в них. Наприклад, покупка цінного паперу (валютної облигації) на позикові кошти може нести одночасно цінновий (курсовий), валютний (трансляційний) ризик, процентний ризик, ризики упущеної вигоди, ризик ліквідності, ризик руйнування.

По-п'яте, при розгляді питання таксономії ризику доцільно виділяти такі характерні ознаки цього явища, як джерело ризику, об'єкт, який несе ризик, суб'єкт, що сприймає ризик [11].

Автором виокремлено причини ризиків промислових підприємств:

1. Техніко-технологічні ризики мають наступні причини: помилки в проектуванні; недоліки технології і неправильний вибір устаткування; помилкове визначення потужності, недоліки в управлінні, брак кваліфікованої робочої сили; відсутність досвіду роботи з імпортним обладнанням у місцевого персоналу, зрив поставок сировини, будматеріалів, комплектуючих; зрив термінів будівельних робіт підрядниками (субпідрядниками); підвищення цін на сировину, енергію та комплектуючі; збільшення вартості обладнання, зростання витрат на зарплату. Можливий прояв цих причин неминуче призведе до підвищення розрахункової вартості проекту.

2. Маркетингові ризики виникають з таких причин: неправильний вибір ринків збуту продукції, невірне визначення потужності виробництва, а також стратегії операцій на ринку, неточний розрахунок ємності ринку; непродуманість або відсутність збутової мережі на передбачуваних ринках збуту; затримка у виведенні товарів на ринок. Маркетингові ризики можуть призвести до відсутності необхідних проектних доходів, достатніх для погашення кредитів, неможливості реалізувати продукцію в потрібному вартісному вираженні і в намічені терміни. Як результат – невихід на проектну потужність, робота не на повну потужність, випуск продукції низької якості.

3. Фінансові ризики виникають внаслідок: економічної нестабільності в країні; інфляції; ситуації неплатежів у галузі; дефіциту бюджетних коштів.

4. Причини виникнення фінансового ризику, наприклад інвестиційного проекту, які можуть призвести до зростання процентної ставки, подорожчання фінансування, а також зростання цін і послуг: політичні чинники; коливання валютних курсів; державне регулювання облікової банківської ставки; зростання вартості ресурсів на ринку капіталу; підвищення витрат виробництва.

5. Військово-політичні ризики, які можуть призвести до збитків інвестора, є наслідком: змін торгово-політичного режиму та митної політики; змін у податковій системі, у валютному регулюванні,

регулюванні зовнішньополітичної діяльності країни; змін в системах експортного фінансування; нестабільності країни; небезпеки націоналізації і експропріації; змін законодавства (наприклад, закону про іноземні інвестиції); геополітичних ризиків, соціальних ризиків.

6. Юридичні ризики виникають через недосконалість законодавства, невірне оформлення документів, що підтверджують права власності, оренди.

7. Екологічні ризики виникають через недосконалість законодавства в частині вимог до навколишнього середовища, аварій, зміни ставлення влади до проекту.

8. Специфічні ризики – проектні ризики, що рідко зустрічаються, найчастіше властиві саме даному проекту у зв'язку з його галузевою або регіональною приналежністю.

9. Ризики форс-мажорних обставин мають розглядатися, якщо існує небезпека впливу

природних катаклізмів (наприклад землетруси, повені, посухи), а також пожеж, вибухів і т.п. При цьому не тільки описуються їх можливі наслідки, але і пропонуються заходи з мінімізації збитку.

У науковій економічній літературі існує чимало методичних підходів до класифікації ризиків [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9], але в наш час не існує повної загальновизнаної і несуперечливої їх класифікації: класифікація в загальноприйнятому науковому розумінні або зовсім відсутня, або виконана з порушенням правил побудови класифікацій, вироблених практичною логікою, що робить такі класифікації непридатними для практичного застосування [7,8].

Як приклад, наведемо класифікацію ризиків, запропоновану асоціацією GARP (рис. 1) [10, с. 13-14]. У переліку наведено лише перший рівень класифікації. Кожен з перерахованих ризиків поділяється на більш спеціалізовані.



Рис. 1. Види та класифікація ризиків виділені Міжнародною асоціацією спеціалістів з управління ризиками (GARP) [10, с. 13-14]

Однією з найбільш вдалих спроб класифікації ризиків, на нашу думку, є класифікація ризиків запропонована Т. Балабановим [1]. Т. Балабановим запропоновано ієрархічну систему класифікації економічних ризиків, що «включає групу, категорії, види, підвиди і різновиди ризиків». У порівнянні з іншими класифікаціями ризиків, ця класифікація є значним кроком вперед у вирішенні цієї проблеми. У той же час її необхідно доповнити і розширити за рахунок додавання кількох класифікаційних ознак і виділення нових груп ризиків. Отже, наведена класифікація має, на наш погляд, істотні недоліки, що

стосуються, як порушення правил побудови класифікацій, так і логіки виділення, включення в схему і пояснення змісту окремих ризиків. У розглянутій класифікації порушено правило побудови класифікаційного дерева, згідно з рівнями ієрархії (за групами осередків). Відповідно до тверджень автора, комерційні ризики за відношенням до майнових, виробничих, торговельних і фінансових є більш загальним поняттям, тому на схемі вони мають розміщуватися на більш високому рівні. Тобто розміщення на схемі комерційних ризиків нижче, ніж рівень, на якому розміщуються майнові, виробничі,

торговельні і фінансові ризики, є помилковим з точки зору правил побудови класифікацій.

В.О. Войтко [2] підходить до класифікації ризиків з точки зору промислового підприємства. Він пропонує класифікувати ризики за такими ознаками, як: відношення до підприємства, джерело виникнення, вид оточення, величина та види втрат, тривалість та характер дії, ймовірність та періодичність виникнення, природа, масштаб, вид процесів, ступінь прийнятності, можливості диверсифікації та передбачення, наслідки для підприємства, характер впливу на результати.

О.І. Дегтярьова у своїх наукових роботах [3, с. 15-23] поділяє ризики на підприємницькі й економічні. На думку О.І. Дегтярьової, до першої групи ризиків належать: ризик фізичного збитку, регуляторний ризик і ризик, пов'язаний з негативним впливом на діяльність подій у сфері економіки. До другої групи ризиків в представленій класифікації відносяться кредитні, операційні та ринкові ризики. При цьому для поглиблення запропонованої класифікації автор застосовує такі характеристики: характер діяльності, час виникнення, основні чинники виникнення, характер обліку, характер наслідків, масштаб прояву, а також причини, що сприяють виникненню несприятливих подій.

І.Ю. Івченко пропонує власну класифікацію ризиків [4, с. 28]. Зокрема, він поділяє ризики на чисті та спекулятивні. До чистих ризиків, на думку автора, відносяться тільки природні ризики, серед яких він виділяє транспортні, політичні й екологічні ризики. Спекулятивні ж ризики в класифікації автор ототожнює з фінансовими ризиками, до яких віднесено комерційні й інвестиційні ризики, а також ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей.

Професор М.М. Максимцов [5] пропонує класифікувати ризики за кількома характерними ознаками. До таких ознак належать можливий економічний результат, причина виникнення, залежність від купівельної спроможності грошей, а також вплив інвестиційного клімату. Підхід до класифікації ризиків, запропонований проф. М.М. Максимцовим, є досить цікавим і дозволяє систематизувати значну частину підприємницьких ризиків. Проте, слід відзначити його надмірну розгалуженість і складність, які ускладнюють процес класифікації конкретних видів ризику та оцінку їх місця в системі управління організацією.

А.К. Покровський [6, с. 69-72] пропонує загальну класифікацію ризиків, побудовану на підставі таких структурних характеристик: за характеристикою небезпеки ризику, за характеристикою схильності до ризику, за характеристикою уразливості (чутливості

до ризику), за взаємодією з іншими ризиками, за наявністю інформації про ризик, за характеристикою рівня (величини) ризиків, за врахуванням характеру витрат, пов'язаних з ризиком, і відповідно до специфічності ризику.

І.М. Посохов [7,8] досліджує існуючий стан проблеми класифікації ризиків та пропонує власну класифікацію ризиків корпорацій, побудовану на підставі таких структурних характеристик: сфера передбачуваності, ступінь залежності від соціально-економічних чинників, сфера застосування капіталу, наслідки.

М.В. Сулим та О.С. Пенцак [9, с. 102-103] пропонують загальну класифікаційну систему ризиків, згідно основних класифікаційних ознак, до яких належать: ступінь системності, основні фактори виникнення, термін і характер дії, ступінь впливу, термін оцінки, ступінь обґрунтованості, причини та рівень виникнення, сфера походження та впливу.

Отже, на підставі проведених досліджень автором запропоновано класифікацію ризиків промислових підприємств (рис. 2).

## ВИСНОВКИ

1. Досліджено існуючі наукові підходи до розробки класифікації ризиків промислових підприємств. У наш час не існує повної загально визнаної і несуперечливої їх класифікації: класифікація в загальноприйнятому науковому розумінні або зовсім відсутня, або виконана з порушенням правил побудови класифікацій, вироблених практичною логікою, що робить такі класифікації непридатними для практичного застосування.

2. Аналіз теоретичних досліджень, присвячених питанням ризику, дозволяє автору зробити висновок про те, що в цих дослідженнях приділяється недостатньо уваги низці проблем, недооцінка яких, при практичному використанні результатів досліджень, може призвести до неповної або некоректної оцінки впливу тих чи інших факторів ризику на відповідні види ризиків.

3. Автором виокремлено причини ризиків промислових підприємств.

4. Автором запропоновано класифікацію ризиків промислових підприємств, її варто використовувати для класифікації ризиків промислового підприємства, або його окремого підрозділу. Класифікація ризиків дозволяє використовувати відповідні методи управління ризиками промислових підприємств та більш достовірно кількісно або якісно оцінити ризики промислових підприємств.

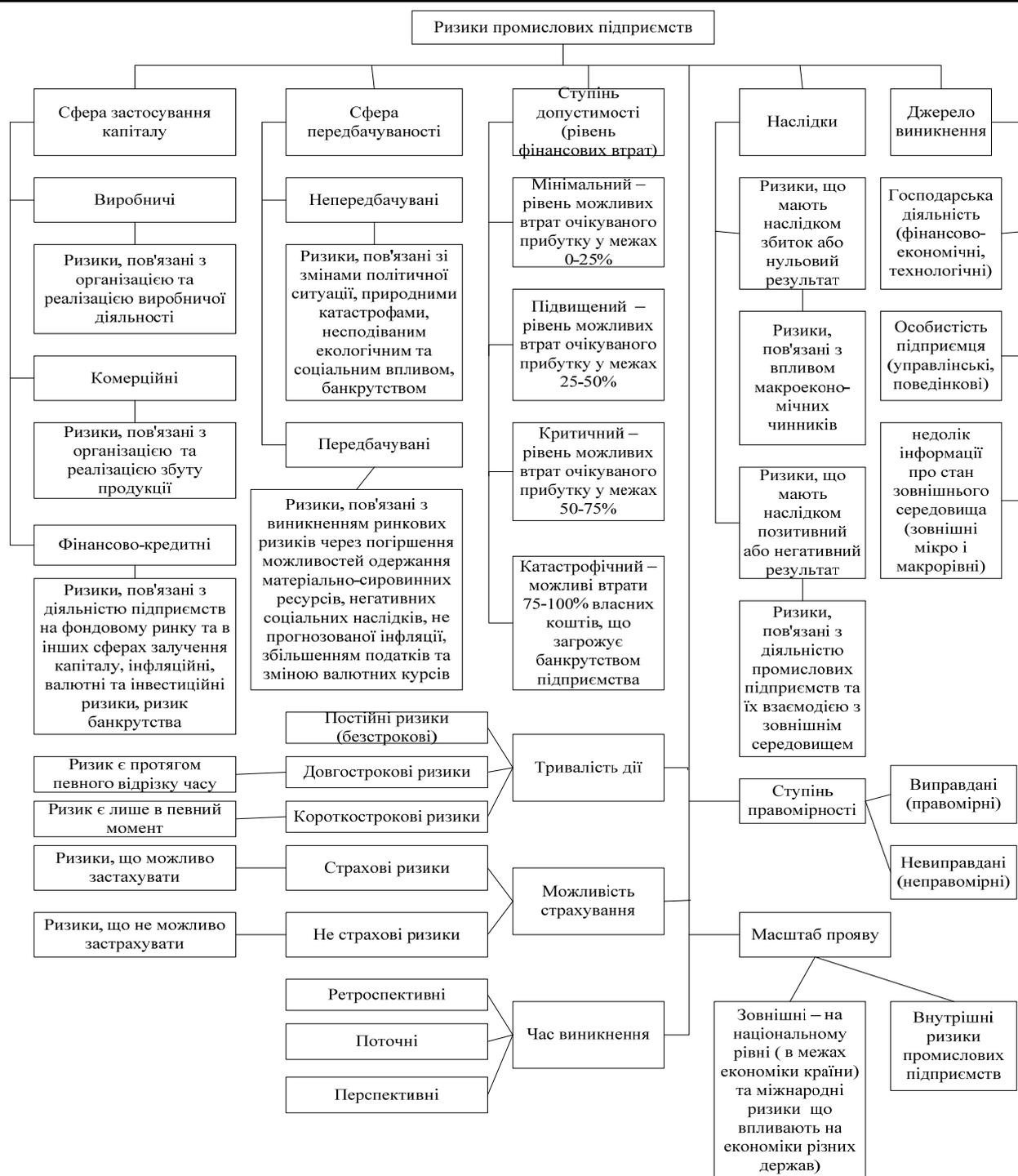


Рис. 2. Класифікація ризиків промислових підприємств [розроблено автором]

**Список використаних джерел**

1. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент / И.Т. Балабанов – М.: Финансы и статистика, 1996. – 192 с.
2. Войтко В.О. Класифікація ризиків виробничо-комерційної діяльності промислового підприємства / В.О. Войтко, В.О. Занора // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2011. – Випуск 2. – С. 86.
3. Дегтярева О.И. Управление рисками в международном бизнесе: учебник / О.И. Дегтярева. – 2-е изд. – М.: Флинта; НОУ ВПО «МПСИ», 2010. – С. 15-17.
4. Івченко І.Ю. Моделирование економічних

- ризикув і ризикових ситуацій : навчальний посібник / І.Ю. Івченко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
5. Менеджмент: учебник / под ред. М.М. Максимцова, М.А. Комарова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ, 2012. – 342 с.
6. Покровский А.К. Риск-менеджмент на предприятиях промышленности и транспорта: учебное пособие / А.К. Покровский. – М.: Кнорус, 2011. – 160 с.
7. Посохов І.М. Аналіз існуючих підходів до класифікації ризиків / І.М. Посохов // Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук.-

практ. статей. – 2012. – № 39. – С. 67-75.

8. Посохов І.М. Теоретичні та практичні аспекти управління ризиками корпорацій: монографія / І.М. Посохов. – Х.: ПВПП «Слово», 2014. – 499 с.

9. Сулим М.В. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: підручник / М.В. Сулим, О.С. Пенцак. – Л.: Новий світ–2000,

2011. – 330 с.

10. Тепман Л.Н. Управление рисками в условиях финансового кризиса: учеб. пособие / Л.Н. Тепман, Н.Д. Эриашвили. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 295 с.

11. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / под. ред. канд. экон. наук А.А. Лобанова и А.В. Чугунова. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. – 932 с.

СЕРБОВ

Микола Георгійович  
serbov@odeku.edu.ua

УДК 332.14:551.5:504.4

ОЦІНКА ВПЛИВУ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ  
ТА ВИРОБНИЧІ СИСТЕМИ ВОДНИХ БАСЕЙНІВ УКРАЇНИASSESSMENT OF CLIMATE CHANGE ON SOCIO-ECONOMIC AND  
PRODUCTION OF WATER BASINS UKRAINE

кандидат географічних наук, доцент, проректор, Одеський державний екологічний університет

*В статті розглянути сучасні проблеми оцінки впливу погодно-кліматичного фактору на розвиток економіко-екологічних систем господарського комплексу регіону. Представлена схема водних басейнів України з економічною оцінкою кожного з них. Надаються приклади впливу гідрометеорологічних факторів та зміни клімату України на окремі галузі господарського комплексу країни.*

*Рассмотрены современные проблемы оценки влияния погодно-климатического фактора на развитие экономико-экологических систем хозяйственного комплекса региона. Представлена схема водных бассейнов Украины с экономической оценкой каждого из них. Представляются примеры влияния гидрометеорологических факторов и изменения климата Украины на отдельные отрасли хозяйственного комплекса страны.*

*There are considered current problems of estimation of weather and climate factors impact on the development of economic and ecological systems of economic sector of the region. There is submitted the scheme of water basins of Ukraine with the economic evaluation of each. There are given the examples of the influence of meteorological factors and climate change of Ukraine on the separate branches of the economy of the country.*

**Ключові слова:** *погодно-кліматичний фактор, водні басейни, економіко-екологічні системи*

**Ключевые слова:** *погодно-климатический фактор, водные бассейны, экономико-экологические системы*

**Keywords:** *weather and climate factors, water basins, economic and ecological systems*

## ВСТУП

В ряду глобальних проблем людства одне з найважливіших місць займає проблема впливу погодно-кліматичних умов на економіко-екологічний розвиток як окремих об'єктів господарювання, так і господарських комплексів в цілому.

Небезпечні гідрометеорологічні явища і несприятливі кліматичні умови завдають значних економічних збитків господарському комплексу та населенню країн. За оцінками Всесвітньої Метеорологічної організації 90% усіх стихійних лих на нашій планеті упродовж останніх десятиліть пов'язані з проявом гідрометеорологічних явищ та процесів, а 65% загальних збитків від стихійних лих завдані явищами гідрометеорологічного походження. Збитки у світі від небезпечних явищ погоди становлять близько 50-60 млрд. доларів на рік, а в окремі роки навіть до 180-200 млрд. доларів. За останні 25 років кількість постраждалих наближується до 130 млн. чоловік [3]. Причому втрати, пов'язані небезпечним впливом погодно-кліматичних факторів з 60 до 90 років минулого століття зросли у 40 разів, зазначена тенденція зберігається і на початку 21 століття. За даними [3,13] загальні соціально-економічні збитки від стихійних погодних лих для галузей економіки України складають близько одного млрд. доларів на рік.

**МЕТА РОБОТИ** полягає в визначенні впливу та оцінці кліматичних змін сучасності на соціально-економічні та виробничі системи водних басейнів України.

## МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою наукового дослідження є наукові та науково-практичні роботи, ресурси глобальної мережі Internet, матеріали періодичних видань, матеріали гідрометеорологічних спостережень за станом навколишнього середовища для різних регіонів України.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, узагальнення матеріалів гідрометеорологічних та кліматичних трансформацій, виявлення їх причинно-наслідкових передумов.

## РЕЗУЛЬТАТИ

За даними експертних оцінок, наведеними в [15], загальний вплив погодно-кліматичного фактору на ефективність функціонування окремих галузей господарського комплексу країни розподіляється наступним чином:

- агропромисловий комплекс – 18 %;
- водне господарство – 10 %;
- енергетика – 15 %;

- транспорт – 7 %;
- будівництво – 10 %;
- промисли, у т.ч. морські – 5 %;
- комунальне господарство – 15 %;
- рекреаційна діяльність та туризм – 10 %;
- охорона та відновлення природного потенціалу – 10 %.

Необхідно визначити, що в умовах сучасних тенденцій змін клімату особливу актуальність набувають питання розробки сучасних методів достовірного довгострокового прогнозу гідрометеорологічних та кліматичних трансформацій, виявлення їх причинно-наслідкових передумов. При цьому актуальними залишаються питання формування теоретичного базису адаптації економіки регіону з урахуванням майбутніх (у довгостроковому плані) змін кліматичних умов, проведення економіко-екологічної оптимізації виробничо-господарської діяльності, забезпечення збалансованого та сталого розвитку економіко-екологічних систем водного басейну.

Система водних басейнів, як єдиних територіально-економічних одиниць країни, інтегрально враховує ступінь розвитку економічних та соціально-виробничих показників кожного територіального утворення [5,9]. При цьому роль погодно-кліматичного фактору як одного з найважливіших компонентів забезпечення безпечного та сталого розвитку економіко-екологічних систем регіону повинна розглядатися як багатомірна система, що враховує не тільки ступінь та направленість розвитку об'єктів господарського комплексу водного басейну, але й характер гідрометеорологічних процесів, основні тенденції сучасних кліматичних змін та їх кількісні показники.

Відповідно до [5,10] територія України може бути представлена у вигляді 11 територіально-адміністративних одиниць – водних басейнів, які сформовані по принципу єдності існуючих територіальних утворень та водних об'єктів (систем). Економічний вклад в господарський потенціал країни кожного з водних басейнів наведений у табл. 1.

Таблиця 1

#### Інтегровані показники вкладу окремих водних басейнів в економіку України

№ п/п	Найменування водного басейну	Вклад (в %) в економіку України *				
		РП	ПП	СП	ПЛГ	ПРД
1	Північно-Західний Поліський	2,8	1,5	5,8	14,7	0,4
2	Центральний Поліський	24,8	20,1	11,4	27,8	7,9
3	Північно-Східний	11,5	12,6	13,6	11,4	2,1
4	Східний	16,9	18,9	7,5	2,9	4,4
5	Південно-Східний	15,5	19,9	9,7	1,3	5,2
6	Центральний	3,4	1,8	10,2	4,8	2,8
7	Прикарпатський	4,9	3,1	13,2	9,8	1,2
8	Карпатський	6,5	7,2	8,8	17,4	1,0
9	Закарпатський	1,9	1,6	2,2	5,3	0,2
10	Південний	8,3	10,8	11,4	3,1	22,7
11	Кримський	3,5	2,5	4,3	1,4	52,2

\* РП – доля в загальному об'ємі регіонального валового продукту; ПП – доля в загальному об'ємі промислової продукції; СП – доля в загальному об'ємі сільськогосподарської продукції; ПЛГ – доля в загальному об'ємі продукції лісного господарства; ПРД – доля в загальному об'ємі продукції рибогосподарської діяльності та у рибальстві.

Оцінка впливу погодно-кліматичного фактору на розвиток економіко-екологічних систем кожного з наведених вище водних басейнів може бути проведена з урахуванням особливостей напрямків його економічного розвитку.

Наприклад, на обсяги сільськогосподарської продукції найбільший вклад оказують вплив наступний водні басейни: Центральний Поліський, Північно-Східний, Центральний, Прикарпатський та Південний. Сумарний вклад зазначених водних басейнів в обсягах продукції агропромислового комплексу країни становить близько 61,8 %. В той же час агропромисловий комплекс України – однією з найбільш вразливих галузей господарського комплексу України з точки зору оцінки впливу метеорологічних та кліматичних умов навколишнього середовища. Причому майже неможливо визначити компоненти навколишнього середовища (метеорологічні, гідрологічні, агрометеорологічні),

які б не оказували впливу на збалансований та безпечний розвиток цієї галузі господарства України. Наведені дані свідчать, що найбільший негативний вплив погодно-кліматичний фактору на розвиток систем агропромислового комплексу буде спостерігатися на території Північно-Східного та Прикарпатського водних басейнів. Причому для даних водних басейнів сільськогосподарська продукція – основна складова економічного розвитку регіону. Так, наприклад, для господарського комплексу Прикарпатського водного басейну на її долю приходить майже 41 % надходжень від господарської діяльності [5].

Більше 30 % території України з кращими землями, де зосереджено виробництво близько 65 % товарного зерна, на сьогодні знаходиться у зоні недостатнього зволоження [8,12]. Основна особливість змін клімату для території України, які спостерігаються на протязі останнього періоду –

нерівномірність випадіння осадків на протягом року, що призводить до збільшення кількості засушливих явищ. Неприятливі кліматичні умови можуть посилити порушення структури ґрунтів і зменшення запасів гумусу з наступною деградацією ґрунтів. Дослідження, наведені в [4,13], що на протязі найближчих 15-20 років дуже велика ймовірність виникнення загрози опустелювання у Північному та Південному Степу України.

Зазначені оцінки майбутніх змін кліматичних характеристик на більшій частині території України обумовлюють від агропромислового комплексу країни оптимізації структури посівних площ у зв'язку з можливими змінами клімату, а також запровадження додаткових заходів щодо подальшого розширення зрошувальних площ сільськогосподарських культур. В першу чергу, зазначені заходи повинні запроваджуватися для водних басейнів де найбільш інтенсивно буде проявлятися вплив недостатнього зволоження території, тобто Східного, Центрального, Південно-Східного, Південного та Кримського.

Рибогосподарська діяльність та риболовство найбільш розвинуто в межах Південного та Кримського водних басейнів. На долю зазначених територіально-економічних одиниць приходить майже 75 % від загальнодержавного показника цього виду діяльності. Причому необхідно враховувати той факт, що розвиток рибогосподарської діяльності та риболовства у зазначених регіонах України безпосередньо пов'язаний з функціонуванням морегосподарського комплексу в цілому, який обумовлює особливе відношення до оцінки впливу погодно-кліматичних умов морського середовища – вітрове навантаження, хвилювання, туман тощо [2,15].

За прогнозними даними [14] з урахуванням загальних показників потепління клімату для природнокліматичних зон України на 2070-2080 рр. енергетичні витрати опалювального періоду для різних регіонів країни зменшуються на 60-80%. В той же час для більшості регіонів України спостерігається стала тенденція загального збільшення безхмарних днів на протязі календарного року (річна кількість днів з ясним і напіясним станом неба на території України вже сьогодні повсюдно перевищує 200 днів), що надає позитивний імпульс подальшого розвитку геліоресурсів регіонів [4]. Зазначені тенденції змін кліматичних показників створюють відповідні позитивні умови для ефективного розвитку енергетичного комплексу України, в т.ч. більш інтенсивного розвитку нетрадиційних відновлювальних джерел енергії, але прогнозні зміни погодно-кліматичних характеристик майже для всіх регіонів України показують можливість значного збільшення небезпечних метеорологічних явищ та процесів, вплив яких на розвиток енергетичної галузі суттєвий та край негативноий [10,11].

На території водних басейнів України діє розвинута мережа установ рекреаційного та санаторного-курортного комплексу (більше 3000 установ). Зазначена мережа має найбільше розповсюдження на території Прикарпатського,

Карпатського, Закарпатського, Південного та Кримського водних басейнів [1,5]. Даний вид господарської діяльності, а також різні види туризму, який в останні роки інтенсивно розвивається на території більшості водних басейнів країни, мають своє особливе відношення в економічній оцінці впливу погодно-кліматичного фактору. В першу чергу, це відноситься до небезпечних або несприятливих метеорологічних та гідрологічних явищ та процесів, систематичне збільшення кількості яких значною мірою знижають, а в деяких випадках взагалі створюють загрози умови, проведення зазначених видів господарської діяльності.

За даними [12,14] очікується, що в майбутньому до 2025 року еквівалентно-ефективна температура по всій території України зросте і взимку, і влітку. Взимку буде домінувати тепловідчуття “холодно” (за класифікацією суворості погоди – фактору, який обмежує перебування людини на відкритому повітрі), лише в окремих регіонах (Закарпаття у грудні, Південний Степ у грудні і січні) можуть спостерігатися умови, які надають організму людини тепловідчуття “дуже холодно”. Причиною виявленої динаміки біокліматичних показників є, головним чином, зростання температури і зменшення швидкості вітру. Здобуті результати можна використовувати для розробки науково-зумовленої регіональної політики господарчої, рекреаційної діяльності та захисту здоров'я населення України.

Особлива роль погодно-кліматичного фактору в збалансованому та безпечному розвитку водогосподарського комплексу водних басейнів України. Найбільш негативні наслідки впливу глобального потепління очікуються в степовій зоні України. Вже на десятиріччя 2000-2010 рр. зменшення водних ресурсів цієї зони має становити 23-24 %, а на десятиріччя 2030-2040 рр. зниження водних ресурсів за різними сценаріями може досягнути 40-50 % [7].

Гідрологічна зона недостатньої водності має розширитися до сучасних північних меж Дністровсько-Донецької провінції лісостепової зони України вже у 2030-2040 рр., тобто площа існування дефіциту води для забезпечення нею населення, промисловості та сільського господарства може збільшитися майже в два рази. Для найбільш промислово розвинутих водних басейнів України - Центрального Поліського, Північно-Східного, Східного, Південно-Східного, Південного, доля яких в об'ємах промислової продукції країни складає не менше 82-83% та які вже сьогодні відчують значний дефіцит водних ресурсів, ситуація на протязі найближчих років буде тільки погіршуватися. При формуванні майбутньої стратегії розвитку водного господарства окремих водних басейнів та країни в цілому головна увага має бути приділена збереженню водного потенціалу водних ресурсів таких великих річок України як Дніпро та Дністер [6]. Особливу значущість повинен набути перекид стоку великих річок. Відтворення побудованих у минулому сторіччі каналів, водоводів та мереж зрошувально-осушувальних систем має стати запорукою для

забезпечення водою промислово-господарської діяльності та населення.

Враховуючи дуже складну ситуацію, яка склалась в більшості регіонів України, з водними ресурсами, їх кількісними та якісними показниками, необхідними заходами з національної безпеки України слід вважати негайне створення сучасних водоочисних споруд, оскільки зменшення об'єму вод знижує природну самоочисну здатність водного середовища та сприяє погіршенню якості води.

Результати досліджень які були проводились в останні роки [6,12], показують, що саме в зоні степу водність річок найбільш реагує на водогосподарські втручання, серед яких головне місце займає створення штучних невеликих водойм. Наприклад, у північно-західному Причорномор'ї "критичною" площею водної поверхні штучних водойм вважалася площа до 1,5 % від загальної площі водозбору. Але за рахунок змін клімату, особливо при зростанні температури повітря теплого сезону, ця межа буде значно зменшуватися й суттєво обмежувати можливості водогосподарського будівництва [7].

### ВИСНОВКИ

Комплексна оцінка впливу погодно-кліматичного фактору та наслідків змін клімату України показує, що найбільшу загрозу вони представляють для галузей агропромислового комплексу, водного та рекреаційного господарства, комунального сектору економіки країни та промисловості. Враховуючи той факт, що клімат є одним з головних середовище формуючих факторів, навіть незначні його зміни на фоні існуючої складної, а в деяких випадках кризової, екологічної ситуації в Україні може викликати серйозні соціально-економічні проблеми, які в поєднанні зі збільшенням впливу небезпечних гідрометеорологічних явищ окажуть руйнівний вплив на господарську інфраструктуру економіко-екологічних систем водних басейнів. Особливу та першочергову увагу слід звернути на водні ресурси України.

### Список використаних джерел

1. Буркинський Б.В. Економіко-екологічні основи регіонального природопольовання і розвитку: монографія / Буркинський Б.В., Харичков С.К., Степанов В.Н. – Одеса: Фенікс, 2005.- 575 с.

2. Громова Е.Н. Економіко-екологічне регулювання морського природопольовання: державні та ринкові методи: монографія/ Е.Н. Громова. – Одеса: Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, 2001. – 314 с.

3. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://svetiteni.com.ua/17735-oon-uscherb>

4. Кліматичні зміни та їх вплив на сфери економіки України: монографія/ за ред. С.М. Степаненка, А.М. Польового. – Одеса: Видавництво «ТЕС», 2015. – 520 с.

5. Ковалев В.Г. Производственно-хозяйственная и природоохранная деятельность в водных бассейнах Украины: монографія/ В.Г. Ковалев, Н.Г. Сербов, А.А. Рекиш. – Одеса: «ПОЛИГРАФ», 2011. – 105 с.

6. Лобода Н.С. Расчеты и обобщение характеристик годового стока рек Украины в условиях антропогенного влияния: монографія / Н.С. Лобода. – Одеса: Екологія, 2005. – 208 с.

7. Лобода Н.С. Закономірності коливань річного стоку річок України при змінах клімату на початку ХХ сторіччя// Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – К.: ВГЛ Обрій, 2010. – Т. 18. – С. 62-70

8. Польовий А.М. Моделювання гідрометеорологічного режиму та продуктивність агрокосистем: монографія/ А.М. Польовий. – К.: КНТ, 2007. – 344 с.

9. Сербов Н.Г. Экономическая характеристика водного бассейна как объекта природопользования// Вестник Одесского государственного экологического университета. - Вып. 13. - 2012. – С. 38-43

10. Сербов Н.Г. Некоторые подходы к экономико-экологической оценке водных бассейнов как совокупности объектов хозяйствования// Вестник Одесского Национального политехнического университета. - Вып.20. - Т. 16. - 2011. – С. 173-178

11. Сербов Н.Г. Обеспечение сбалансированности экономико-экологических систем в водных бассейнах Украины// Экономика и предпринимательство. - № 5(34). - 2013. – С. 118-124

12. Степаненко С.Н. Оценка влияния климатических изменений на отрасли экономики Украины: монографія/ С.Н. Степаненко, А.Н. Полевой, Е.П. Школьный и др. – Одеса: Екологія, 2011. – 696 с.

13. Ходаков В.Е. Влияние природно-климатических факторов на социально-экономические и производственные системы: монографія/ В.Е. Ходаков, Н.А. Соколова, С.Г. Черный. – Херсон: Гринь Д.С., 2013. – 354с.

14. Хохлов В.М., Латиш Л.Г., Цимбалюк К.С. Возможні зміни температурного режиму в Україні у 2011-2025 роках// Вісник Одеського державного екологічного університету. – 2009. –Вип. 8. –С. 70-78.

15. Шурда К.Э. Погодно-климатический фактор в развитии экономики приморского региона (проблемы оценки и прогнозирования): монографія / К.Э. Шурда. – Одеса: Фенікс, 2003. – 122 с.

СОЗАНСЬКИЙ  
Любомир Йосипович  
lubomir437@list.ru

УДК 366.6

## ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

### ECONOMIC STIMULATION OF ACTIVITY OF BUILDING ENTERPRISES

к.е.н., доцент, Львівська філія Європейського університету, кафедра економіки і підприємництва

*У статті розглянуто аналітичні та методичні аспекти діяльності будівельних підприємств України. Запропоновано можливі заходи підвищення ефективності діяльності будівельних підприємств.*

*В статье рассмотрены аналитические и методические аспекты деятельности строительных предприятий Украины. Предложены возможные мероприятия повышения эффективности деятельности строительных предприятий.*

*The analytical and methodical aspects of activity of build enterprises of Ukraine are considered in the article. The possible measures of stimulation of efficiency of activity of build enterprises are offered.*

**Ключові слова:** будівельні підприємства, фінансова стійкість, рентабельність, інтегральний показник ефективності діяльності

**Ключевые слова:** строительные предприятия, финансовая устойчивость, рентабельность, интегральный показатель эффективности деятельности

**Keywords:** build enterprises, financial firmness, profitability, integral index of efficiency of activity

#### ВСТУП

Тісний взаємозв'язок будівництва із суміжними галузями економіки та соціальної сфери, невирішені питання забезпеченості житлом широких верств населення зумовлює термінову необхідність та актуальність розробки дієвих і ефективних економічних важелів стимулювання діяльності будівельних підприємств. Застосування інструментів економічного впливу на ефективність діяльності будівельних підприємств може сприяти збільшенню надходжень до бюджету, залученню в економіку країни додаткових інвестицій, підвищенню соціальних ефектів, тощо.

Рекомендації щодо зміцнення фінансового стану та підвищення ефективності діяльності підприємств, відображені у працях науковців: Л.В. Руденко, М.С. Мних, І. В. Ковальчук, Н.Б. Тарасенко, Б.М. Литвин, Т. В. Момот та ін. Сучасний економічний стан підприємств будівельної галузі потребує модернізації методичного інструментарію щодо управління ефективністю їхньої діяльності.

#### ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є оцінка діяльності та розробка заходів щодо підвищення ефективності діяльності будівельних підприємств України.

#### РЕЗУЛЬТАТИ

Економічне стимулювання діяльності будівельних підприємств можливе за допомогою застосування інструментів податкової і амортизаційної політики та заходів, передбачених державою щодо усунення у будівельній галузі кризових явищ та процесів. В Україні для будівельних підприємств не передбачено

спеціальних тарифних ставок при оподаткуванні податку на прибуток та податку на додану вартість. Застосування пільг за цими податками могло б сприяти зниженню вартості об'єктів будівництва і кількісному зростанні доходів бюджету. У період розгортання фінансової кризи в Україні з метою економічного стимулювання будівельних підприємств та для усунення наслідків фінансової кризи у будівельній галузі розроблено та введено в дію Закон України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» [1]. Цей закон передбачає ряд ефективних, дієвих заходів, що мають на меті подолання кризових явищ. Зокрема, [1]:

– «викуп в забудовників та / або фінансових установ нереалізованого житла в об'єктах будівництва, що споруджувались із залученням коштів фізичних осіб у разі неспроможності забудовників продовжувати будівництво житла у зв'язку з недостатнім обсягом коштів для формування фондів соціального та службового житла;

– надання громадянам державної підтримки на будівництво (придбання) доступного житла шляхом сплати державою частини його вартості;

– отримання громадянами житла в оренду з викупом за рахунок власних коштів громадян та коштів державної підтримки;

– надання фізичним та юридичним особам пільгових кредитів на будівництво житла та компенсацій процентної ставки за цими кредитами;

– збільшення статутних капіталів державних банків та Державної іпотечної установи для надання кредитів на завершення будівництва

багатоквартирних житлових будинків; викупу державою у кредиторів іпотечних кредитів, отриманих фізичними особами на будівництво та придбання житла до набрання чинності цим законом і віднесених до категорії ризикованих».

Згадані положення виконуються із вагомими обмеженнями через відсутність необхідних коштів у Державному бюджеті. Допущеним недоліком є те, що під час надання дозвільних документів на об'єкти будівництва практично не здійснюється врахування фінансового стану забудовника, забезпеченості власними коштами та основними засобами, не відбувається моніторинг рентабельності, оборотності дебіторської заборгованості. Такий прорахунок спричиняє те, що часто забудовниками стають підприємства, у яких практично відсутні необхідні основні засоби, власні фінансові ресурси, виробничий потенціал. Це зумовлює необхідність залучення до будівельних проектів декількох субпідрядників, у

результаті чого зростає собівартість будівництва. Такі прорахунки є одним із чинників низького рівня рентабельності / збитковості операційної діяльності будівельних підприємств (рис.1).

Збитковість операційної діяльності, зображена на рис.1 та її тенденції у період 2010-2013 роках зумовлені зниженням доступності іпотечного кредитування, зростанням собівартості будівництва, зниженням купівельної спроможності громадян скорочення видатків на державні програми та фонди сприяння житловому будівництву. Позитивна тенденція у 2014 році виникла внаслідок суттєвого пом'якшення важелів організаційно-правового регулювання. Зазначене сприяло збільшенню обсягів виробленої продукції будівельних підприємств (рис.2) і відповідно – позитивній тенденції показника операційної рентабельності.

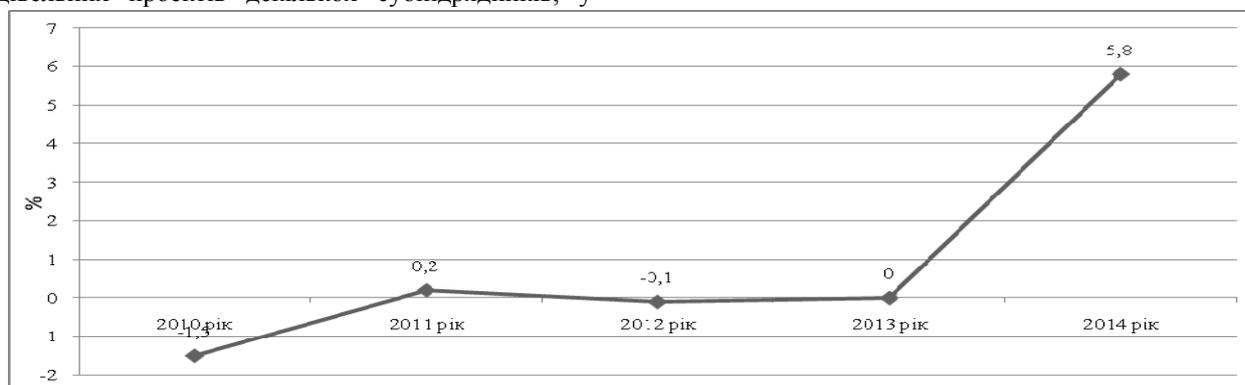


Рис. 1. Рентабельність / збитковість операційної діяльності будівельних підприємств 2010 -2014 роки, % [2]

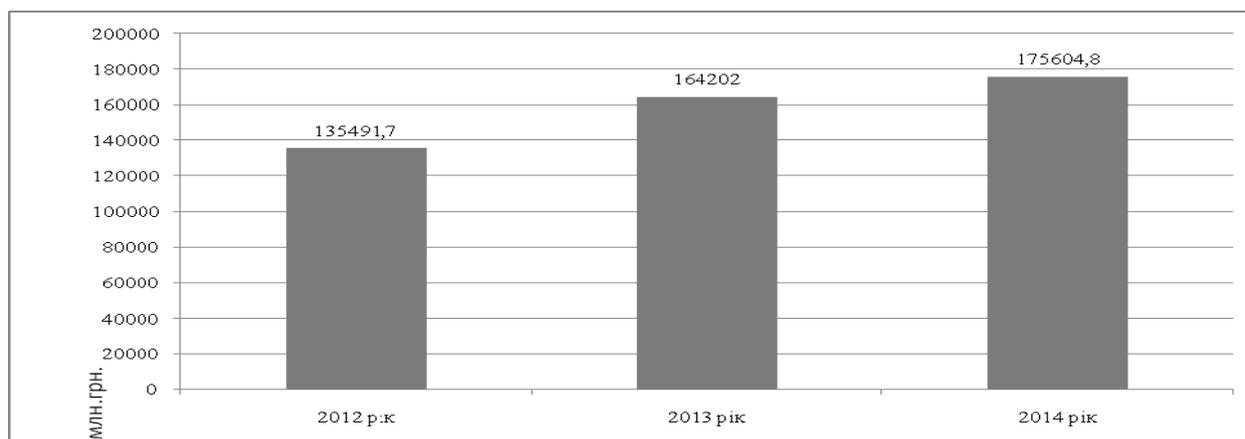


Рис. 2. Обсяг виробленої продукції будівельних підприємств України за 2012-2014 роки, млн. грн. [2]

Недоліком у фінансовій діяльності будівельних підприємств є і нерациональна структура активів і пасивів. На рис. 3 зазначено частку необоротних активів і власного капіталу у валюті балансу будівельних підприємств України.

Згідно даних рис.3. частка власного капіталу у 2014 році характеризувалась спадною тенденцією, що

є ознакою зростання фінансової залежності. Найвагомим джерелом формування фінансових ресурсів будівельних підприємств були поточні зобов'язання, частка яких у 2014 році перевищувала 60%(рис.4)

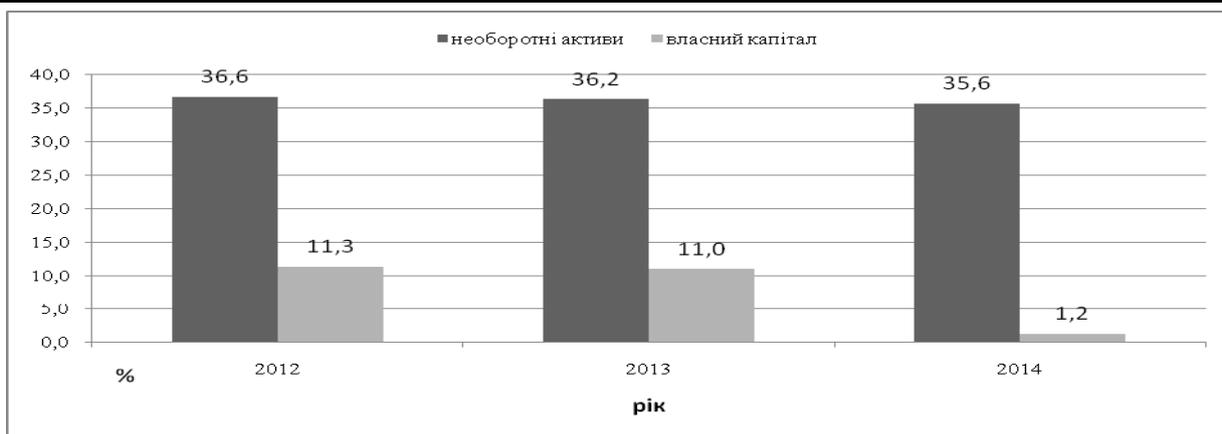


Рис. 3. Частка необоротних активів і власного капіталу у валюті балансу будівельних підприємств за 2012-2014 роки, % (розраховано за даними [2])

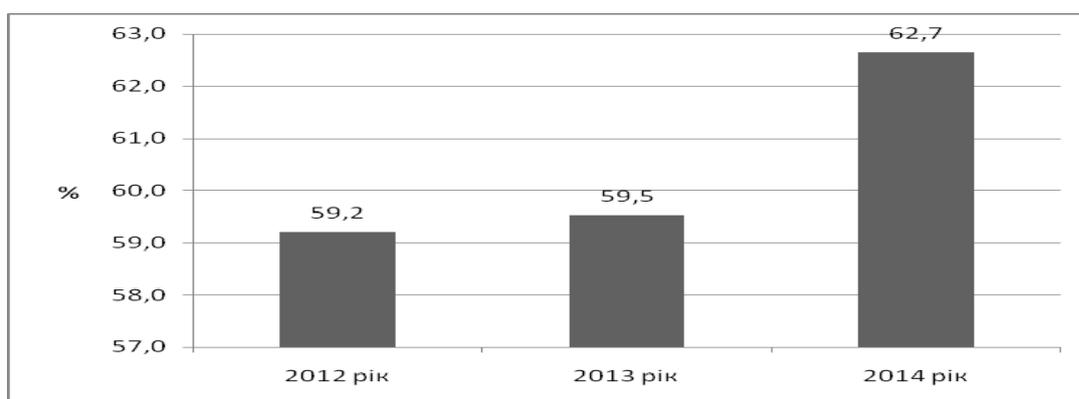


Рис. 4. Частка поточних зобов'язань у пасивах будівельних підприємств України (розраховано за даними [2])

Найвищу частку у зобов'язаннях займала кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги. Значна частка поточних зобов'язань у складі пасивів зумовлена вагомістю фінансування за рахунок попередніх внески інвесторів. Надання переваги цьому джерелу фінансування несе ризики невиконання зобов'язань через непередбачені обставини, що характерні у діяльності будівельної галузі і виражені коливанням цін на будівельні матеріали, валютно-інфляційними ризиками.

Негативним моментом у структурі фінансових ресурсів є також і низька частка необоротних активів у складі активів будівельних підприємств. У відповідності із галузевою спеціалізацією частка необоротних активів, мала б перевищувати 50%. Збиткова діяльність та низьке значення рентабельності операційної діяльності будівельних підприємств, а також нераціональна структура фінансових ресурсів можуть бути результатом незадовільного економічного стимулювання діяльності будівельних підприємств. Згадані прорахунки можна було б уникнути, якщо б застосовувались дієві механізми економічного стимулювання.

Удосконалення економічного стимулювання могло б здійснюватись за допомогою:

1) удосконалення оцінки ефективності діяльності будівельних підприємств;

2) модернізації інструментів економічного стимулювання діяльності будівельних підприємств.

З метою підвищення оцінки ефективності діяльності будівельних підприємств запропоновано застосовувати інтегральний показник ( $\phi$ ) [3, с.122]:

$$D = -0,26 * x_1 - 0,81 * x_2 + 0,56 * x_3 - 0,66 * x_4 + 0,004 * x_5 - 0,38 * x_6 + 1,16 \quad (1)$$

де D – дискримінант;

X1, X2, ... X6 – дискримінантні коефіцієнти;

X1 – коефіцієнт мультиплікатора капіталу;

X2 – коефіцієнта фінансової незалежності;

X3 – оборотність капіталу;

X4 – рентабельність капіталу;

X5 – рентабельність власного капіталу;

X6 – рентабельність продукції.

Якщо значення D знаходиться у діапазоні 1,5- 2 і вище, то ефективність діяльності будівельних підприємств є «відмінною». Така діяльність характеризується високим рівнем управління фінансовими ресурсами та ділової активністю із врахуванням величини інфляції, вартості позикових коштів та галузевої спеціалізації.

Якщо значення D відповідає діапазону 0,7 - 1,4, то ефективність діяльності будівельних підприємств є «доброю». Цей рівень характеризується достатнім значенням показників рентабельності та оборотності, однак управління структурою фінансових ресурсів має окремі недоліки.

Значення D у діапазоні - 2 -0,6 відповідає задовільному рівневі діяльності будівельних підприємств і характеризується: збитковість діяльності або низьким рівнем значень показників рентабельності та оборотності, а також вагомими прорахунками у формуванні і розміщенні фінансових ресурсів.

Практичним застосуванням даного показника є:

- класифікація будівельних підприємств за рівнем ефективності діяльності;

- розроблення (на основі отриманої класифікаційної інформації) підходів щодо економічного стимулювання ефективності діяльності будівельних підприємств.

Модернізація економічного стимулювання діяльності будівельних підприємств могла б здійснюватись за допомогою:

- застосування галузевих ставок податку на прибуток; податку на додану вартість;

- створення спеціалізованих резервних фондів для компенсації росту цін на будівельну продукцію і валютно-інфляційних ризиків;

- встановлення фінансових критеріїв при наданні дозволів забудовникам на виконання будівельної діяльності а також вимог щодо зміцнення фінансового стану будівельних підприємств.

## ВИСНОВКИ

Ефективна діяльність будівельних підприємств є однією із найважливіших умов розвитку національної економіки. Результативність діяльності будівельних підприємств в умовах сьогодення, залежить від таких чинників як розвиток промисловості, рівень заощаджень громадян, тенденцій на валютному та фінансовому ринку, процесів економічної євроінтеграції та ін. У певній мірі, згадані чинники, спричинили спадні тенденції показників прибутковості, рентабельності, обсягів виробництва будівельних підприємств. Разом з цим, не слід недооцінювати дієвість інструментів економічного стимулювання розвитку будівельної галузі. Перспективним напрямом дослідження є розвиток будівельної галузі України в умовах вільної торгівлі з ЄС.

### Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/800-17>

2. Офіційний сайт Державного служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

3. Созанський Л.Й. Фінансове регулювання формування і використання капіталу будівельних підприємств: монографія / Л.Й. Созанський.- К. Вид.-во Європейського університету .-2012.-219с.

ТАРАНЕНКО  
Юлія Вадимівна  
JuliaTV@ukr.net

УДК 658.7

## АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ТА МОДЕЛЕЙ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

### ANALYSIS OF MODERN METHODS AND MODELS LOGISTICS PROCESSES

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

*У статті проаналізовано сучасні методи та моделі вирішення логістичних завдань. Застосування методів і моделей в логістиці дозволяє керівникам компаній ефективно управляти процесами руху матеріальних, інформаційних, фінансових, юридичних і трудових потоків в економічних системах. Представлено моделі логістичної системи, найпоширенішими з яких є математичні моделі.*

*В статье проанализированы современные методы и модели решения логистических задач. Применение методов и моделей в логистике позволяет руководителям компаний эффективно управлять процессами движения материальных, информационных, финансовых, юридических и трудовых потоков в экономических системах.*

*The article analyzes the modern methods and models of the logistic tasks. Well-organized logistics management can ensure efficiency of a trade enterprise economic activity and, consequently, increase profits, competitiveness and enhance the profitable market position. The paper shows the models of the logistics system, the most common of which are the mathematical models.*

**Ключові слова:** логістика, логістичні процеси, методи, моделі, моделювання, математичні моделі

**Ключевые слова:** логистика, логистические процессы, методы, модели, моделирование, математические модели

**Keywords:** logistics, logistics processes, methods, models, modeling, mathematical models

#### ВСТУП

За останні роки значно зросла роль логістики на підприємствах. Це зумовлено високою конкуренцією на ринку, розвитком технологій та економіки, зростанням вимог споживачів, зниженням рентабельності. Керівники, в свою чергу, намагаються вирішити логістичні завдання на основі застосування методів та моделей для оптимізації діяльності своїх підприємств. Питаннями визначення та використання методів та моделей логістичних процесів займалися українські та зарубіжні вчені, зокрема Р.Л. Акофф, Ст. Бір, Дж.Р. Гарсія-Сабатч, І.Ю. Грішин, В.М. Данилін, С.В. Ємельянов, А.О. Ілаєва, Е.Н. Куликова, Г. Кун, Р.Р. Ларіна, Ф.С. Ларіо, Д. Мако, О.Е. Мартинсон, М. Мессарович, О.Б. Морозов, Дж. Мула, Е.Л. Наппельбаус, Р. Полер, Е.В. Селезньова, В.И. Сергеев, І. Такахара, В.В. Титов, В.М. Фахратов, О.Г. Череп, А.Д. Чудаков та інші. Не зважаючи на значну кількість досліджень, існує ряд проблем, які виступають предметом дискусій та

обговорень вчених-економістів. Це свідчить про бурхливий та динамічний розвиток методів та моделей для вирішення логістичних завдань.

**МЕТА РОБОТИ** полягає в аналізі сучасних підходів щодо використання методів для моделювання логістичних процесів.

#### МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу методів та моделей логістики.

#### РЕЗУЛЬТАТИ

За останні роки логістика стала невід'ємною частиною і інструментом сучасної економіки. Суб'єкти ринку для вирішення логістичних завдань використовують методи, представлені на рис. 1.

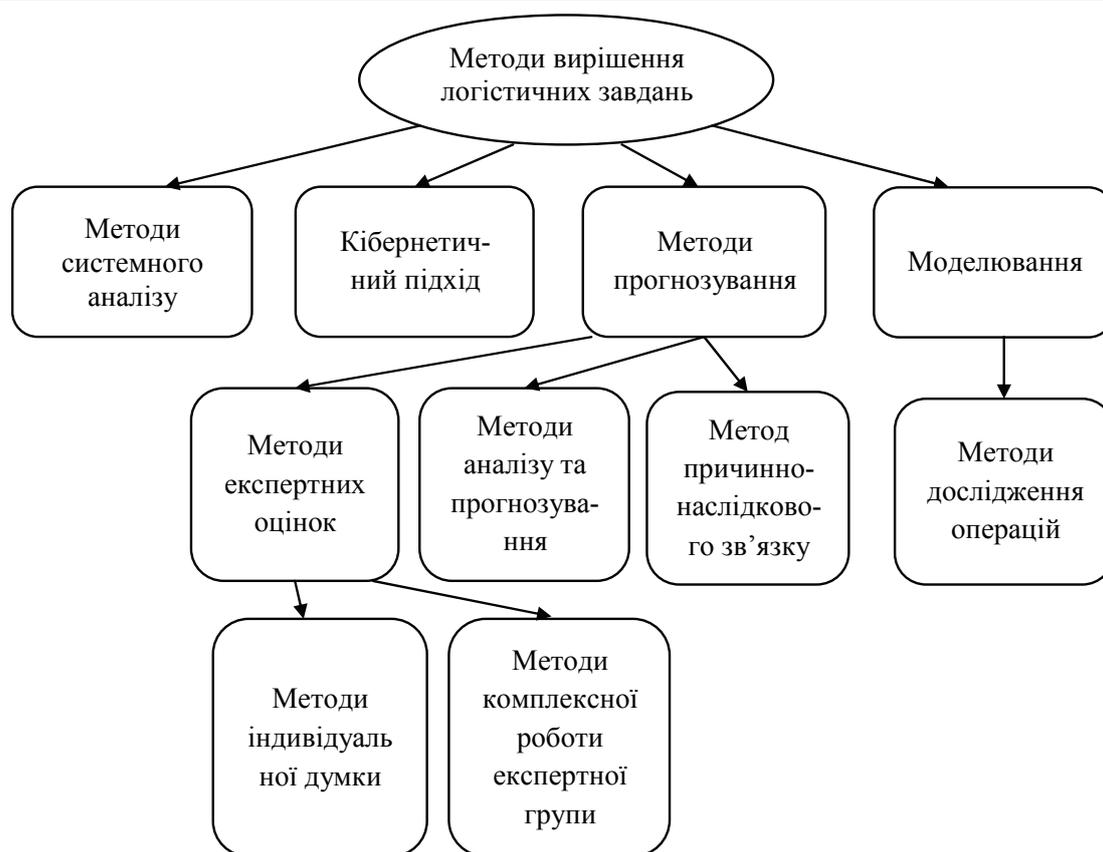


Рис. 1. Методи вирішення логістичних завдань [побудовано автором на основі [1, 2]]

**Методи системного аналізу** [3, 4, 5] в логістиці спираються на загальну теорію систем, відповідно до якої будь-який логістичний ланцюг з рухомими потоками являє собою складну економічну систему. Ці методи використовуються при розподілі ресурсів між окремими роботами, які пропонуються для включення в план. Методи системного аналізу поділяються на метод сценаріїв, метод дерева цілей, матричний метод.

**Кібернетичний підхід** [6] – дослідження системи на основі принципів кібернетики, зокрема за допомогою виявлення прямих і зворотніх зв'язків, вивчення процесів управління, розгляду елементів системи як «чорної скриньки» (доступна лише вхідна та вихідна інформація системи, а внутрішній устрій може бути і невідомим).

**Методи прогнозування** [7] дозволяють прогнозувати тенденції розвитку різних систем в динаміці, спираючись на науково-обґрунтовані підходи до прийняття рішень. В залежності від підходів, застосовуваних у прогнозуванні, виділяють *метод експертних оцінок* (базується на суб'єктивній оцінці думок експертів), *метод аналізу та прогнозування рядів даних* (пов'язаний з дослідженням і аналізом рядів значень показників з метою виявлення залежності між ними і прогнозування подальших тенденцій розвитку), *метод причинно-наслідкового зв'язку*.

**Метод експертних оцінок** базується на професійному досвіді та інтуїції кваліфікованих працівників. Ці методи поділяються на дві групи: методи комплексної роботи експертної групи, методи

отримання індивідуальної думки членів експертної групи.

**Моделювання** – один із загальнонаукових методів дослідження, що застосовується для аналізу і синтезу систем та вивчення реального об'єкту на основі його умовного образу – моделі [8, с.15].

Найпоширенішими методами вирішення логістичних завдань є *методи дослідження операцій* [9], які полягають в наступному: оптимальне рішення містить такий набір значень змінних, при якому значення критерію ефективності (цільової функції) логістичної операції досягає своєї оптимальної (мінімальної або максимальної) величини при дотриманні заданих обмежень.

Методи дослідження операцій в логістиці застосовуються при мінімізації витрат на управління запасами, оптимізації величини запасів, при мережевому плануванні складних проектів логістичних систем, для оптимізації схем доставки продукції та ін. Застосування методів дослідження операцій у виробничій логістиці дозволяє розподілити обсяг роботи між окремими одиницями обладнання, виробничими підрозділами або стратегічними бізнес-одиницями таким чином, щоб загальний прибуток був максимальним.

**Логістична модель** – будь-який образ, абстрактний чи матеріальний, логістичного процесу або логістичної системи, який використовується як їх заміник.

Моделі логістичних систем представлено на рис. 2.

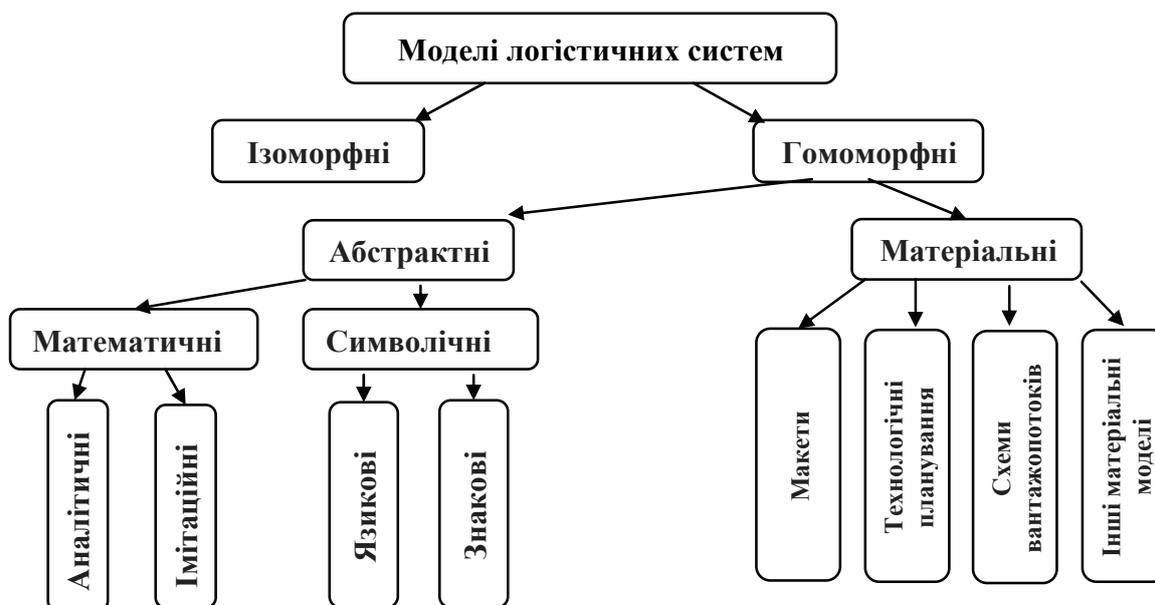


Рис. 2. Моделі логістичних систем [побудовано автором на основі [10, 11]]

Моделювання логістичних систем краще проводити за допомогою гомоморфних моделей, оскільки вони забезпечують подібність оригіналу тієї частини діяльності підприємства, яка досліджується. При цьому інші аспекти функціонування підприємства не враховуються.

Для вирішення задач логістики в більшості випадків серед гомоморфних моделей використовують абстрактні.

У зв'язку з тим, що інформацію, отриману за допомогою символічних моделей, незручно обробляти, найчастіше для управління логістичною діяльністю використовують математичні моделі.

Аналітичні моделі застосовують у логістиці для опису матеріальних потоків, що виникають у виробничих системах, на основі контролю за їх фактичним рухом.

Універсальним методом математичного моделювання, що застосовується навіть при неможливості ні теоретично, ні експериментально отримати аналітичний опис досліджуваного об'єкта, є *імітаційне моделювання* [12]. Основними перевагами застосування імітаційних моделей є можливість моделювання поведінки логістичної системи, врахування випадкових дій та інших факторів, а недоліками – необхідний висококваліфікований персонал, можливість хибної імітації.

### ВИСНОВКИ

На сучасному етапі економічного розвитку застосування логістичних методів та моделей дає змогу керівникам підприємств ефективно управляти процесами руху матеріальних, інформаційних, фінансових в економічних системах. В результаті дослідження було розкрито методи вирішення логістичних завдань, а саме: методи системного аналізу, кібернетичний підхід, методи дослідження операцій, методи прогнозування, метод експертних оцінок, моделювання. Представлено моделі

логістичної системи, найпоширенішими з яких є математичні моделі.

За останні роки значно зросла роль оптимізації логістичних процесів. Розвиток обчислювальної техніки, програмного забезпечення дозволили впровадити моделі, які колись були занадто громіздкими, для швидкого вирішення логістичних завдань. Не зважаючи на те, що роль оптимізації в логістиці значно виросла, існують певні області, які ще потрібно вивчити. Це дозволить компанії досягти ще більшого успіху в управлінні.

### Список використаних джерел

1. Моделі і методи логістичного управління суб'єктами господарювання й економікою регіону: монографія / Р.Р. Ларіна, О.Г. Череп, І.Ю. Грішин, А.О. Ілаєва. – Сімферополь: ВД «АРИАЛ», 2011. – 234 с.
2. Морозов О. Б. Основы логистической теории в практике успешного ведения современного бизнеса / О.Б. Морозов // Специальный курс. Лекционные материалы к курсу – С.-П. – СПбГУ, 2006
3. Акофф Р.Л. Планирование в больших экономических системах. Пер. с англ. Г.Б. Рубальского под ред. И.А. Ушакова. – М.: Советское радио, 1972. – 224 с.
4. Емельянов С.В. Методы исследования сложных систем: Логика рационального выбора / С.В. Емельянов, Э.Л. Наппельбаус // Итоги науки и техники. Техническая кибернетика. Т.8. – М.: ВИНТИ, 1977. – с. 5-101,
5. Мессарович М. Теория иерархических многоуровневых систем / М. Мессарович, Д. Мако, И. Такара. – М.: Мир, 1973. – 340 с.
6. Бир Ст. Кибернетика и управление производством: Пер. с англ. / Ст. Бир. – М.: Наука, 1965. – 391 с., Сно К.К. Управленческая экономика: Пер с англ. / К.К. Сно. – М.: - ИНФРА-М, 2000. – 671 с.

7. Титов В.В. Оптимизация функционирования промышленного предприятия / В.В. Титов. – Новосибирск: Наука, 1987. – 250 с.
8. Федоренко І.К. Дослідження операцій в економіці: [підручник] / І.К.Федоренко, О.І. Черняк, Г.О. Черноус, О.О. Карагодова, О.В. Горбунов. За ред. І.К.Федоренко, О.І. Черняка. - К.: Знання, КОО, 2007. – 558 с.
9. Данилин В.М. Модели принятия решений на предприятии / В.М. Данилин // изд-во ЦЭМИ, 1990. – 181 с., Сытник В.Ф. АСУП и оптимальное планирование / В.Ф. Сытник. – К.: Вища школа, 1977. – 312 с.
10. Моделирование автоматизации проектирования логистических систем и потоковых процессов в строительстве / О.Е. Мартинсон, В.М. Фахратов, Е.В. Селезнева, Е.Н. Куликова // Вестник МГСУ. 2012. № 1. с. 188—191.
11. G. Kun Homomorphisms of random paths / G. Kun, C. Tardif // European Journal of Combinatorics 31. - 2010, p. 688-693.
12. Чудаков А.Д. Логистика / А.Д. Чудаков. — М.: РДЛ, 2001. — 480 с., с. 87–88.

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович  
nukoblikaudit@inbox.ru

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, в.о. ректора Вищого навчального закладу Міжнародний технологічний університет "Миколаївська політехніка"

УДК 332.146.2:[65.012.122:338.43]

## КОЕФІЦІЄНТ ЕФЕКТИВНОСТІ (РЕНТАБЕЛЬНОСТІ) СТВОРЮВАНОЇ ПІДСИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМАХ СТРАТЕГІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

### THE COEFFICIENT OF ECONOMIC EFFICIENCY (PROFITABILITY) GENERATED SUBSYSTEM MONITORING SYSTEM OF STRATEGIC CONTROL OF THE REGIONAL STRUCTURE AND TERRITORIAL ORGANIZATION OF THE AGRO-FOOD SECTOR

*У статті обґрунтовано, єдино правильним шляхом при створенні і функціонуванні підсистеми моніторингу територіально-виробничих систем уявляється пошук критерію економічної ефективності (якості) на базі загального методологічного підходу до проблеми рентабельності.*

*В статтє обосновано, единственно правильным путём при создании и функционировании подсистемы мониторинга территориально-производственных систем представляется поиск критерия экономической эффективности (качества) на базе общего методологического подхода к проблеме рентабельности.*

*In the article the only correct way in the creation and operation of the subsystem of monitoring of territorial and production systems is the search criteria of economic efficiency (quality) on the basis of a common methodological approach to the issue of profitability is justified.*

**Ключові слова:** агропродовольча сфера, коефіцієнт ефективності, моніторинг, підсистема, регіональна структура, рентабельність, система стратегічного регулювання, створення, територіальна організація

**Ключевые слова:** агропродовольственная сфера, коэффициент эффективности, мониторинг, подсистема, региональная структура, рентабельность, система стратегического регулирования, создание, территориальная организация

**Key words:** agro-food sector, efficiency factor, monitoring, subsystem, regional structure, profitability, system of strategic control, creature, territorial organization

#### ВСТУП

Вироблення виробничо-господарської політики на сучасному етапі трансформації та поглиблення постіндустріальних відносин в економіці потребує отримання для цілей системи стратегічного регулювання необхідної інформації при мінімальних витратах на її перетворення. Тому, обов'язковим логічним елементом методу при підході до процесу створення підсистеми моніторингу повинне бути визначення критерію її ефективності (якості), за величиною якого можна буде робити судження про переваги того або іншого варіанту вирішення підсистеми і інше. Якщо генеральна ціль підсистеми виражається її цільовою функцією, тоді критерій ефективності являє собою чисельний вираз цільової функції. Вибір критерію ефективності підсистеми – показника, який дозволяє робити судження про ступінь та повноту реалізації цілі, виступає однією із найбільш складних проблем. При формуванні критерію ефективності як для усього промислового виробництва в цілому, так і для різних систем регулювання та їх частин виникають значні труднощі методологічного характеру. Саме цим можна

пояснити той беззаперечний факт, що дослідники [1-11] і інші та проектувальники систем регулювання до цих пір не мають загально визнаного критерію ефективності. Таке положення примушує розробників систем регулювання в кожному конкретному випадку висувати свої критерії ефективності, не завжди задовільні за змістом, що, в кінцевому рахунку, нерідко негативно позначається на якості створюваних функціонально розвинутих систем регулювання спеціального призначення.

**МЕТА РОБОТИ** полягає в обґрунтуванні, в основу розрахунку критерію ефективності (якості) моніторингу створюваних територіально-виробничих систем повинен бути покладений загальний методологічний підхід до проблеми рентабельності, ін.

#### МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою даної статті виступає діалектичний метод і основні положення теорії функції моніторингу, системи регулювання. У процесі дослідження використовувалися такі методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення

та формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних методик моніторингу, системи регулювання); *економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний* (при діагностиці стану функції моніторингу територіально-виробничих систем); *групування* (з метою характеристики інтегрального критерію ефективності); *метод економіко-математичного моделювання* (при розрахунку критерію ефективності моніторингу створюваних територіально-виробничих систем).

### РЕЗУЛЬТАТИ

В сучасних умовах на практиці і в провідних літературних джерелах із економічних питань запропоновано цілий ряд показників в якості загальних та поодиноких показників і критеріїв ефективності (якості) функціонально розвинутих систем регулювання спеціального призначення. Розглянемо деякі із них, які оцінюють якість інформаційних систем регулювання: 1) критерій мінімальних витрат на отримання інформації і втрат у сфері регулювання від її не досить високої якості; 2) критерій максимальної цінності отримуваних інформаційних даних при завданих витратах ресурсів; 3) критерій мінімальних витрат ресурсів при завданій програмі випуску інформаційної системи, тобто при завданій номенклатурі вихідних показників та характеристиках, періодичності, терміновості, вірогідної достовірності, інше.

Дослідження наведених показників показує, що перші два критерії в теоретичному відношенні мають певну перевагу перед третім, тому що вони розглядають інформаційну систему як частину усєї системи регулювання. Тим не менш, внаслідок ряду причин їх використання в реально існуючих на регіональних структурах і територіальних організаціях агропродовольчої сфери умовах практично виступає неможливим. Справа у тому, що якщо витрати на створення та розвиток систем регулювання можуть бути при існуючій організації обліку відображені точно, тоді втрати від неповноти і неякості інформації із-за відсутності методів їх оцінки врахувати неможливо. Неможливо також виміряти цінність отримуваної інформації і ін.

З точки зору практичного використання більш кращим потрібно визнати третій критерій, який ставить в центр проблеми процес отримання інформації, а також величину витрачуваних на це ресурсів. Не дивлячись на те, що критерій мінімальних витрат значно спрощує проблему оцінки якості створюваних систем регулювання, потрібно відзначити і його недолік – він не відображує реальної ефективності системи регулювання в цілому та інше.

До того ж, усі три розглянутих вище критерії економічної ефективності (якості) далеко не завжди прийнятні за своїм змістом для порівняльної оцінки створюваних паралельно і функціонуючих систем регулювання та таке інше.

У цьому зв'язку єдино правильним шляхом уявляється пошук критерію ефективності на базі загального методологічного підходу до проблеми

рентабельності. Багатолітня практика створення функціонально розвинутих систем регулювання регіональної структури і територіальної організації агропродовольчої сфери свідчить, що існують два поняття, які групують усю різноманітність економічного ефекту: по-перше, економічний ефект, який отримується в системі регулювання,  $E_1$  (іноді він називається прямим ефектом); по-друге, економічний ефект, який отримується в керованій системі,  $E_2$  (іноді він називається непрямим ефектом). Перша група економічного ефекту обумовлена, головним чином, правильністю обрання технічних засобів обробки інформації і ступенем використання можливостей техніки, яка знаходить застосування; друга – в основному, характером робіт, які покладаються на технічні засоби або виконуваних за їх допомогою. Цей вид економічного ефекту характеризує систему регулювання та виникає в тих випадках, коли зміна процесу вирішення задачі (або обробки інформації) призводить до інтенсифікації діяльності керованої системи. До нього належить зменшення витрат або отримання додаткових вигід якісного і кількісного характеру при виконанні тих робіт, де використовуються результати вирішення задач, отримані за допомогою обчислювальної техніки.

Саме економічний ефект вказаних вище двох видів і повинен бути покладений в основу розрахунку критерію ефективності створюваних систем регулювання регіональної структури та територіальної організації суб'єктів агропродовольчої сфери взагалі і функції моніторингу, зокрема, формула (1):

$$K_{E\Phi} = \frac{E_1 + E_2}{B}, \quad (1)$$

де  $K_{E\Phi}$  - коефіцієнт ефективності (рентабельності) створюваної підсистеми;  $B$  - разом витрат на створення і функціонування економічного моніторингу.

### ВИСНОВКИ

При використанні даного критерію якості виникають труднощі тільки із визначенням величини, яка у зв'язку із відсутністю обґрунтованої методології її розрахунку визначається приблизно, що накладає відбиток на кінцеві результати тощо. Тим не менш, таке положення не може слугувати підґрунтям для сумнівів у потребі практичного використання вказаного критерію якості. Серед перспектив подальших розвідок у даному напрямку особливою актуальністю відзначається питання пов'язане із формуванням багатокритеріального підходу в процесі обрання критеріїв ефективності при проектуванні та впровадженні функції моніторингу в системах регулювання регіональної структури і територіальної організації агропродовольчої сфери.

#### Список використаних джерел

1. Бенедьк, И.В. Повышение эффективности управления транспортными системами на основе логистических процессов: диссертация ... кандидата

экономических наук: 08.00.05 / Бенедык Ирина Владимировна; [Место защиты: С.-Петерб. гос. инженер.-эконом. ун-т]. - Новороссийск, 2007. - 170с.

2. Владимирова, С. В. Современные тенденции в формировании системы регулирования малого предпринимательства: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05, 08.00.01 / Владимирова Светлана Викторовна; [Место защиты: Тамб. гос. ун-т им. Г. Р. Державина]. - Тамбов, 2008. - 175 с.

3. Гукетлев, Ю.Х. Формирование систем регулирования региональных транспортных комплексов: автореферат диссертации ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Гукетлев Юсуф Хаджибирамович; [Место защиты: Моск. гос. автомобильно-дорожный ин-т (технический университет)]. - Москва, 2009. - 45с.

4. Иода, Е.В. Управление рисками региональной инновационной системы: диссертация ... д. э. н.: 08.00.05 / Иода Елена Васильевна; [Место защиты: Тамб. гос. универ-т им. Г. Р. Державина]. - Тамбов, 2007. - 423 с.: ил.

5. Котляров, М.А. Методологические принципы и приоритеты развития системы регулирования банковской деятельности: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.10 / Котляров Максим Александрович; [Место защиты: Акад. нар. хоз-ва при Правительстве РФ]. - Москва, 2008. - 294с.: ил.

6. Краюшкина, М.В. Анализ и оценка эффективности предпринимательства в системе внешне-экономической деятельности региона: диссертация ... к. э. н.: 08.00.05 / Краюшкина Марина Викторовна; [Место защиты: Ставроп. гос. аграрный ун-т]. -

Ставрополь, 2009. - 175 с.: ил.

7. Мелентьева, Н.И. Межсубъектные коммуникации и эффективность взаимодействия в системах маркетинга: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Мелентьева Надежда Ивановна; [Место защиты: С.-Петерб. ун-т эконом. и финан.]. - Санкт-Петербург, 2007. - 310 с.

8. Морковкин, А.В. Институциональное и информационное обеспечение системы регулирования государственных расходов: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Морковкин Андрей Владимирович; [Место защиты: Сев.-Кавказ. академия гос. службы]. - Ростов-на-Дону, 2007. - 202 с.

9. Петрова, Е.А. Информационное развитие региональных хозяйственных систем: дис. ... д.э.н.:08.00.05 / Петрова Елена Александровна; [Место защиты: Волгоградский гос. универ-т]. - Волгоград, 2009. - 398 с.: ил.

10. Попов, В.Г. Регулирование рекламной деятельности в системе регулирования конкурентных отношений: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.01, 08.00.05 / Попов Виталий Геннадьевич; [Место защиты: Воронежский. гос. университет]. - Воронеж, 2009. - 202с.: ил.

11. Юкин, Ю.А. Формирование и развитие региональных систем регулирования венчурно-инновационной деятельностью: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Юкин Юрий Алексеевич; [Место защиты: С.-Петерб. акад. упр. и экономики]. - Санкт-Петербург, 2008. - 188 с.

ГУЛИК

Тетяна Володимирівна

УДК 621.311.019.3

ЕРМОЛАЄВ

Олександр

**ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ  
АВТОМАТИЗАЦІЇ ТЕПЛООВОГО  
ПОСТАЧАННЯ ТА ТЕПЛООВОГО АУДИТУ**

**PROBLEMS EFFICIENCY SYSTEMS  
AUTOMATION THERMAL SUPPLY AND  
AUDIT THERMAL**

к.е.н., доцент

магістрант, Національна  
металургійна академія  
України

*У статті розглянуто основні показники ефективності діяльності господарств з виготовлення та транспортування теплової енергії для споживачів. За допомогою енергетичного аудиту було здійснено оцінку ефективності діяльності господарств та ефективне використання теплової енергії кінцевим споживачем.*

*В статье рассмотрено основные показатели эффективности деятельности предприятий по изготовлению та транспортировке тепловой энергии для потребителей. С помощью энергетического аудита было выполнено оценку эффективности деятельности предприятия и эффективное использование тепловой энергии конечным потребителем.*

*In the present article the key performance indicators of enterprises of the production and transportation of thermal energy by the consumers are considered. It was carried out evaluation of the effectiveness of enterprises and the consumer efficiency use of thermal energy.*

**Ключові слова:** енергоефективність, паливно-енергетичні ресурси, енергетичний аудит, тепла енергія

**Ключевые слова:** энергоэффективность, топливно-энергетические ресурсы, энергетический аудит, тепловая энергия

**Key words:** energy-efficiency, energy resources, audit energy, thermal energy

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для ефективного використання енергоресурсів, теплових мереж та нагрівальних установок, необхідно провести енергетичний аудит, для виявлення проблемних ділянок теплового постачання, виготовлення теплової енергії, та оптимізація споживання теплової енергії в кінцевого споживача.

## ВСТУП

Дослідженням проблеми вдосконалення та організації по оптимізації використання теплової енергії вказано а законопроекті «Правила технічної експлуатації теплових установок і мереж» Наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості № 183 ( з0407-15 ) від 27.03.2015 [1]. В роботі Шаркова Володимира Вікторовича висвітлена тема що до підвищення ефективності функціонування теплопостачаючих підприємств за рахунок удосконалення планування виробництва, обліку і управління реалізацією теплової енергії[2].

Також займалися цією проблемою Рожко В.Ф., Адегов А.В., Торговнікова Е.М., Самойленко І.А. [5], Папков Б.В., Шаригін М.В. [7] та на сьогодні залишається ціла низка невирішених проблем, що пов'язані з впровадженням та здійснення автоматизованого обліку та керуванням тепловою енергією.

## ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є значення використання підприємствами які виробляють та транспортують теплову енергію, а також кінцевих споживачів

теплової енергії, нового високотехнологічного засобу енергетичного аудиту. Розгляд негативних та позитивних аспектів його упровадження, а також надання пропозицій щодо удосконалення обліку доходів та витрат, пов'язаних із виготовленням та транспортуванням теплової енергії.

## ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Система дистанційного енергетичного моніторингу є технологічно новим видом взаємодії енергетичних господарств та кінцевих споживачів тепла, що дозволяє енергетичним господарствам в автоматичному режимі оптимально використовувати теплову енергію, корегувати в залежності від погодних умов, від розташування та утеплення об'єкту споживання теплової енергії. Це дає абсолютно новий рівень можливості енергетичним господарствам керувати та оптимально використовувати теплову енергію порівняно з традиційними системами обслуговування.

Отже, автоматизований енергетичний аудит – це один з видів дистанційного корегування температурного режиму, теплової енергії, як у кінцевого споживача так і на теплогенеруючих установках. Для виконання автоматичного енергетичного аудиту використовується захищена Інтернет мережа. Таким чином необхідності встановлювати додаткове програмне забезпечення немає необхідності. Слід зазначити що використовується захищена Інтернет мережа з додатковими контролерами, процесорами та

датчиками які знаходяться на певних вузлах та агрегатах, дозволить автоматизовано проводити контроль, та корегування нагрівального обладнання та потоків тепла.

Основними перевагами автоматизованого енергетичного аудиту є:

- простота та оперативність;
- можливість здійснення контролю тепла як господарствам, які виробляють та транспортують тепло, так і господарствам які споживають це тепло;
- мінімізація витрат на ведення контролю за виготовленням та споживанням теплової енергії;
- можливість оперативного виявлення некоректної або аварійної роботи теплогенеруючого та тепlopостачального обладнання.

Нові системи за рахунок автоматизації дає змогу виключити в роботі обладнання людський чинник, який призводить до втрати тепла, та можливих аварій. Але як показало дослідження, незважаючи на всі переваги сьогодні автоматизований енергетичний аудит в Україні, в цілому перебуває на стадії розвитку.

Процеси тепло збереження позитивно впливають на широке коло суб'єктів, що сприймають його як

результат. До них можна віднести: підприємство-виконавця теплозберігаючих заходів, споживачів теплової енергії, підприємств які займаються постачанням теплової енергії, та працівників підприємств. Для кожного суб'єкта ефект від тепло збереження полягає в покращенні умов діяльності, збільшення його доходів. Детальний аналіз ефекту від ресурсозбереження для кожного з учасників процесу наведено на рисунку 1.

Перехід до теплозберігаючої технології виробництва теплової енергії вимагає комплексної раціоналізації використання ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних), структурної перебудови виробництва з урахуванням реальних потреб ринку теплової енергії.

Для побудови математично-економічної моделі яка враховує всі необхідні чинники, наведені розробки з удосконалення методики визначення величини теплового навантаження на комунально-побутові потреби при змінах температурно-часових та інших параметрів в системах тепlopостачання.



Рис. 1. Ефект від теплозбереження

Розрахунковий опалювальний період для населених пунктів України обмежений жорстко визначеними строками. Однак, до початку і після кінця опалювального періоду, порівняно часто, спостерігаються середньодобові температури зовнішнього повітря нижче 8 °С, а протягом опалювального періоду зустрічаються доби з середньодобовими температурами вище 8 °С.

Аналіз даних температур зовнішнього повітря до початку і після закінчення опалювальних періодів описано Шарковим [4], що вірогідність нормальних температурних умов в опалювальних приміщеннях складає, відповідно, близько 30% (7-8 років) до початку і близько 40% (10-11 років) після закінчення опалювальних періодів. В зв'язку з цим реальна тривалість опалювального періоду  $Z_o$ , діб, та його

середня температура  $t_{cp.o}, ^\circ C$ , при децентралізованому гарячому водопостачанні можуть бути визначені за формулами:

$$Z_o = 0,4 * Z_1 + 0,6 * Z_2, \tag{1}$$

$$t_{cp.o} = \frac{0,4 * Z_1 * t_1 + 0,6 * Z_2 * t_2}{0,4 * Z_1 + 0,6 * Z_2} \tag{2}$$

Аналогічні залежності знайдені і для умов централізованого гарячого водопостачання.

Таким чином, обґрунтоване коректування тривалостей і середніх температур опалювальних періодів дозволяє більш точно визначати величини теплових навантажень та вносити поправку в бік їх збільшення в середньому на 5-6%.

Величини розрахункових температур внутрішнього повітря в приміщеннях  $t_i^p, ^\circ\text{C}$ , залежать від призначення будівель, змінюються в достатньо широких межах і використовуються в формулах для визначення розрахункових (максимальних) теплових навантажень за опаленням і вентиляцією.

Наявність в деяких системах теплопостачання споживачів з розрахунковою внутрішньою температурою  $t_1, ^\circ\text{C}$ , яка відрізняється від тієї, для якої сформований і підтримується графік центрального якісного регулювання, є основою для зниження середньомісячного (договірного) теплового навантаження при перерахунку на середню температуру опалювального періоду  $t_{cp.o}, ^\circ\text{C}$ .

Вирішуючи рівняння температурного графіку центрального якісного регулювання, при розрахунковій температурі повітря всередині опалювальних приміщень  $t_i^p$  і  $t_1$  одержуємо долю зміни теплового навантаження  $Q_{om.cp}$ :

$$Q_{om.cp} = \frac{t_1 - t_{cp.o}}{t_i^p - t_o} \quad (3)$$

Однак, підстановка  $t_1$  у відповідні формули правомірна тільки в тому випадку, якщо температурний графік центрального регулювання побудований для даного значення  $t_1$ .

Отже ефективність роботи теплопостачаючих підприємств в значній мірі визначається від факторів які впливають як на виготовлення тепла, та і на його

транспортування та споживання, при певних погодних умовах. Також виникає необхідність створення необхідної бази та умов для автоматизованого енергоаудиту для кооперативів, та об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), які також прагнуть контролювати свою теплову енергію, але за недосконалості та непрозорості теплопостачання, майже це унеможливилося.

Для цього, на мою думку, допоможе система автоматизований енергоаудит. Де дасть змогу ОСББ, кооперативу та іншим, виступати в ролі інвесторів для систем теплопостачання, адже більша кількість теплових магістралей знаходиться на території та підвалах будинків та ОСББ, кооперативів та інших. А це додаткові капіталовкладення для виробників та постачальників теплової енергії, що в свою чергу призведе до модернізації та зменшення тепла.

Потім враховуються всі ці фактори та виражаються формулою  $\bar{F} = \sum_{i=6}^{i5} Y + F$ , для

енергетичного аудиту складається табл. 1. Необхідно задавати коефіцієнти які виявляються на кожному підприємстві, в залежності від специфіки від роботи підприємства, та специфіки будинку споживача теплової енергії. Це дозволить розрахувати вартість одного Гкал тепла. Та оптимального врахування погодних умов. Беручи до уваги що необхідна кількість палива, при згорання, виділяє 1 Гкал теплової енергії. Для цього перемножуються кількість  $Q$  на ціну  $X$  та отримуємо результат  $Y$ ,

Таблиця 1

Енергетичний баланс аудиту вартості 1 Гкал тепла

Показники		Період		
		Кількість	Ціна грн.	Сума грн.
1		2	3	4
1	Технологічне паливо	Q	X	Y
2	Втрати тепла			
2.1	Через обшивку котла	Q <sub>1</sub>	X <sub>1</sub>	Y <sub>1</sub>
2.2	Через відпрацьовані гази	Q <sub>2</sub>	X <sub>2</sub>	Y <sub>2</sub>
2.3	На ділянці транспортування теплової енергії	Q <sub>3</sub>	X <sub>3</sub>	Y <sub>3</sub>
2.4	Інші втрати тепла	Q <sub>4</sub>	X <sub>4</sub>	Y <sub>4</sub>
3	Всього заданно за вирахуванням втрат тепла			$F = \sum_{i=6}^{i0} Y$
4	Витрати по переділу			
4.1	Енерговитрати	Q <sub>5</sub>	X <sub>5</sub>	Y <sub>5</sub>
4.2	Змінне обладнання	Q <sub>6</sub>	X <sub>6</sub>	Y <sub>6</sub>
4.3	Поточний ремонт	Q <sub>7</sub>	X <sub>7</sub>	Y <sub>7</sub>
4.4	Капітальний ремонт	Q <sub>8</sub>	X <sub>8</sub>	Y <sub>8</sub>
4.5	Утримання осн. засоб.	Q <sub>9</sub>	X <sub>9</sub>	Y <sub>9</sub>
4.6	Амортизація	Q <sub>10</sub>	X <sub>10</sub>	Y <sub>10</sub>
4.7	Транспортний цех	Q <sub>11</sub>	X <sub>11</sub>	Y <sub>11</sub>

Продовження таблиці 1

1		2	3	4
4.8	Інші витрати	$Q_{12}$	$X_{12}$	$Y_{12}$
4.9	Охорона праці	$Q_{13}$	$X_{13}$	$Y_{13}$
5	Допоміжні матеріали	$Q_{14}$	$X_{14}$	$Y_{14}$
6	Основна зар. Плата	$Q_{15}$	$X_{15}$	$Y_{15}$
7	Відрахування	$Q_{16}$	$X_{16}$	$Y_{16}$
8	Виробнича собівартість			$\bar{F} = \sum_{i=16}^{15} Y + F$

**ВИСНОВКИ**

Запропонований підхід до операційного аналізу розкриває нові можливості та систему показників прибутковості теплогенеруючого та тепlopостачального підприємств. Оптимізацію параметрів роботи та прибутковості із урахуванням потреб та погодних умов. Що в свою чергу призводить до зниження втрат тепла в теплових мережах та теплових установках. Також дозволяє кінцевим споживачам оптимально використовувати теплову енергію. Розроблення автоматизованої моделі, яка враховує необхідні коефіцієнти які впливають на збереження теплової енергії, є методичним базисом формування інформації для обґрунтування та вибору можливих варіантів зростання прибутковості в умовах динамічних змін на ринку енергетики.

**Список використаних джерел**

1. Законопроект «ПРАВИЛА технічної експлуатації теплових установок і мереж» Наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості № 183 ( з0407-15 ) від 27.03.2015
2. Корректировка количественных показателей отпуска теплоты на отопление и централизованное горячее водоснабжение / Адегов А.В., Шарков В.В., Торговникова Е.М., Шаля Л.А. Приднепр. гос. акад.

строит. и архитект.-Дн-ск, 1996.-8 с.-Рус.-Деп. в ГНТБ Украины 15.07.96, №1571-Ук 96 // Анот. в Реф. журн. депонир. научн. работ Украины, №2, 1996.

3. Шарков В.В., Розкин М.Я. Систематизация котельного оборудования с использованием ПЭВМ // Тезисы докладов научно-технической конференции 2-4 апреля 1991 года. Соверш. подгот. специал. в обл. стр-ва и реконстр. зданий и сооруж.-Харьков: ХИСИ.-1991.-С.129.

4. Шарков В.В. Формирование базы данных по отопительным котельным//Аннотации работ обл. конк.-выст. перед. опыта в строй. индустр. Энергосберегающие технологии, эффект. матер. и констр. для пром. и гражд. строит.- Днепропетровск: ДИСИ .- 1991.-С.22

5. Самойленко И.А. Методика оценки экономического ущерба от низкого качества электроэнергии // Экономика та право. – 2010. – №1. – С. 97-105.

6. Самойленко И.А. Оценка и классификация ущерба вызванного снижением качества поставляемой электроэнергии // Економічний простір. – 2008. - №18. – С. 164-170.

7. Папков Б.В., Шарыгин М.В., Крайнов С.П. Аспекты обеспечения надежности электроснабжения в условиях рынка // Труды НГТУ им. Р.Е. Алексева. - 2010. – № 1 (80). – С. 176-184.

**Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!**

*Аутсорсинг бухгалтерського обліку* — це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

**Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?**

1. **Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру;**
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції — це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті — з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

**Все що Вам потрібно — це:**

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

*Зробіть вибір, вигідний для Вас!*

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

[www.af-analitik.com.ua](http://www.af-analitik.com.ua)



Комплетта  
по-Київськи



87 грн

Борщ Полтавський  
з пампушками



65 грн

Вареники



54 грн

У ресторані «Козацька втіха» ви можете не тільки скуштувати традиційні українські страви за аутентичними рецептами, але й почути живу українську музику і співи, а на вході ресторану вас зустрінуть чарівні Мавки.

Чекаємо на Вас!

\* \* \*



РЕСТОРАН-МУЗЕЙ  
**КОЗАЦЬКА  
ВТІХА**

«Козацька втіха» розташувалась у самому центрі Києва – на вулиці Хрещатик.

До ваших послуг 4 просторих зали та дві VIP кімнати, у яких відтворений традиційний інтер'єр української хати.

Зануртесь в атмосферу українського колориту та скуштуйте такі рідні нашому серцю національні страви за аутентичними рецептами.

Завжди Вам раді!



м. Київ, вул. Хрещатик, 44а  
тел.: (044) 279-40-71, (067) 445-65-83, (066) 671-72-13  
Ми працюємо з 9:00 – до останнього гостя  
[kozackavtiha.com.ua](http://kozackavtiha.com.ua)